

İNSAN&İNSAN

BİLİM KÜLTÜR SANAT VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

YIL/YEAR: 5 SAYI/ISSUE: 15 KIŞ/WINTER 2018 ISSN: 2148-7537

MAKALELER / ARTICLES

MAHMUT AKBOLAT / SADIK SENAI / ÖZGÜN ÜNAL

Hizmet Kalite Algısının Performansa Etkisi: Kocaeli Gölçük Tersanesinde Bir Uygulama

The Impact of Service Quality Perception on Performance: An Application in Kocaeli Golcuk Shipyard

HARUN KIRILMAZ / YONCA YILDIRIM

Sağlık Haberlerine Yönelik Yetişkin Tutumlarının Araştırılması
Investigation of Adult Attitudes Towards Health News

SEVDA KÖSE

ILO: Grev Hakkına İlişkin Kriz

ILO: Crisis in Terms of Right to Strike

ESRA SAHTİYANCI ÖZTARHAN

Vejetaryen Olmayı Seçmek

Choosing to be Vegetarian

İNSAN&İNSAN

BİLİM KÜLTÜR SANAT VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

JOURNAL OF SCIENCE, CULTURE, ART AND THOUGHT

Hakkında

İNSAN&İNSAN Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi üç ayda bir elektronik olarak yayımlanan erişime açık hakemli bir dergidir. Bahar, Yaz, Güz ve Kış sayıları Nisan, Temmuz, Ekim ve Ocak aylarında yayımlanır.

İNSAN&İNSAN Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi çok alanlı bir dergidir. Çevre, edebiyat, eğitim, etik, felsefe, hukuk, iktisat, iletişim, işletme, sanat, siyaset, şehir, tarih, toplum, uluslararası ilişkiler, yönetim ve yöntembilim alanlarında insana dair, özgün bakış açısına sahip akademik araştırma, inceleme ve çalışmalara yer verir. Dergiye gönderilen yazılar yayın kurulunun ön değerlendirmesinden sonra, anonim en az iki hakem tarafından incelenir.

İNSAN&İNSAN Dergisi Index Copernicus International (ICI), InfoBase Index, CiteFactor Academic Scientific Journals, Scientific Indexing Services (SIS), Journal Factor, International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF), International Citation Index (ICI), Cosmos Impact Factor, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), Academic Resource Index (ResearchBib), International Institute of Organized Research (I2OR), Google Scholar Index ve Türk Eğitim İndeksi tarafından taranmaktadır. Dergimizde yayımlanan makaleler Dergipark Akademik altyapısında dijital olarak arşivlenmektedir.

About

İNSAN&İNSAN Journal of Science, Culture, Art and Thought is an open access double peer reviewed journal which is published quarterly. The spring, summer, fall and winter issues are published in April, July, October and January respectively.

İNSAN&İNSAN Journal of Science, Culture, Art and Thought is a multidisciplinary journal. It includes academic researches, investigations and studies with a unique, human-related viewpoint on environment, literature, education, ethics, philosophy, law, economics, management, communications, art, politics, city, history, society, international relations, administration and methodology.

The papers sent to the journal are reviewed by two anonymous referees minimum after the preliminary evaluation of the editorial board.

İNSAN&İNSAN is indexed by Index Copernicus International (ICI), InfoBase Index, CiteFactor Academic Scientific Journals, Scientific Indexing Services (SIS), Journal Factor, International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF), International Citation Index (ICI), Cosmos Impact Factor, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), Academic Resource Index (ResearchBib), International Institute of Organized Research (I2OR), Google Scholar Index and Türk Eğitim İndeksi (Turkish Education Index). The articles published in the Journal are archived digitally in the Dergipark Akademik infrastructure.

İNSAN&İNSAN, Yıl/Year: 5 Sayı/Issue: 15 Kış/Winter 2018

ISSN : 2148-7537

Elektronik Yayın Adresi : www.insanveinsan.org

Sahibi / Publisher:

Okur Yazar Derneği, Ayvansaray m. Yeni Usul s. no: 2. 34085 Fatih İstanbul Türkiye

İletişim / Contact: bilgi@insanveinsan.org

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. H. Emre Bağcı

Prof. Dr. Yüksel Dede

Prof. Dr. Abdulkadir Şenkal

Doç. Dr. Ebubekir Ayan

Doç. Dr. Fatih Demir

Doç. Dr. Abdullah Özkan

Yrd. Doç. Dr. Harun Kırılmaz

Yrd. Doç. Dr. Cengiz Sunay

Baş Editör / Editor in Chief

Doç. Dr. Fatih Demir

Editörler / Editors

Arş. Gör. Ali Minarlı

Halil Emre Deniz

E-posta: editor@insanveinsan.org

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Ayşen Akkor Gül
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Bünyamin Bacak
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Prof. Dr. H. Emre Bağçe
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Yüksel Dede
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Adem Doğan
Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr. Can Erbil
Boston College

Prof. Dr. Ayhan Gençler
Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Muhsin Halis
Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Esra Hatipoğlu
Nişantaşı Üniversitesi

Prof. Dr. Metin Işık
Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Özer Kanburoğlu
İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Nesrin Kula Demir
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Prof. Dr. Sadık Öncül
Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr. Birsen Örs
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Barış Özdal
Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Seçkin Özmen
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Kemalettin Şahin
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Abdulkadir Şenkal
Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Şimşek
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Abdullah Taşkesen
Bingöl Üniversitesi

Prof. Dr. Turgay Uzun
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Prof. Dr. Ergün Yolcu
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Banu Akdenizli
Northwestern Üniversitesi

Doç. Dr. Salih Akkanat
Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Emre Ateş
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Artun Avcı
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Ebubekir Ayan
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Meryem Ayan
Pamukkale Üniversitesi

Doç. Dr. Kaya Bayraktar
Yalova Üniversitesi

Doç. Dr. Güven Büyükbaykal
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih Demir
Celal Bayar Üniversitesi

Doç. Dr. Barış Doster
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Nilsen Gökçen
Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Filiz Erdemir Göze
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Uğur Gündüz
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Gülcan Işık
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Oğuz Işık
Hacettepe Üniversitesi

Doç. Dr. Tolga Kara
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Kutay Karaca
İstanbul Gelişim Üniversitesi

Doç. Dr. İhsan Karlı
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Hikmet Kırık
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa Kocaoğlu
Ahi Evran Üniversitesi

Doç. Dr. Selçuk Koç
Kocaeli Üniversitesi

Danışma Kurulu / Advisory Board

Doç. Dr. Burcu Kümbül Güler
Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Özçağlayan
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Mahmut Masca
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Doç. Dr. Ülkü Ayşe Oğuzhan Börekci
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Abdullah Özkan
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Hilmi Özkaya
Uşak Üniversitesi

Doç. Dr. Armağan Öztürk
Artvin Çoruh Üniversitesi

Doç. Dr. İrfan Paçacı
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Veli Polat
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Hakan Samur
Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. Şükrü Sim
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Lütfi Sunar
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Rıdvan Şentürk
İstanbul Ticaret Üniversitesi

Doç. Dr. İbrahim Şirin
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Soyalp Tamçelik
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Hacı Yunus Taş
Yalova Üniversitesi

Doç. Dr. Coşkun Taştan
Polis Akademisi

Doç. Dr. Yıldırım Torun
Yalova Üniversitesi

Doç. Dr. İnci Yakut
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Bora Yenihan
Kırklareli Üniversitesi

Doç. Dr. Sinem Yıldırım alp
Sakarya Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa Yılmaz
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Sayım Yorgun
İstanbul Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ferda Alper Ay
Cumhuriyet Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Göksel Aymaz
Marmara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Edip Asaf Bekaroğlu
İstanbul Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Yusuf Budak
Kocaeli Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman Çalık
Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Nilgün Çelebi Yıldız
Marmara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Adem Çelik
Kafkas Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Elif Demoğlu
Marmara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Anıl Ertok Atmaca
Karabük Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Zühal Fidan
Aksaray Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ayşe Bilge Gürsoy
Marmara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Bülent Kabaş
Sakarya Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Berna Karagözoğlu
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Atahan Birol Kartal
Beykent Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Nazım Kartal
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Yasin Keleş
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Harun Kırılmaz
Sakarya Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ayşe Koncavar
Marmara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Tuğrul Korkmaz
Aksaray Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Yalçın Lüleci
Marmara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Haldun Narmanlıoğlu
Marmara Üniversitesi

Danışma Kurulu / Advisory Board

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Otrar
Marmara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Seçil Özay
Marmara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ali Özcan
Gümüşhane Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Doğa Başar Sarıipek
Kocaeli Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Mert Sunar
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Cengiz Sunay
Yalova Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Feryade Tokan Şenol
Yeditepe Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Sefa Usta
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Fatma Yurttaş Özcan
Sakarya Üniversitesi

Öğr. Gör. Dr. Esra Cizmeci
Yalova Üniversitesi

Öğr. Gör. Dr. Yusuf Ziya Gökçek
Marmara Üniversitesi

Dr. Aysel Ay
Marmara Üniversitesi

Dr. Hakkı Cenk Erkin
Kocaeli Üniversitesi

Dr. Abdullah Köktürk
Piri Reis Üniversitesi

Dr. Alparslan Nas
Marmara Üniversitesi

Dr. Erdiç Gülbaş
Dr. Ahmet Tetik

İNSAN&İNSAN, Yıl/Year: 5 Sayı/Issue: 15 Kış/Winter 2018

Bu Sayının Hakemleri / Referees of this issue

Doç. Dr. Meryem Ayan
Pamukkale Üniversitesi

Doç. Dr. Nilfen Gökçen
Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Oğuz Işık
Hacettepe Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa Kocaoğlu
Ahi Evran Üniversitesi

Doç. Dr. Hacı Yunus Taş
Yalova Üniversitesi

Doç. Dr. Bora Yenihan
Kırklareli Üniversitesi

Doç. Dr. Sinem Yıldırım alp
Sakarya Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ferda Alper Ay
Cumhuriyet Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Sefa Usta
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

İÇİNDEKİLER CONTENTS

MAKALELER ARTICLES

MAHMUT AKBOLAT / SADIK SENAI / ÖZGÜN ÜNAL
*Hizmet Kalite Algısının Performansa Etkisi: Kocaeli
Gölcük Tersanesinde Bir Uygulama*
*The Impact of Service Quality Perception on Performance:
An Application in Kocaeli Golcuk Shipyard*

7

HARUN KIRILMAZ / YONCA YILDIRIM
Sağlık Haberlerine Yönelik Yetişkin Tutumlarının Araştırılması
Investigation of Adult Attitudes Towards Health News

21

SEVDA KÖSE
ILO: Grev Hakkına İlişkin Kriz
ILO: Crisis in Terms of Right to Strike

46

ESRA SAHTİYANCI ÖZTARHAN
Vejetaryen Olmayı Seçmek
Choosing to be Vegetarian

64

YAZIM KURALLARI / PUBLICATION RULES / 75

Hizmet Kalite Algısının Performansa Etkisi: Kocaeli Gölcük Tersanesinde Bir Uygulama

MAHMUT AKBOLAT*
makbolat@sakarya.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-3717-0508

SADIK SENAI**
senaisadik@gmail.com

ORCID ID:0000-0001-8791-8276

ÖZGÜN ÜNAL***

ozgununal@sakarya.edu.tr

ORCID ID:0000-0002-1245-2456

Öz: Çalışmanın amacı Kocaeli Gölcük Tersanesi Bilgi İşlem Merkezinden (TEBİM) hizmet alan bireylerin hizmet kalitesi algılarını ve bu algının TEBİM'in performansına etkisini belirlemektir. Bu amaçla hizmet kalitesi ölçüm modellerinden SERVPERF modeli kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini Mart 2015'de TEBİM'den yüz yüze hizmet alan 230 kişinin 161'i oluşturmaktadır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler, korelasyon ve regresyon analizlerinden yararlanılmıştır. Korelasyon analizi sonuçlarına göre ise SERVPERF'in tüm boyutları ile müşterilerin TEBİM'den daha sonra hizmet alma düşünceleri, TEBİM tarafından sunulan hizmetlerin genel kalitesi ve TEBİM'in hizmetlerinden duydukları memnuniyet arasında da pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Ayrıca somutluk boyutu TEBİM tarafından sunulan hizmetlerin genel kalitesine ilişkin algıyı; somutluk ve cevap verebilirlik boyutları ise TEBİM'den daha sonra hizmet alma düşüncesini ve TEBİM'in hizmetlerinden duyulan memnuniyeti; pozitif yönlü etkilemektedir. Bu bulgular doğrultusunda TEBİM'in hizmet kalitesinin iyileştirilmesine yönelik yapılacak düzenlemelerin TEBİM'in performansını da olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Hizmet kalitesi, SERVPERF, TEBİM.

Giriş

Küreselleşme ve rekabetin büyük ivme kazandığı günümüz hizmet piyasalarında lider işletme olmak isteyen kuruluşların hizmet kalitesini geliştirmesi kaçınılmaz görülmektedir. Kaliteli hizmet sunumu için bir taraftan fiziksel koşulların iyileştirilmesi ve daha gelişmiş teknolojinin kullanılması, diğer taraftan da çalışanların hizmet kalitesi anlayışını benimseyerek çalışmalarını bir zorunluluk olarak görmektedir. Bunun için hizmet sunan örgütlerin kaliteye dayalı kültürü geliştirmeleri ve kaliteyi bir değer olarak gören personele sahip olmaları gerekmektedir. Bu sebeple işletmeler ne ürettiklerinden ziyade müşterilerin hizmeti nasıl algıladıkları üzerinde durmaları gerekmektedir. Literatüre bakıldığında bu amaçla geliştirilmiş farklı çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar arasında Grönros tarafından geliştirilen

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü.

** Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Yüksek Lisans Öğrencisi.

*** Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü.

ve kendi adıyla bilinen model¹, Parasuraman tarafından geliştirilen SERVQUAL² ve SERVQUAL'in bir eleştirisi olarak, bu modelin geliştirilmesi ile Cronin ve Taylor tarafından geliştirilen SEVPERF modeli³ en çok kullanılan modellerdir.

Çalışma planlanırken hizmet kalitesi modelleri üzerine çok sayıda çalışma olduğu saptanmış; ancak askeri hizmet sunma özelliği de bulunan Kocaeli Gölcük Tersanesi Bilgi İşlem Merkezine (TEBİM) benzer örgütlerde hizmet kalitesi konusunda Serv-perf ölçeğinin kullanıldığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Özellikle yerli yazında yer alan çalışmalarda bankacılık, taşımacılık, sağlık, eğitim gibi sektörlerde hizmet kalitesi algısının ölçüldüğü, SERVPERF ölçeğinin ise az kullanıldığı görülmektedir. Bilgi işlem merkezlerinin hizmet kalitesini ölçen bir çalışmaya rastlanılmamış olmasına karşılık TEBİM gibi sadece tele hizmet vermeyen, aynı zamanda yüz yüze hizmet veren bir bilgi işlem merkezinde SERVPERF ölçeğinin uygulanması sadece tele hizmet veren çağrı merkezlerinin hizmet kalitesine ilişkin yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu sebeplerden dolayı, bu çalışmada hizmet sektörünün farklı alanlarında kullanılan ve hizmet kalitesinin çeşitli boyutları ile ilgili algıyı ölçmeyi amaçlayan SERVPERF modelinin TEBİM'de test edilmesine karar verilmiştir.

Literatür İncelemesi

Hizmet, bir taraftan diğer bir tarafa sunulan bir hareket veya performanstır⁴. İhtiyaçlara uygunluk⁵ ve kullanımı karşılama⁶ örneklerinde olduğu gibi farklı şekillerde tanımlanan kalite ise herhangi bir ürünün, tüketicinin beklentilerini nasıl en iyi karşılayabileceğini keşfetmektir⁷. Müşteri bağlılığı ve memnuniyetini etkilediği için farklı sektörlerde hizmet sunan tüm şirketler hizmet kalitesinin ne kadar önemli olduğunun farkındadır. Ancak hizmet kalitesi bilgisini ortaya çıkarmak için güvenilir bir araç kullanmak gerekir⁸. Bunun için objektif ölçütlere ihtiyaç vardır. Ancak hizmetin üretim esnasında tüketilmesi ve üretilmeden önce satılması gibi özellikleri objektif ölçütlerin kullanılmasını imkânsız kılmaktadır. Objektif ölçütler olmadığı zaman, bir firmanın hizmet kalitesinin değerlendirilmesi için uygun bir yaklaşım müşterinin kalite algılarının ölçülmesidir. Ancak bu algıların ölçülmesi için kullanılacak kantitatif bir kıstas bulunmamaktadır⁹.

1 Christian Grönros, "A Service Quality Model and Its Marketing Implications", *European Journal of Marketing*, 18/4 (1984).

2 Anantharanthan Parasuraman, A. Valarie Zeithaml ve Leonard L. Berry, "A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research", *The Journal of Marketing*, 49/4 (1985); Anantharanthan Parasuraman, Valarie A. Zeithaml ve Leonard L. Berry, "Servqual: A Multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality", *Journal of Retailing*, 64/1 (1988).

3 Joseph Cronin ve A. Steven Taylor. "Measuring Service Quality: A Reexamination and Extension", *The Journal of Marketing*, 56/3 (1992).

4 Christopher Lovelock, *Services Marketing People, Technology, Strategy*, 4th ed., India: Pearson Education, 2000, s. 3.

5 Philip Crosby, "Paper Presented to the 'Bureau de Commerce'", Montreal, Canada (Unpublished), November (1984).

6 Joseph M. Juran, *Juran on Planning for Quality*, New York: Free Press, 1988, s.7.

7 William J. Stanton, Michael J. Etzel ve Bruce J. Walker, *Fundamentals of Marketing*, Ontario: McGraw-Hill College, 1994, s.4.

8 Hollis Landrum, Victor R. Prybutok ve Xiaoni Zhang, "A Comparison of Magal's Service Quality Instrument with SERVPERF", *Information & Management*, 44/1 (2007), s.106.

9 Parasuraman, Zeithaml ve Berry, "Servqual: A Multiple-Item Scale".

Parasuraman ve arkadaşları hizmet kalitesi üzerinde araştırmalar yaptıktan sonra hizmet kalitesi ölçümü konusunda üç kilit öneride bulunmuşlardır¹⁰:

1. Tüketicinin hizmet kalitesini değerlendirmesi malların kalitesini değerlendirmesinden daha zordur;
2. Hizmet kalitesi algıları, tüketicilerin beklentilerini hizmetin gerçek performansı ile karşılaştırmalarından oluşmaktadır;
3. Kalite değerlendirmeleri sadece hizmet çıktısının sonucunu değil, aynı zamanda hizmet sunum sürecinin değerlendirmesini de kapsamaktadır.

Bu durumda algılanan kalite, bir varlığın bütünsel mükemmelliği veya önceliği hakkında tüketicinin yargılarıdır. Performans algısıyla, beklentilerin karşılaştırılması ve bir memnuniyetten daha çok bir tutum şeklindedir¹¹. Verilen bir hizmetin algılanan kalitesi, hizmeti alan ve algılayan tüketicinin beklentileri ile algılarının uyumlaştığı bir değerlendirme sürecinin sonucu olarak açıklanabilir. Tüketici beklenen hizmete karşı algılanan hizmeti ifade eder. Bu sürecin sonunda algılanan hizmet kalitesi oluşacaktır. Bu nedenle hizmet kalitesi, beklenen hizmet ve algılanan hizmet değişkenlerine bağlıdır¹².

Hizmet kalitesindeki bakış açılarının farklı olması, hizmet kalitesi ölçüm modellerinin de çeşitlenmesine sebep olmuştur¹³. Hizmet kalitesinin ölçümüne ilişkin ilk model Grönroos tarafından geliştirilen “Algılanan Hizmet Kalitesi Modeli”dir¹⁴. Daha sonra Parasuraman ve arkadaşları tarafından SERVQUAL¹⁵ ve Cronin ve Taylor tarafından hizmet kalitesi ölçümünde sadece müşteri algılarını esas alan SERVPERF modeli¹⁶ geliştirilmiştir. Hizmet kalitesinin ölçülmesinde Grönroos, SERVQUAL ve SERVPERF hizmet modeli sıklıkla kullanılmaktadır.

Grönroos Modeli, hizmet kalitesini, teknik, fonksiyonel ve imaj olarak üç boyutta değerlendirilmesini önermektedir¹⁷. Teknik kalite, tüketicilerin hizmet firmasıyla etkileşimi sonucunda gerçekte ne aldığıdır. Fonksiyonel kalite, tüketicinin teknik sonucu nasıl aldığıdır. İmaj, hizmet firmaları için çok önemlidir ve imaj; gelenek, ideoloji, ağızdan ağıza iletişim ve halkla ilişkiler gibi faktörlerden etkilenen teknik ve fonksiyonel hizmet kalitesinin sonucunda oluşabilir¹⁸.

Parasuraman tarafından geliştirilen SERVQUAL¹⁹, genel hizmet kalitesinin ölçülmesi için bir çerçeve oluşturmakta ve bu çerçeve kamu ve özel sektör hizmetlerinin

10 Parasuraman, Zeithaml ve Berry, “A Conceptual Model of Service Quality”, s.42.

11 Parasuraman, Zeithaml ve Berry, “Servqual: A Multiple-Item Scale”, s.17.

12 Grönroos, “A Service Quality Model”, s.36-37.

13 Esen Gürbüz vd., “Algılanan Hizmet Kalitesinin Tatmin ve Davranışsal Niyet Üzerine Etkisi: Niğde İlindeki Süpermarketler Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, *Ege Akademik Bakış*, 8/2 (2008), s.789.

14 Grönroos, “A Service Quality Model”.

15 Parasuraman, Zeithaml ve Berry, “Servqual: A Multiple-Item Scale”.

16 Cronin ve Taylor, “Measuring Service Quality”.

17 Gi-Du Kang ve James Jeffrey, “Service Quality Dimensions: An Examination of Grönroos’s Service Quality Model”, *Managing Service Quality: An International Journal*, 14/4 (2004), s.267.

18 Grönroos, “A Service Quality Model”, s.38-40.

19 Parasuraman, Zeithaml ve Berry, “Servqual: A Multiple-Item Scale”; Parasuraman, Zeithaml ve Berry, “A Conceptual Model of Service Quality”.

geniş bir alanında yaygın olarak kullanılmaktadır²⁰. Parasuraman ve arkadaşları, hizmet kalitesini değerlendirmeye ilişkin araştırmalarında, hizmet kalitesinin etki alanının temel bir yapısı olarak kullanılan kriterleri somutluk, güvenilirlik, yanıt verme, iletişim, güvenilir olma, güvence, yeterlilik, incelik, tüketiciyi anlama/bilme ve erişim olmak üzere on boyutta sınıflandırmıştır²¹. Daha sonra SERVQUAL modeli yukarıdaki on boyutun tüm yönlerini kapsayacak –üçü orijinal ve ikisi birleşen- şekilde aşağıda açıklanan beş boyutta kısa tanımlara dönüştürülmüştür. Son iki boyut, -güven ve empati- yedi orijinal boyutu -iletişim, güvenilir olma, güvence, yetenek, incelik, tüketiciyi anlama/bilme ve erişimi- içerecek şekilde birleştirilmiştir²². Somutluk, fiziksel olanaklar, ekipman ve personelin görünüşü; güvenilirlik, güvenilir ve dakik olarak söz verilen hizmeti uygulama yeteneği; yanıt verme, tüketicilere yardım etme gönüllülüğü ve hizmeti tam zamanında sağlama; güven, çalışanların inceliği, bilgisi, güven ve dürüstlüğü telkin etme yetenekleri ve empati (duygu paylaşımı), tüketicilerin ihtiyaçlarını anlamak için gösterilen çaba ve kolay yaklaşılabirlik şeklinde tanımlanmaktadır.

SERVQUAL'in orijinal versiyonu herhangi bir hizmet işletmesinde, tüketicilerin hizmet beklentilerini ölçmede 22 maddelik bir bölüm ve tüketici algılarını ölçmeye ilişkin diğer bir 22 parçalık bölüm olmak üzere, iki bölümden oluşmaktadır²³. SERVQUAL ölçeğinin 22 maddeyi içeren ifadelerinin 1-4 arası somutluk, 5-9 arası güvenilirlik, 10-13 arası cevap verme, 14-17 arası güvence ve 18-22 arası empati boyutunu oluşturmaktadır²⁴.

SERVPERF modeli SERVQUAL modelini geliştirerek oluşturulmuştur. Cronin ve Taylor tarafından geliştirilen modele²⁵ Babakus ve Boller yaptıkları çalışmayla kavramsal ve ampirik bakımdan önemli destekler sağlamışlardır²⁶. Cronin ve Taylor başarıyı ölçmenin, uzun dönem hizmet kalitesi tutumlarını daha iyi yansıttığını iddia etmişlerdir²⁷. SERVQUAL ölçeğinde belirtilen beklenti unsurundan vazgeçmişler ve yerine başarı unsurunu kullanmışlardır. SERVQUAL ölçeğindeki doğrulama yerine, sadece başarının önceliği fikrini desteklemişlerdir. SERVQUAL ölçeğinin bir çeşidi olan ve algılanan başarı unsurunu içeren başarı ölçeği, 22 ifadeden oluşmaktadır. Daha yüksek algılanan performans/başarı, daha yüksek hizmet kalitesi anlamına gelmekte ve SERVPERF modeli olarak bilinmektedir.

SERVQUAL ve kapsamlı hizmet kalitesi ölçüleri (SERVQUAL ve SERVPERF'in her

20 Marco Antonio Robledo, "Measuring and Managing Service Quality: Integrating Customer Expectations", *Managing Service Quality: An International Journal*, 11/1 (2001), s.23; Les Galloway, "Quality Perceptions of Internal and External Customers: A Case Study in Educational Administration", *The TQM Magazine*, 10/1 (1998), s.20-21.

21 Parasuraman, Zeithaml ve Berry, "Servqual: A Multiple-Item Scale".

22 Parasuraman, Zeithaml ve Berry, "A Conceptual Model of Service Quality".

23 Cronin ve Taylor, "Measuring Service Quality".

24 Parasuraman, Anantharanthan, Leonard L. Berry ve Valerie A. Zeithaml, "Refinement and Reassessment of the SERVQUAL Scale", *Journal of Retailing*, 67/4 (1991).

25 Cronin ve Taylor, "Measuring Service Quality".

26 Emin Babakus ve Gregory W. Boller, "An Empirical Assessment of the SERVQUAL Scale", *Journal of Business Research*, 24/3 (1992).

27 Cronin ve Taylor, "Measuring Service Quality".

ikisi birlikte), tüketici beklentileri ve/veya tüketici algılamaları üzerine veri gerektirirken, performans/başarı sadece tüketici algılamaları üzerine veri gerektirmektedir. Veri gerektiren maddelerin sayısı SERVPERF ölçeği için sadece 22 iken, SERVQUAL ve kapsamlı SERVQUAL için 44 ve 66'dır. SERVPERF ölçeğinin 22 maddesi aynen SERVQUAL'de olduğu gibi, somutluk, güvenilirlik, yanıt verme, güvence ve empati boyutları altında sınıflandırılarak analiz edilmektedir²⁸.

Yöntem

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Kocaeli Gölcük'te faaliyette bulunan TEBİM'den hizmet alan kişi ve çalışanların TEBİM'in hizmet kalitesi faktörlerini nasıl değerlendirdikleri ve hizmet kalitesi faktörlerinin kullanıcıların daha sonra hizmet alma düşüncesini, genel hizmet kalitesini ve genel olarak TEBİM'den memnuniyetlerini etkileyip etkilemediğini ortaya koymaktır.

Hizmet sektöründe faaliyet sürdüren örgütlerin hizmet kalitesinin ölçümünde genellikle SERVQUAL, SERVPERF ve Grönroos modellerinden yararlanılmaktadır. Bu çalışmada SERVPERF modeli esas alınarak Kocaeli Gölcük Tersanesi TEBİM'den alan bireylerin hizmet kalitesine yönelik algıları ölçülmüştür. Bu sebeple çalışma yalnızca TEBİM ile sınırlıdır.

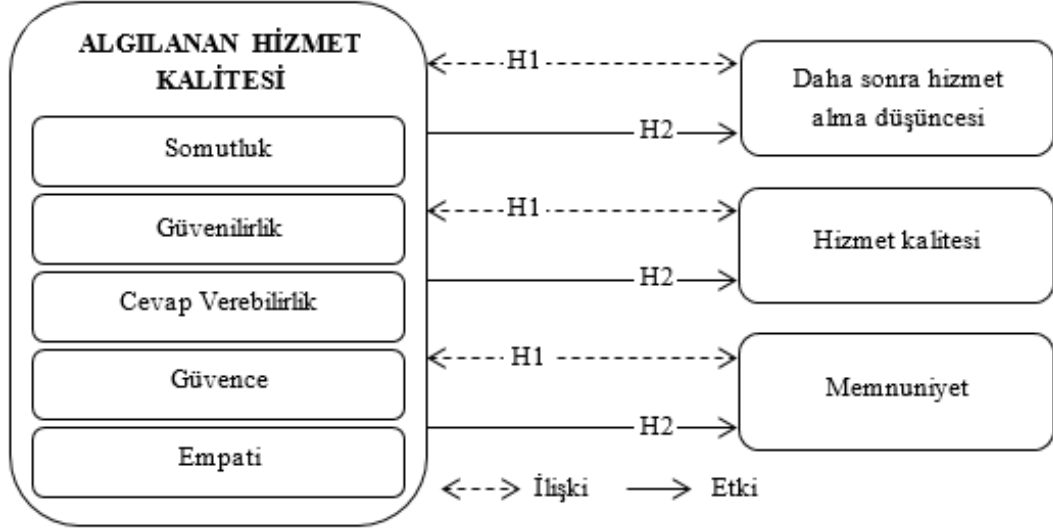
Araştırma alan incelemesine dayanmaktadır. Araştırmada veriler yüz yüze anket yöntemiyle elde edilmiştir. Çalışmada TEBİM'den hizmet alan kişilerin hizmet kalitesi algılarını ölçmek amacıyla Cronin ve Taylor tarafından geliştirilen SERVPERF ölçeğinden²⁹ yararlanılmıştır. 25 ifadeden oluşan ölçeğin, ilk bölümünde hizmet kullanıcılarının kalite algılarını ölçmeye yönelik beş boyut ve 22 ifade (1-4. sorular somutluk, 5-9. sorular güvenilirlik, 10-13. Sorular cevap verebilirlik, 14-17. Sorular güvence ve 18-22. sorular empati) bulunmaktadır. Ölçeğin son üç ifadesi ise daha sonra hizmet alma düşüncesi, genel hizmet kalitesi ve genel olarak TEBİM'den memnuniyeti ölçmeyi amaçlamaktadır. Likert yapıda hazırlanan ölçekte; 1 kesinlikle katılmıyorum- 5 kesinlikle katılıyorum arasında sıralanmıştır. Ayrıca ankette katılımcıların sosyo-demografik özellikleri de yer almaktadır.

Çalışmanın evrenini TEBİM'den yüz yüze hizmet alan bireyler oluşturmaktadır. Çalışma 01 Mart 2015 ve 31 Mart 2015 tarihleri arasında yapılmış olup, bu dönemde TEBİM'den yüz yüze (230) ve telefon (450) ile hizmet alanların toplam sayısı 680 kişidir. Çalışmada sadece yüz yüze hizmet alan bireylerin katılımı amaçlanmış olup örneklem seçilmeden tüm evrene ulaşılması hedeflenmiştir. Ancak, çalışma sonucunda 161 (%70) katılımcıya ulaşılabilmektedir. Araştırmadan elde edilen verilerin öncelikle geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı

28 Cronin ve Taylor, "Measuring Service Quality"; Lawrence F. Cunningham, Clifford E. Young, ve Moonkyu Lee, "Cross-Cultural Perspectives of Service Quality and Risk in Air Transportation", *Journal of Air Transportation*, 7/1 (2002); Sanjay K. Jain ve Gupta Garima, "Measuring Service Quality: SERVQUAL vs. SERVPERF Scales", *Vikalpa*, 29/2 (2004).

29 Cronin ve Taylor, "Measuring Service Quality".

istatistiksel yöntemler, korelasyon analizi ve regresyon analizinden yararlanılmıştır. Sonuçlar %95'lik güven aralığında, $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Şekil 1: Çalışmanın Modeli

Yukarıda çizilen modelden de yararlanılarak aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H1. Hizmet kalite faktörleri ile daha sonra hizmet alma düşüncesi, hizmet kalitesi ve memnuniyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki vardır.

H2. Hizmet kalite faktörleri, daha sonra hizmet alma düşüncesi, hizmet kalitesi ve memnuniyet üzerinde açıklayıcı etkiye sahiptir.

Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizi

Çalışmada kullanılan ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğini test etmek amacı ile öncelikle ölçeğin kalite algısını ölçmeyi amaçlayan 22 ifadesi beş faktör halinde doğrulayıcı faktör analizine tabi tutuldu. Yapılan analiz sonucunda ölçeğe bozucu etkisi olan herhangi bir madde olmadığı tespit edildi. Analiz sonucu modelin uyum iyiliği (GFI) 0,945 ile kabul edilebilir düzeydedir. Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi (AGFI) 0,903, yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA) 0,054, Tucker-Lewis İndeksi (TLI) 0,957, normalize edilmiş uyum indeksi (NFI) 0,914, Artırımlı Uyum İyiliği İndeksi (IFI)- Delta 2 0,971 ve Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI) 0,970 bulundu. Ayrıca modelin Ki-kare değeri (CMIN) 45,212, serbestlik Derecesi (DF) 31, CMIN/DF 1,458 ve $p < 0,05$ düzeyindedir.

Çalışmada geçerlilik analizinden sonra güvenilirlik analizi yapıldı. Güvenilirlik analizinde Cronbach's Alpha katsayısından yararlanıldı. Her bir boyutun ve ölçeğin tamamının Cronbach's Alpha katsayısı hesaplandı. Çalışmada kullanılan ölçeğin Cronbach's Alpha değeri 0,951 bulunmuştur. Ölçeği oluşturan boyutların Cronbach's Alpha değerleri 0,810-0,919 arasında değişmektedir. Cronbach's Alpha katsayısı 1'e yaklaştıkça ölçeğin güvenilirliğinin artacağı³⁰ dikkate alındığında, bu bulgular ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

30 Kazım Özdamar, *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*, Eskişehir: Kaan Kitabevi, 1999.

Bulgular

Çalışmaya katılanların %86,96'sı erkek ve %83,85'i evlidir. Katılımcıların %54,66'sı 36 ve üzeri yaşlarda olup; yaklaşık yarısı (%49,69) lise eğitimi almıştır.

Tablo 1'de TEBİM'den hizmet alan bireylerin boyutlar itibari ile SERVPERF ölçeğine katılımlarının ortalama ve standart sapmaları görülmektedir. Katılımcıların genel katılımları orta düzeylerde olmakla birlikte; en yüksek katılım somutluk (3,02 1,370) boyutunda, en düşük katılım ise güvence (2,05 1,063) boyutunda görülmektedir. Somutluk daha çok sunulan hizmetin fiziksel yönünü ortaya koymakta, güvence ise çalışanların bilgili ve nazik olmasıyla müşterilere güven kazandırmasını ifade etmektedir. Bu bulgulara göre, TEBİM'in fiziksel koşulları daha olumlu bir bakış açısı oluşturmasına karşın, güven konusunda beklentilerin karşılanamadığı söylenebilir.

Tablo 1: SERVPERF Ölçeğinin Boyut ve Performans Değerlerinin Ortalaması

	Ortalama	S.S.
<i>Algılanan hizmet kalitesi</i>	2,52	1,070
<i>Somutluk</i>	3,02	1,370
<i>Güvenirlilik</i>	2,20	1,372
<i>Cevap verebilirlik</i>	2,37	1,508
<i>Güvence</i>	2,05	1,063
<i>Empati</i>	2,93	1,192
<i>Daha sonra hizmet alma düşüncesi</i>	2,65	1,455
<i>Hizmet kalitesi</i>	3,19	1,488
<i>Memnuniyet</i>	3,07	1,456

Kalite algısını oluşturan faktörler ile performans faktörleri arasında bulunan ilişki Tablo2'de görülmektedir. Tablo incelendiğinde de anlaşılacağı gibi ölçeği oluşturan faktörler arasında 0,01 anlamlılık düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Ayrıca, Serveperf modelinin oluşturan boyutların tamamı ile müşterilerin TEBİM'den daha sonra hizmet alma düşünceleri, TEBİM tarafından sunulan hizmetlerin genel kalitesi ve TEBİM'in hizmetlerinden duydukları memnuniyet arasında da pozitif yönlü ve anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Bu bulgulara göre, H1 "Hizmet kalite faktörleri, daha sonra hizmet alma düşüncesi, hizmet kalitesi ve memnuniyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki vardır." hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 2. Hizmet Kalitesi Faktörleri ile Hizmet Kalitesi, Memnuniyet ve Daha Sonra Hizmet Alma Niyeti Arasındaki İlişki

	1	2	3	4	5	6	7	8
Somutluk (1)	1							
Güvenirlilik(2)	,541*	1						
Cevap Verebilirlik(3)	,532*	,853*	1					
Güvence(4)	,440*	,732*	,701*	1				

Empati(5)	,551*	,512*	,517*	,516*	1			
Hizmet Toplam(6)	,746*	,898*	,886*	,807*	,757*	1		
Daha sonra hizmet alma düşüncesi (7)	,413*	,349*	,384*	,338*	,351*	,446*	1	
Genel hizmet kalitesi (8)	,457*	,325*	,343*	,279*	,340*	,425*	,556*	1
Genel olarak memnuniyet (9)	,511	,370*	,416*	,312*	,381*	,486*	,573*	,865*

** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Çalışmada hizmet kalite faktörlerinin müşterilerin daha sonra TEBİM'den hizmet alma niyeti, TEBİM tarafından hizmetlerinin genel kalitesi ve TEBİM'den duyulan genel memnuniyet üzerine etkilerini analiz etmek amacıyla üç adet regresyon modeli geliştirilmiştir. Geliştirilen modellerde yordayan değişken olarak hizmet kalite faktörlerini oluşturan somutluk, güvenilirlik, cevap verebilirlik, güvence ve empati ile genel olarak SERVPERF ölçeğinin hizmet kalitesini oluşturan ifadelerin aritmetik ortalamalarından yararlanılmıştır. Hizmet alma düşüncesi, hizmet kalitesi ve TEBİM hizmetlerinden duyulan memnuniyet ise yordanan değişkenler olarak kullanılmıştır.

Stepwise regresyon analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen ilk modelin birinci aşamasında güvenlik, cevap verebilirlik, empati ve güvence; ikinci aşamada ise güvenilirlik, empati ve güvence boyutlarının daha sonra hizmet alma düşüncesi, üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir yordayıcı etkisinin olmadığı bulunmuştur ($p>0,05$). Buna karşılık, ilk aşamada somutluk ($F=32,648$; $p=0,000$) ve ikinci aşamada somutluk ve cevap verebilirlik boyutlarının daha sonra hizmet alma düşüncesi ($F=20,792$; $p=0,000$) üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Modelde ilişki katsayısı birinci aşamada 0,413 ve ikinci aşamada 0,456 bulunmuştur. Somutluğun daha sonra hizmet alma düşüncesini açıklamaya etkisi %17,0; somutluk ve cevap verebilirlik boyutlarının birlikte daha sonra hizmet alma düşüncesini açıklayıcı etkisi ise %20,8'dir. Çalışmanın bulgularına göre β katsayıları pozitif yönlüdür ve buna göre somutluk ve cevap verebilirliğin daha sonra hizmet alma düşüncesine ilişkin etkileri olumlu yöndedir (Tablo 3).

Tablo 3. Hizmet Kalitesi Faktörlerinin Daha Sonra Hizmet Alma Niyeti Üzerine Etkisi

	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmemiş β	t	p	R	R ²	F	p
	B	S.H.							
(Sabit)	1,324	0,254		5,211	0,000	0,413	0,170	32,648	0,000
Somutluk	0,438	0,077	0,413	5,714	0,000				
(Sabit)	1,189	0,254		4,687	0,000	0,456	0,208	20,782	0,000
Somutluk	0,309	0,089	0,290	3,474	0,001				
Cevap Verebilirlik	0,222	0,081	0,230	2,751	0,007				

Bağımsız Değişken: Daha Sonra Hizmet Alma Niyeti

Çalışmada gerçekleştirilen ikinci regresyon modelinin sonuçları Tablo 4'de görülmektedir. Bu modelde regresyon modeli tek aşamada sonuçlanmıştır ve analiz sonucuna göre güvenlik, cevap verebilirlik, empati ve güvence faktörlerinin genel olarak hizmet kalitesi algısı üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir yordayıcı etkisi bulunmamaktadır ($p>0,05$). Buna karşılık, somutluk ($F=41,949$; $p=0,000$) boyutunun hizmet kalitesi algısı üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Somutluk boyutunun hizmet kalitesine ilişkin ilişki katsayısı 0,457 ve hizmet kalitesini açıklamaya etkisi %20,9'dur. Çalışmanın bulgularına göre β katsayısı (0,457) pozitif yönlüdür ve buna göre somutluk genel olarak hizmet kalitesi algısını olumlu yönde etkilemektedir.

Tablo 4. Hizmet Kalitesi Faktörlerinin Hizmet Kalitesine Etkisi

	Standartize Edilmiş Katsayılar		Standartize Edilmiş β	t	p	R	R ²	F	p
	B	S.H.							
(Sabit)	1,689	0,254		6,658	0,000	0,457	0,209	41,949	0,000
Somutluk	0,496	0,077	0,457	6,477	0,000				

Bağımsız Değişken: Hizmet Kalitesi

Somutluk, güvenlik, cevap verebilirlik, empati ve güvence faktörlerinin genel olarak hizmet kalitesi algısının memnuniyet üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen üçüncü model iki aşamada gerçekleşmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Hizmet Kalitesi Faktörlerinin Memnuniyet Üzerine Etkisi

	Standartize Edilmiş Katsayılar		Standartize Edilmiş β	t	p	R	R ²	F	p
	B	S.H.							
(Sabit)	1,437	0,240		5,990	0,000	0,511	0,261	56,210	0,000
Somutluk	0,543	0,072	0,511	7,497	0,000				
(Sabit)	1,319	0,240		5,488	0,000	0,539	0,290	32,275	0,000
Somutluk	0,430	0,084	0,404	5,108	0,000				
Cevap Verebilirlik	0,194	0,076	0,201	2,534	0,012				

Bağımsız Değişken: Memnuniyet

Analizin birinci aşamasında güvenlik, cevap verebilirlik, empati ve güvence faktörlerinin; ikinci aşamada ise güvenilirlik, empati ve güvence boyutlarının genel olarak memnuniyet üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir yordayıcı etkisinin olmadığı

bulunmuştur ($p>0,05$). Buna karşılık, ilk aşamada somutluk ($F=56,210$; $p=0,000$) ve ikinci aşamada somutluk ve cevap verebilirlik boyutlarının ($F=32,275$; $p=0,000$) genel olarak memnuniyet üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Modelde memnuniyete ilişkin ilişki katsayısı somutluk boyutu için 0,511 ve somutluk ve cevap verebilirlik boyutlarının her ikisi için 0,539'dur. Somutluğun genel olarak memnuniyeti açıklamaya etkisi %26,1; somutluk ve cevap verebilirlik boyutlarının birlikte memnuniyeti açıklamaya açıklayıcı etkisi ise %29,0 bulunmuştur. Çalışmanın bulgularına göre β katsayıları pozitif yönlüdür ve buna göre somutluk ve cevap verebilirliğin memnuniyeti açıklamaya etkilerinin olumlu yönde olduğu söylenebilir.

Geliştirilen regresyon modellerinden elde edilen bulgulara göre, somutluk ve cevap verebilirliğin daha sonra hizmet alma niyeti; somutluğun hizmet kalitesi ve somutluk ve cevap verebilirliğin memnuniyet üzerinde anlamlı yordayıcı etkisi bulunmaktadır. Buna karşılık diğer üç hizmet kalitesi faktörünü oluşturan güvenlik, empati ve güvence faktörlerinin her üç performans faktörü üzerinde anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Bu bulgulardan hareketle H2. (Hizmet kalite faktörleri, daha sonra hizmet alma düşüncesi, hizmet kalitesi ve memnuniyet üzerinde açıklayıcı etkiye sahiptir.) hipotezi güvenlik, empati ve güvence boyutları bakımından reddedilirken; daha sonra hizmet alma için somutluk ve cevap verebilirlik; hizmet kalitesi için somutluk ve memnuniyet için somutluk ve cevap verebilirlik boyutları için kabul edilmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada bir bilgi işlem merkezi olan TEBİM'e ilişkin kullanıcıların hizmet kalitesi algıları ve performans etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre en yüksek katılım somutluk ($3,02 \pm 1,370$) boyutunda, en düşük katılım ise güvence ($2,05 \pm 1,063$) boyutunda görülmektedir. Diğer boyutlardan güvenilirlik ($2,20 \pm 1,372$); cevap verebilirlik ($2,37 \pm 1,508$) ve empati ($2,93 \pm 1,192$) için katılım orta seviyeye yakındır. Bu sonuçlara göre, TEBİM'in fiziksel koşulları ve çalışanların empati düzeyleri daha olumlu görünürken, güven, güvenilirlik ve yanıt verme konusunda beklentilerin yeterince karşılanamadığı görülmektedir. Daha önce yapılan somutluk, güvenilirlik, güvence, yanıt verme ve empati açıklamaları ışığında düşünüldüğünde; TEBİM'in yanıt verme, güven, güvenilirlik ve empati boyutlarındaki eksikliklerini gidermesi, somutluk boyutunda da geliştirici düzenlemeler yapması gerekli görülmektedir. Çalışmanın bir bilgi işlem merkezinde yapılmış olması ve bilgi işlem merkezinde hizmet kalitesi algısını ölçen bir çalışmaya rastlanılmamış olması nedeniyle çalışmanın sonuçları farklı sektörlerden çalışmalar ile karşılaştırılmıştır. Bu doğrultuda çalışmada ele alınan somutluk, güvenlik, güvenilirlik, cevap verebilirlik ve empati boyutlarının ortalamalarına ilişkin elde edilen sonuçlar farklı çalışmalar ile benzerlik ve farklılıklar göstermektedir. Örneğin hastane işletmeciliğinde hizmet kalitesi algısının ölçümüne yapılan bir tez çalışmasında boyutların ortalamaları düşük seviyede bulunurken³¹; bankacılık sektöründe yapılan bir çalışmada bu boyutların ortalamaları yüksek seviyede bulunmuştur³². Taşımacılık sektöründe yapılan

31 Sedef Sevimli, "Hizmet Sektöründe Kalite ve Hizmet Kalitesi Ölçümü Üzerine Bir Uygulama", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006, s.83.

32 Oğuz Işık, Mahmut Akbolat ve Mustafa Cahid Ünğan, "Kamu ve Özel Banka Müşterilerinin Hizmet Kalite

bir araştırmanın bulguları ise çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir ve SERVPERF boyutlarının ortalamaları orta seviyeye yakındır³³.

Hizmet kalite algısını oluşturan faktörler ile performans faktörlerinin tamamının arasında 0,01 anlamlılık düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Başka bir ifade ile hizmet faktörlerinin herhangi birinde meydana gelen olumlu bir değişim diğer faktörlerin de olumlu algılanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca SERVPERF ölçeğinde performans kriteri olarak değerlendirilen daha sonra hizmet alma düşüncesi, genel hizmet kalitesi ve genel olarak TEBİM'den memnuniyetin hem kendi aralarında, hem de hizmet faktörleri aralarında olumlu ve yüksek düzeyde ilişki bulunmaktadır. Bu sonuçlar Işık, Akbolat ve Ünğan'ın bankacılık sektöründeki çalışmalarının sonuçlarıyla³⁴ ve havayolu taşımacılığı sektöründe yapılan Okumuş ve Asil'in çalışmalarının sonuçlarıyla³⁵ benzerlik göstermektedir.

Çalışmada kullanılan regresyon modellerinden SERVPERF ölçeği boyutlarının daha sonra hizmet almayı düşünmeye etkisini belirlemeye yönelik kurulan modelin sonuçlarına göre ilk aşamada somutluk ($F=32,648$; $p=0,000$) ve ikinci aşamada somutluk ve cevap verebilirlik boyutlarının daha sonra hizmet alma düşüncesi ($F=20,792$; $p=0,000$) üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Somutluk ve cevap verebilirlik boyutları bilgi işlem merkezi gibi bireylerin sorunlarına yardımcı olan veya onlara hizmetin kullanımına ilişkin yol gösteren bir alanda önemli boyutlar olarak dikkat çekmektedir.

Çalışmada kullanılan regresyon modellerinden SERVPERF ölçeği boyutlarının hizmet kalitesi algısına etkisini belirlemeye yönelik kurulan modelin sonuçlarına göre somutluk ($F=41,949$; $p=0,000$) boyutunun hizmet kalitesi algısı üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Hizmet kalitesi algısının %20,9'unu somutluk boyutunun açıkladığı göz önüne alındığında, TEBİM kullanıcılarında daha olumlu bir hizmet kalitesi algısı oluşturmak için somutluk boyutuna ilişkin düzenlemelere önem verilmelidir.

Çalışmada kullanılan regresyon modellerinden SERVPERF ölçeği boyutlarının genel olarak TEBİM'den memnuniyete etkisini belirlemeye yönelik kurulan modelin sonuçlarına göre ilk aşamada somutluk ($F=56,210$; $p=0,000$) ve ikinci aşamada somutluk ve cevap verebilirlik boyutlarının ($F=32,275$; $p=0,000$) genel olarak memnuniyet üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur.

Çalışmada kurulan üç farklı regresyon modelinin sonuçlarına göre somutluk ve cevap verebilirlik boyutlarının TEBİM'den memnuniyete ve TEBİM'i daha sonra kullanmaya etkisi olduğu, somutluğun ise hizmet kalitesi algısına etkisi olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda TEBİM'in fiziksel olanaklarında, ekipmanında ve personelin görünüşünde düzenlemeler ve iyileştirmeler yapılması ve yine TEBİM'in

Algıların Değerlendirilmesi: Bir Alan Araştırması", *İşletme Bilimi Dergisi*, 1/2 (2013), s.62.

33 Cenk Murat Koçoğlu ve Ramazan Aksoy, "Hizmet Kalitesinin ServperF Yöntemi ile Ölçülmesi: Otobüs İşletmeleri Üzerinde Bir Uygulama", *Akademik Bakış Dergisi*, 29 (2012), s.13.

34 Işık, Akbolat ve Ünğan, "Kamu ve Özel Banka Müşterilerinin", s.62.

35 Abdullah Okumuş ve Hilal Asil, "Hizmet Kalitesi Algılamasının Havayolu Yolcularının Genel Memnuniyet Düzeylerine Olan Etkisinin İncelenmesi", *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 36/2 (2007), s.23.

hizmetten yararlanıcılara yardım etme gönüllülüğü ve hizmeti tam zamanında sağlama konularında geliştirmeler yapılması TEBİM kullanıcılarının memnuniyetini artıracak, TEBİM'e ilişkin hizmet kalitesi algısını yükseltecek ve TEBİM'i daha sonra tekrar kullanma konusunda tüketicileri teşvik edecektir. Ayrıca korelasyon analizinin sonuçları göz önüne alınarak olumlu hizmet kalitesi algısının TEBİM'in performansını da olumlu yönde etkileyecektir sonucuna ulaşılabilir. Bu nedenle çalışmada orta seviyenin altında bulunan güvenilirlik, cevap verebilirlik, güvence ve empati boyutları ile orta seviyede bulunan somutluk boyutlarının geliştirilmesi için düzenlemeler yapılması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda TEBİM'in fiziksel olanaklarını, ekipmanlarını, personelinin görünüşünü, güvenilir ve dakik olarak söz verilen hizmeti uygulama yeteneğini, tüketicilere yardım etme gönüllülüğünü, hizmeti tam zamanında sağlama yeteneğini geliştirmesi; çalışanların kibar, bilgili, güven telkin eden ve empati yeteneği gelişmiş bireyler olmasını sağlamak için çalışanlara ihtiyaç duydukları eğitimlerin sağlanması ve çalışanlar ile hizmetten faydalananalar arasında etkili iletişim kanallarının kurulması önerilebilir.

Kaynakça

- Babakus, Emin ve Gregory W. Boller. "An Empirical Assessment of the SERVQUAL Scale". *Journal of Business Research*. 24/3 (1992): 253-268.
- Cronin Joseph ve Steven A. Taylor. "Measuring Service Quality: A Reexamination and Extension". *The Journal of Marketing*. 56/3 (1992): 55-68.
- Crosby, Philip. "Paper Presented to the 'Bureau de Commerce'". Montreal, Canada (Unpublished), November (1984).
- Cunningham, Lawrence F., Clifford E. Young ve Moonkyu Lee. "Cross-Cultural Perspectives of Service Quality and Risk in Air Transportation". *Journal of Air Transportation*. 7/1 (2002): 3-26.
- Galloway, Les. "Quality Perceptions of Internal and External Customers: A Case Study in Educational Administration". *The TQM Magazine*. 10/1 (1998): 20-26.
- Grönroos, Christian. "A Service Quality Model and Its Marketing Implications". *European Journal of Marketing*. 18/4 (1984): 36-44.
- Gürbüz, Esen, Arzum Büyükkelik, M. Yüksel Avcılar ve Murat Toksarı. "Algılanan Hizmet Kalitesinin Tatmin ve Davranışsal Niyet Üzerine Etkisi: Niğde İlindeki Süpermarketler Üzerine Ampirik Bir Çalışma". *Ege Akademik Bakış*. 8/2 (2008): 785-812.
- Işık, Oğuz, Mahmut Akbolat ve Mustafa Cahid Ünğan. "Kamu ve Özel Banka Müşterilerinin Hizmet Kalite Algılarının Değerlendirilmesi: Bir Alan Araştırması". *İşletme Bilimi Dergisi*. 1/2 (2013): 51-64.
- Jain, Sanjay K. ve Garima Gupta. "Measuring Service Quality: SERVQUAL vs. SERVPERF Scales". *Vikalpa*. 29/2 (2004): 25-38.
- Juran, Joseph M. *Juran on Planning for Quality*. New York: Free Press, 1988.
- Kang, Gi-Du ve Jeffrey James. "Service Quality Dimensions: An Examination of Grönroos's Service Quality Model". *Managing Service Quality: An International Journal*. 14/4 (2004): 266-277.

- Koçoğlu, Cenk Murat ve Ramazan Aksoy. "Hizmet Kalitesinin Servperf Yöntemi ile Ölçülmesi: Otobüs İşletmeleri Üzerinde Bir Uygulama". *Akademik Bakış Dergisi*. 29 (2012): 1-25.
- Landrum, Hollis, Victor R. Prybutok ve Xiaoni Zhang. "A Comparison of Magal's Service Quality Instrument with SERVPERF". *Information & Management*. 44/1 (2007): 104-113.
- Lovelock, Christopher. *Services Marketing People, Technology, Strategy*, 4th ed., India: Pearson Education, 2000.
- Okumuş, Abdullah ve Hilal Asil. "Hizmet Kalitesi Algılamasının Havayolu Yolcularının Genel Memnuniyet Düzeylerine Olan Etkisinin İncelenmesi". *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*. 36/2 (2007): 7-29.
- Özdamar, Kazım. *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi, 1999.
- Parasuraman, Anantharathan, Valarie A. Zeithaml ve Leonard L. Berry. "A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research". *The Journal of Marketing*. 49/4 (1985): 41-50.
- Parasuraman, Anantharayanan, Valarie A. Zeithaml ve Leonard L. Berry. "Servqual: A Multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality". *Journal of Retailing*. 64/1 (1988): 12-40.
- Parasuraman, Anantharathan, Leonard L. Berry ve Valarie A. Zeithaml. "Refinement and Reassessment of the SERVQUAL Scale". *Journal of Retailing*. 67/4 (1991): 420-450.
- Robledo, Marco Antonio. "Measuring and Managing Service Quality: Integrating Customer Expectations". *Managing Service Quality: An International Journal*. 11/1 (2001): 22-31.
- Sevimli, Sedef. "Hizmet Sektöründe Kalite ve Hizmet Kalitesi Ölçümü Üzerine Bir Uygulama". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi. 2006.
- Stanton, William J., Michael J. Etzel ve Bruce J. Walker. *Fundamentals of Marketing*. Ontario: McGraw-Hill College, 1994.

The Impact of Service Quality Perception on Performance: An Application in Kocaeli Golcuk Shipyard

MAHMUT AKBOLAT

SADIK SENAI

ÖZGÜN ÜNAL

Abstract: *The aim of this study to determine the service quality perceptions of the individuals whom receiving service from Kocaeli Gölcük Shipyard Data Processing Center (TEBİM) and the effect of this perception on the TEBİM's performance. SERVPERF model was used as service quality measurement. The sample of the study is 161 out of 230 persons who served face to face from TEBİM in March 2015. In the analysis of the data, descriptive statistical methods, correlation and regression analysis were used. According to the results of the correlation analysis, there are positive and significant relationships between the dimensions of the SERVPERF and the customers' attitudes towards getting service again from TEBİM, the general service quality of the TEBİM, and satisfaction with TEBİM's services. In addition, the tangibility dimension has positive effect on the perception of the general service quality of the TEBİM; tangibility and responsiveness dimensions have positive effect on the customers' attitudes towards getting service again from TEBİM and satisfaction with TEBİM's services. According to these findings regulations to improve the quality of service of TEBİM could affect the performance of TEBİM positively.*

Keywords: *Service quality, SERVPERF, TEBİM.*

Sağlık Haberlerine Yönelik Yetişkin Tutumlarının Araştırılması

HARUN KIRILMAZ*
hkirilmaz@sakarya.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-6055-6826

YONCA YILDIRIM**
yncaay@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8537-6602

Öz: Bu araştırmanın amacı, yetişkinlerin kitle iletişim araçları yoluyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumlarının belirlenmesidir. Araştırma tarama modeline uygun olarak Nisan 2017’de Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde araştırmaya katılmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 208 poliklinik hastası üzerinde uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Akgün (2014) tarafından geliştirilen “Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Haberlerini Değerlendirme Anketi” ve “Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Haberlerine Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler ve fark istatistikleri kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik gerçekçi bulma, önemli bulma ve genel tutumları orta düzeydedir. Yetişkinlerin sağlık eğitimi ihtiyaçlarını gidermede kitle iletişim araçlarını kullanma sıklığı arttıkça, kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerini gerçekçi ve önemli bulma tutumları artmaktadır. Yetişkinlerin sağlık eğitiminde kullanılan kitle iletişim araçlarına güven düzeyi arttıkça kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerini gerçekçi ve önemli bulma tutumları artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yetişkin eğitimi, Sağlık eğitimi, Sağlık haberi, Kitle iletişim aracı.

Giriş

Günümüzde teknolojinin gelişimi ile birlikte bireylerin hastalık ve sağlık konularında bilgiye erişimlerinin daha karmaşık hale geldiği, mevcut bilgi birikimleri ile değerlendirme yapmalarına imkân olmadığı görülmektedir. Birey ve toplum sağlığının korunması ve geliştirilmesi için sağlık okuryazarlığı kavramı ortaya atılsa da, hâlihazırda kayda değer bir ilerlemenin sağlandığını söylemek mümkün değildir. Bu noktada bireylerin bilgiye erişiminde, belli bir konuda tutum ve kanaatlerinin oluşumunda medyanın, diğer bir ifade ile kitle iletişim araçlarının önemli rolü olduğu kabul edilmektedir. Kitle iletişim araçları bireylerin ve toplumun hastalık, sağlık vb. konularda bilgi edindikleri, tutum ve kanaatlerinin oluşmasında belirleyici olan yöntemlerin başında gelmektedir.

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü.

** Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Yüksek Lisans Öğrencisi.

Sağlık toplumlar için her zaman vazgeçilmez bir olgudur. Günümüzde yaşanan siyasi, sosyal, teknolojik değişme ve gelişmeler sağlık hizmetlerini de etkilemektedir. Yetişkinlerin sağlıklarını korumaları ve geliştirmeleri için sağlık davranışlarının gelişmesi önem taşımaktadır. Yetişkinlerin tutum ve davranışlarının gelişmesi için yetişkin eğitimleri verilmeye başlanmıştır.

Yetişkin eğitimi; yetişkin sayılan kişilerin bilgilerini arttırmak, mesleki ve teknik açıdan ilerlemelerini sağlamak, becerilerini genişletmek ve kişisel gelişimlerine yardımcı olmak, toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişimlerine katkıda bulunmak adına içerik, düzey ve yöntemi ne olursa olsun yaygın eğitim ya da zorunlu eğitimlerinin devamında yararlandıkları düzenli eğitim süreçlerinin tümü anlamına gelmektedir¹.

Yetişkin eğitiminde kitle iletişim araçları önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dergi, gazete, televizyon gibi kitle iletişim araçları bilginin toplumun her kesimine ulaşmasını sağlamaktadır. Sağlık eğitimi haberleri de kitle iletişim araçları yoluyla toplumun her kesimine ulaşabilmektedir.

Sağlık eğitimi “bireyin sağlıklı olma koşullarını hazırlayan, sağlıklı olmayı mümkün kılan ve güçlendiren; ya da buna yönelik kolektif bir davranış için aynı etkileri yapan öğrenme yaşantılarının herhangi bir bileşenidir”². Sağlık eğitiminin yaş, cins, ırk, statü gözetmeksizin her insanı kapsamaması gerekir. Yaygın eğitim yoluyla yetişkinlere kişisel sağlık bilgisi, hastalıkların önlenmesi ve kontrolü, aile sağlığı, tüketici sağlığı, insan vücudu ve görevleri, beslenme ve çevre sağlığı, büyüme ve gelişme, zihinsel ve duygusal sağlık, ilk yardım, güvenlik ve kazalardan korunma, zararlı alışkanlıklar, çevreyle iletişim, aile planlaması, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, ana-çocuk sağlığı, hasta ve yaşlı bakımı, yeterli ve dengeli beslenme, ağız ve diş sağlığı, gibi konularda sağlık eğitimi verilebilir³.

Yetişkinlerin sağlık eğitimi ihtiyaçlarının belirlenmesi ve karşılanması için sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumlarının bilinmesi ve ona göre hareket edilmesi önem taşımaktadır. Yapılacak çalışma ile sağlık eğitimi haberlerine yönelik yetişkin tutumları araştırılacaktır.

Bu çalışmada sağlık haberlerine yönelik yetişkin tutumları araştırılmıştır. Bu amaçla Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 208 poliklinik hastası üzerinde anket uygulanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumlarının, sağlık konusundaki bilgi ihtiyaçlarını gidermede kitle iletişim araçlarından faydalanma sıklığına ve güven derecesine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra yetişkinlerin sağlık konusundaki bilgi ihtiyaçlarını gidermede kitle iletişim araçlarından faydalanma sıklığı ile sağlık eğitiminde

1 Gülşah Penirci, “Yetişkin Eğitimi Kurslarının Yetişkin Eğitimi ve Yetişkin Öğrenen İlke ve Özelliklerine Göre İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014, s.9.

2 Güler Çağatay ve Songül Vaizoğlu, “Toplum Sağlığı Eğitimi: Sağlık için Eğitim”, *Yeni Türkiye*, 39 (2001), s.796-797.

3 Gülsüm Akgün, “Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçları Yoluyla Verilen Sağlık Eğitimi Haberlerine Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014, s.2.

kullanılan kitle iletişim araçlarına güven düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür.

Kavramsal Çerçeve

Yetişkin Kavramı ve Yetişkin Eğitimi

Yetişkin (adult) sözcüğü Latince büyümek (adolescere) fiilinin geçmiş zaman ortancından türemiştir, bu nedenle yetişkin bir kişi büyümüş bir kişi sayılır, fakat tanımlamadaki sorun yetişkinin sadece fiziksel özellikler bakımından değil, psikolojik özellikler bakımından da dikkate alınması gereğidir. Yetişkin kişinin fiziksel, psikolojik açıdan olgunlaşmış olduğu varsayılır⁴.

Ülkemizde ve dünyada “yetişkin” olarak adlandırılan bu kesimle ilgili birçok farklı tanımlamalar yapılmıştır. Yetişkin; kendini tanıyan ve başkalarının kendisini yetişkin olarak algıladığı kişidir. Yetişkinliği belirleyen üç temel özellik yaş, ruhsal olgunluk ve toplumdaki işlevlerdir⁵. Bazı kaynaklarda ise, 15 yaşını tamamlamış bireylerin yetişkin olarak kabul edebileceği öne sürülmektedir⁶.

Yetişkin kavramını bireyin bağımsızlığını esas alarak üç temel ölçü ile açıklamak mümkündür. Bunlar⁷;

- Olgunluk ölçüsü: Bireyin bütün yeteneklerini kullanabilmesi, kişiliğinin oluşması, büyümesi ve gelişmesi.
- Uygun davranma ölçüsü: Diğer kişiler ve bizzat kendisi ile ilgili daha sağlıklı karar alabilmesi, uygun davranabilmesi.
- Bağımsız olma ölçüsü: Gönüllü olarak iş yapma, çalışma ve sorumluluk üstlenilme durumudur.

Yetişkinlik genel olarak üç döneme ayrılarak incelenmektedir. Her bir dönemde bireylerin üstlenmekte oldukları toplumsal roller ve buna bağlı olarak yetişkinlerin beklentileri, umutları ve sorumlulukları değişmektedir.

Genç Yetişkinlik Dönemi: Yaklaşık on dokuz-yirmi yaşlarından başlayarak otuzlu yılların ortalarına kadar devam eden yetişkinlik yıllarıdır. Bu dönemde, birey bir mesleğe hazırlanarak meslek sahibi olmakta, ekonomik ve kişisel özgürlüğünü kazanmakta, karşı cinsle yakın ilişkiler kurmakta ve bir aile kurmaya yönelmektedir.

- Eş seçme,
- Bir aile kurma,
- Çocuk yetiştirme
- Bir evin işlerini yürütme,
- Çalışma hayatına başlama,
- Yurttaşlık sorumluluklarını yerine getirme,

4 Bekir Onur, *Gelişim Psikolojisi*, Ankara: İmge Kitabevi, 2008, s.55-56.

5 Rıza Okçabol, *Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)*, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006, s.10.

6 Rıfat Miser, *Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, s.15.

7 Firdevs Güneş, *Yetişkin Eğitimi*, Ankara: Ocak Yayınları, s.39.

- Uygun sosyal gruba katılma.

Orta Yetişkinlik Dönemi: Yetişkinliğin orta yılları, yaklaşık otuzlu yaşların ortalarından altmışlı yaşlara kadar sürer. Bu dönem, orta yaş olarak da belirtilmektedir. Bu dönemde, bireyin üretkenliği, sorumluluklarının gelişmesi, farklı alanlara yönelik ilgilerinin artması, mesleki doyumun aranması, gelecek kuşakların yetişmesine yardım edilmesi gibi gelişimsel özellikler ön plana çıkmaktadır.

- Toplumun bir üyesi olarak yetişkinlere özgü sorumlulukları yerine getirme,
- Belli bir ekonomik yaşam düzeyine ulaşma ve bunu sürdürme.
- Ergenlik çağındaki çocuklarının sorumlu ve mutlu olmasına yardım etme,
- Yetişkinlere özgü boş zaman etkinliklerini geliştirme,
- Birey olarak eşyle özdeşleşme,
- Orta yaşın getirdiği değişiklikleri kabullenme ve buna uyum sağlama,
- Yaşlı ana-babaya uyum sağlama.

İleri Yetişkinlik Dönemi: Yetişkinlik yıllarının yaklaşık altmışlı yaşlardan başlayarak yaşamın sonuna kadar devam eden dönemini içerir. Yaşlılık dönemi olarak da nitelendirilebilecek olan bu dönemde, bireyler azalan güce, bozulan sağlığa, emekliliğe uyum sağlamaya çalışırlar.

- Fiziksel güçteki ve sağlıktaki düşüşe uyum sağlama,
- Emekliliğe ve azalan kazanca uyum sağlama,
- Yaş grubuyla açıktan ilişki kurma,
- Mutluluk verici fiziksel yaşam koşulları kurma,
- Toplumsal ve yurttaşlık görevlerini yerine getirme konusunda daha özenli davranma⁸.

Yetişkin eğitimi köklü bir geçmişe sahiptir. İnsanlar eskiden beri çevreyi tanımak, deneyim ve bilgilerini çevrelere aktarmak, sürekli olarak öğrenme ve öğretme yaşantısında olmakla ilgilenmiştir. Bu süreç belirli bir gruptan zamanla toplumun geneline yayılmıştır⁹. Bilgilerin, yeteneklerin hemen eskidiği ve eksik kaldığı dünyada hangi düzeyde olursa olsun herkesin yetişkin eğitimi hizmetlerinden devamlı olarak yararlanmasına ve kendisini geliştirmesine ihtiyaç vardır. Bu sebeple yetişkin eğitimi giderek insanların ve toplumların geleceği için en önemli unsurlardan biri olmaktadır¹⁰. Yetişkin eğitimin temel amacı, ülkenin yani toplumun problemlerinin çözümü için yetişkinleri eğitmektir¹¹.

OECD'nin tanımına göre yaygın eğitim; zorunlu öğrenim dışına çıkmış ve asıl uğraşısı okula gitmek olmayan bireylerin, yaşamlarının herhangi bir aşamasında oluşa-

8 Jone Lowe, *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*, çev., Turhan Oğuzkan, Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1985, s.60-65.

9 Cevat Geray, *Halk Eğitimi*, Ankara: İmaj Yayınevi, 2002, s.15.

10 Rifat Miser, "Küreselleşen Dünyada Yetişkin Eğitimi", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35/1-2 (2002), s.56.

11 Sung-Jung Park, "Korean Women's Development Institute; South Korea the Change of South Korean Adult Education in Globalization", *International Journal of Lifelong Education*, 21/3 (2002), s.285

çak öğrenme gereksinimlerini ve ilgilerini doyurmak için düzenlenen etkinlikler ya da programlardan oluşan bir süreçtir¹².

Genel olarak yetişkin eğitiminin üç temel amacı vardır. Bunlar¹³;

- Toplumun gereksinim duyduğu bilgi, görgü, beceri ve yeterlilik düzeylerine sahip bir yetişkin toplumu oluşturmak,
- Yetişkinde, içinde yaşadığı toplumun gelişmesini ve kişilerin yaşamasını engelleyen sorunların üstesinden gelmekle ilgili bir anlayış geliştirmek ve yetişkini bu sorunların çözümüne hazırlamak,
- Kendisini gerçekleştirme amacına yönelik olarak tüm yetişkinlere tutum, bilgi, anlayış ve özelliklerini geliştirme olanakları sağlamak.

Ayrıca yetişkin eğitiminin genel amaçları arasında aklın geliştirilmesi, bireyin kendini gerçekleştirme, bireysel ve toplumsal gelişme yoluyla demokratik yaşam biçiminin geliştirilmesi ve toplumsal değişimde sayılmaktadır. Bu amaçlarla yetişkinlere; okuma-yazma eğitimi, mesleki yetiştirme, bilgi tazeleme, serbest zaman eğitimi, aile eğitimi, tüketici eğitimi, kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi, sağlık eğitimi, sosyal güvenlik eğitimi, bilgi okur-yazarı olma, yurttaşlık eğitimi, siyasal eğitim, mesleki ilerlemeye yönelik eğitim vb. eğitimler verilmektedir.

Sağlık Haberi

Sağlık haberi; hastalıkların önlenmesi, sağlığın korunması ve sağlık eğitimi alanlarını ve genel olarak da sağlığın geliştirilmesi çabalarını kapsayan konularda yazılı, görüntülü ya da sesli iletiler halinde, okuyucu, izleyici ya da dinleyiciye ulaştırılan bilgileri kapsamaktadır.

Kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerinin şu amaçlara yönelik olarak gerçekleştirildiği kabul edilmektedir¹⁴:

- Sağlık konuları hakkında bilinci arttırmak,
- Sağlığın kamu gündemine yerleştirilmesine yardım etmek,
- Basit bilgi ve tekli mesaj iletmek,
- Başka kolaylaştırıcı faktörler mevcutsa davranış değiştirmek.

Sağlık Eğitimi

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) eksperler komitesi sağlık eğitimini şöyle tanımlamıştır: “Sağlık eğitimi, kişilere sağlıklı yaşam için alınması gereken önlemleri benimsetmeye ve uygulamaya inandırmak; kendilerine sunulan sağlık hizmetlerini doğru olarak kullanmaya alıştırmak; sağlık durumlarını ve çevrelerini iyileştirmek amacıyla, birey olarak ya da topluca karar aldırma”¹⁵. İnsan sağlığında meydana gelecek

12 Okçabol, *Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)*, s.20.

13 Ahmet Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2007, s.64.

14 İnci Çınarlı, *Sağlık İletişimi ve Medya*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008, s.140.

15 F. Zuhul Ulusoy Gökkoca, “Sağlık Eğitimi Açısından Temel İlkeler”, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 10/10 (2001), s.371.

olan ilerlemeler sağlık bilimlerinde gelişmelerin yanı sıra, insanların bu gelişmeler doğrultusunda yaşam biçimlerini değiştirmelerine bağlıdır. Bu değişmeyi sağlayan ve sağlığın korunmasında, geliştirilmesinde bir yöntem olarak işlevini sürdüren sağlık eğitimini temel amaçlarını Dünya Sağlık Örgütü üç maddede toplamıştır¹⁶:

- Sağlığın değerini bireylere ve topluma anlatmak, inandırmak,
- Bireyleri ve toplumu, sağlık sorunlarını kendi kendine çözmeye alıştırmak,
- Bireyleri ve toplumu, sağlık kuruluşlarından azami ölçüde faydalanmaya alıştırmak.

Sağlık eğitimin planlanması, şu aşamalarda gerçekleşir¹⁷:

- Eğitim ihtiyaçlarının (sorunun) belirlenmesi

Yapılmış bilimsel çalışmaların verilerinden yararlanılmalı. Toplum tanıtıcı bütün yazılı kaynaklar, raporlar, istatistikler ve diğer belgeler incelenmelidir.
- Amaç ve hedef grupların belirlenmesi

Amaçlar, eğitim uygulamaları sonunda bireylere kazandırılmak istenen son davranışı ifade eder. Bunun için hazırlanan amaçlar eğitim sonunda ölçmek istediğimiz şeyleri kapsamalı ve ölçülebilir nitelikte olmalıdır. Eğitim ihtiyacı olan bireyler hedef gruptur.
- Planın hazırlanışı

Amaçlara ulaşabilmek için önceden belirlenmesi ve tasarlanması gereken işler vardır. Bu işlerin belirlenmesine ve belirli bir sıraya göre dizilmesine planın hazırlanışı denir. Sağlık eğitimi alacak kişilerin demografik özellikleri, eğitim yapılacak yerin özellikleri, eğitim yöntemi, süresi belirlenerek sağlık eğitimleri planlanır.
- Eğitim uygulamalarının başlatılması

Belirlenen hedef gruba kazandırılması amaçlanan konuların hayata geçirilmesi olayıdır. Uygulamaların başarısı eğitimci ve eğitilenin çabası, konu, yöntem, araç-gereç ve çevre düzenlemesi ile doğru orantılıdır.
- Değerlendirme

Değerlendirme de amaçlara ulaşıp ulaşılmadığını kontrol edilmeli, plan ve programlarda aksayan yerler tespit edilip bunların giderilmesine çalışılmalıdır. Ayrıca zaman, insan gücü ve mali kaynağın en verimli şekilde kullanımını sağlayıp, eğitim çalışmasının bir sonraki çalışmalara örnek olması sağlanmalıdır. İlk değerlendirmede eğitim öncesi mevcut durum saptanır. Ara değerlendirmede eğitimin seyrini belirlemek ve kazandırılan davranışları geliştirmek.

16 Mehmet Özden, *Sağlık Eğitimi*, Ankara: Feryal Matbaacılık, 1993, s.3,28.

17 Mehmet Özden, *Sağlık Eğitimi Ders Kitabı*, Ankara: Kadioğlu Matbaacılık, 1991, s.69-71.

Sağlık Eğitiminde Kitle İletişim Araçlarının Etkisi

“Bilginin paylaşımı” olarak da nitelendirilen iletişim, günümüzde bir yönüyle bireylerin ve dolayısıyla toplumların gelişmesine katkıda bulunan en önemli araçlardan biri sayılmaktadır. İletişimin toplumsal temelinde sorun çözme yatar. Günümüz toplumlarında iletişim ve iletişim süreci, sosyal etkileşim, toplumun istek ve beklentilerinin yerine getirilmesinin yanı sıra ulusal ve uluslararası değerlerin korunması açısından da önemlidir. Bazı demokratik toplumlarda, iletişim yoluyla bilgiye ulaşma, genelde bir hak olarak düşünülür; ancak bilgi edinmenin yalnızca bir hak değil, bir gereksinim olduğu gözden kaçmaz. Bilgi olmadan, birey kendini toplumun bir parçası olarak hissedemez¹⁸.

Yazılı, sesli veya görsel unsurların dağıtılıp, yayımlanmasına yardımcı olan her türlü teknik iletişim aracına kitle iletişim aracı denilmektedir. Bu süreç boyunca izleyiciyi, okuru, çeşitli yollardan etkilemek için ileti tasarlayan profesyonel iletişimciler, bu amaç doğrultusunda kitle iletişim araçları olarak anılan televizyon, radyo, gazete, internet, bilgisayar, sinemayı kullanmaktadır¹⁹.

Yaşadığımız dönemde teknoloji büyük bir hızla gelişmekte, buna paralel olarak da kitle iletişim araçlarının etkinlikleri artmaktadır. Günümüzde gazete, dergi, radyo, televizyonun yanı sıra internet vasıtasıyla iletişim ağları kurulmuş ve bu alanda bambaşka boyutlar ortaya çıkmıştır. Böylece kitle iletişim araçları insan hayatının ayrılmaz parçaları haline gelmişlerdir²⁰.

Günümüzde sağlıkla ilgili her türlü belgeseller, haber bültenleri, gazetelerin sağlık köşeleri ve sağlık sayfaları, televizyondaki sağlık programları, diziler ve kimi filmler; sağlıkla ilgili olumlu davranışa yönlendirici, sağlığı koruyucu ve geliştirici mesajların iletildiği kitle iletişim ortamları olarak düzenlenebilmektedir.

Sağlığın korunması ve geliştirilmesi çalışmalarında kitle iletişiminin rolü kısaca şu şekilde ortaya konulabilir²¹.

- *Kamunun farkındalığını arttırmak*: Kamuya enformasyon sağlayarak, sağlığını bozan davranışlarının etkilerini, sağlıklı davranış ve yaşam biçimleri benimsenmesinin yararlarını hatırlatarak.
- *Bir fikir ortamı yaratmak*: Bir konu ile ilgili belirgin özelliği koruyarak ve o konu hakkında düşünüldüğünden emin olma yoluyla politika değişikliğine neden olarak.
- *Tutumları biraz olsun değiştirmek ve davranış değişikliği sağlamak*: Hastalığın etkileri, sağlığa zararlı davranışların sonuçları ve önleyici davranışın faydaları üzerinde durarak medya sağlığın geliştirilmesinde rol oynayabilmektedir.

Toplumun sağlık konusunda bilinçlendirilmesinde, sağlığın korunması ve geliştiril-

18 Atilla Girgin, *Gazeteciliğin Temel İlkeleri*, İstanbul: Der Yayınları, 2008, s.2-17.

19 Erkan Yüksel, *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2001, s.4.

20 Vedat Demir, *Medya Etiği*, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım, 2006, s.15-16.

21 Çınarlı, *Sağlık İletişimi ve Medya*, s.95-96.

mesinde sağlık kuruluşları tek başına yetersiz kalmaktadır. Kitle iletişim araçları ile iletişim, kısa sürede çok geniş kitlelere ulaşılmasında en etkili iletişim yollarından biridir. Bu nedenle yetişkinlerin sağlık eğitiminde, kısa sürede geniş kitlelere ulaşılmasında, tutumların oluşması ve değiştirilmesinde kitle iletişim araçlarının etkisi ve önemi oldukça fazladır.

Araştırma

Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, yetişkinlerin kitle iletişim araçları yoluyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumlarının belirlenmesidir.

Bu amaçla cevaplandırılacak sorular şunlardır:

- Yetişkinlerin, kitle iletişim araçları yoluyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumları ne düzeydedir?
- Cinsiyete göre yetişkinlerin, kitle iletişim araçları yoluyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumlarında değişim olur mu?
- Yaşa göre yetişkinlerin, kitle iletişim araçları yoluyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumlarında değişim olur mu?
- Kronik hastalık varlığına göre yetişkinlerin, kitle iletişim araçları yoluyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumlarında değişim olur mu?
- Hastalık/ameliyat geçirme durumuna göre yetişkinlerin, kitle iletişim araçları yoluyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumlarında değişim olur mu?
- Kendini bedenlen sağlıklı hissetme durumuna göre yetişkinlerin, kitle iletişim araçları yoluyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumlarında değişim olur mu?
- Kendini ruhen sağlıklı hissetme durumuna göre yetişkinlerin, kitle iletişim araçları yoluyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumlarında değişim olur mu?
- Sağlık konusundaki bilgi ihtiyaçlarını gidermede yetişkinlerin kitle iletişim araçlarından faydalanma sıklığı nedir?
- Yetişkinlerin, sağlık eğitiminde kullanılan kitle iletişim araçlarına güven derecesi nedir?

Yöntem

Araştırma, yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla sunulan sağlık haberlerine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla yapılan tanımlayıcı bir çalışmadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Akgün (2014) tarafından geliştirilen “Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Haberlerini Değerlendirme Anketi” ve “Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Haberlerine Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

01.04.2017-05.04.2017 tarihleri arasında Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde Çalışan Personele ve Dâhili Anabilim Dalı Poliklinikleri Bekleme Salonu ve

Cerrahi Tıp Bilimleri Anabilim Dalı Poliklinikleri Bekleme Salonunda 08.00-16.00 saatleri arasında bekleyen 25 yaş ve üstü araştırmaya katılmaya gönüllü olan 208 kişi araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Bu araştırmanın çalışma evrenini 25 yaş ve üstü yetişkinler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme; evrenden kolay ulaşılabilir durum örnekleme ve ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilerek oluşturulmuştur. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme; araştırmacının diğer örnekleme yöntemlerini kullanma olanağının olmadığı durumlarda yakın olan ve erişilmesi kolay olan durumu seçtiği örnekleme yöntemidir. Ölçüt örnekleme ise; önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır²².

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 16.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkı t-testi, ikiden fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Tek yönlü (One way) Anova testi ve farklılığa neden olan grubun tespitinde gabriel testi kullanılmıştır. Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişki pearson korelasyon analizi ile test edilmiştir. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık haberlerini değerlendirme anketi “kişisel bilgiler”, “sağlık/hastalık durumuna ait bilgiler” ve “sağlık eğitimde kullanılan kitle iletişim araçlarına ilişkin duygu ve düşünceler” ile ilgili soruların yer aldığı üç bölümden oluşmaktadır. Kişisel bilgilerin sorgulandığı birinci bölümde; “cinsiyet”, “yaş”, “medeni durum”, “eğitim durumu”, “çalışma durumu”, “meslek” ile ilgili altı (6) soru sorulmuştur. Sağlık/hastalık durumunun sorgulandığı ikinci bölümde; “kronik bir hastalığın varlığı”, “daha önce önemli bir hastalık ya da ameliyat geçirme durumu”, “kendini bedenen ne kadar sağlıklı hissettiği” ve “kendini ruhen ne kadar sağlıklı hissettiğini” belirlemeye yönelik dört (4) soru sorulmuştur. İlk iki soru olan “kronik hastalığın varlığına” ve “daha önce önemli bir hastalık/ameliyat geçirme durumuna” yönelik sorulara “Evet” veya “Hayır” şeklinde cevap verilmesi istenmiştir. Diğer son iki soruda “kendini bedenen ne kadar sağlıklı hissettiği” ve “kendini ruhen ne kadar sağlıklı hissettiğine” yönelik sorulara “Çok İyi”, “İyi”, “Orta”, “Kötü” veya “Çok Kötü” şeklinde cevap verilmesi istenmiştir. Sağlık eğitiminde kullanılan kitle iletişim araçlarına ilişkin duygu ve düşüncelerin sorgulandığı üçüncü bölümde; “sağlık konusundaki bilgi ve ihtiyaçları gidermede kitle iletişim araçlarından faydalanma sıklığı” ve “sağlık eğitiminde kitle iletişim araçlarına güvenme düzeyini” belirlemeye yönelik iki (2) soru sorulmuştur. Birinci soruda kitle iletişim araçları olarak alınan dergi, gazete, internet, radyo, televizyondan her birinden “sağlık konusundaki bilgi ve ihtiyaçları gidermede ne sıklıkta faydalandıkları” sorulmuş ve “Çok Sık”, “Ara Sıra”, “Nadiren” veya “Hiçbir Zaman” şeklinde cevap verilmesi istenmiştir. İkinci soruda “sağlık eğitiminde; kitle iletişim araçları olarak alınan dergi, gazete, internet, radyo, televizyondan her birine güvenme düzeyi” sorulmuş ve “Tamamen”,

22 Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 1999, s.73-75.

“Çok”, “Az” veya “Hiç” şeklinde cevap verilmesi istenmiştir.

Kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutum ölçeği toplamda 47 maddeden ve iki faktörden oluşmaktadır. Faktör analizi sonrasında tekrar hesaplanan ölçeğin bütününe iç tutarlılık güvenilirliği cronbach $\alpha=0.866$ olarak, açıklanan varyans değeri ise %44.727 olarak saptanmıştır. Birinci faktör “Gerçeklik” olarak adlandırılmıştır. Gerçeklik faktörü, haberin doğru ve gerçek bilgiye dayanması, objektif bakış açısıyla yazılması ve yansıtılmasının yanı sıra gösteriş ve abartıdan uzak, basit, açık, eksiksiz ve doğru bir anlatıma sahip olmasını içermektedir. Bu faktör belirtilen tanımlama kapsamında yetişkinlerin haberin gerçekliğine ilişkin tutumlarını ölçmektedir. Bu faktör altında “Bilgi kirliliği oluşturur”, “Hemen inanılmaması gereken haberlerdir”, “farklı zamanlarda birbiriyle tutarsız bilgiler içerir” gibi maddelerden oluşan 24 madde yer almıştır. Gerçeklik faktörünü oluşturan 24 maddenin iç tutarlılık güvenilirliği cronbach $\alpha=0.936$ olarak, açıklanan varyans değeri ise %23.706 olarak saptanmıştır. İkinci faktör “Önemlilik” olarak adlandırılmıştır. Önemlilik faktörü, haberin toplumsal, siyasal, ekonomik veya kültürel yaşamı doğrudan etkilemesi ve bu alanlarda herhangi bir gelişmeye veya değişime yol açmasını içermektedir. Bu faktör belirtilen tanımlama kapsamında yetişkinlerin haberin önemliliğine ilişkin tutumlarını ölçmektedir. Bu faktör altında “Yetişkinlerin sağlık sorunları hakkında bilincini artırır”, “Sağlıklı yaşam alışkanlıklarına yönelik mesajların topluma iletilmesinde etkilidir”, “Sağlık konusunun gündemde tutulmasına katkıda bulunur” gibi maddelerden oluşan 23 madde yer almıştır. Önemlilik faktörünü oluşturan 23 maddenin iç tutarlılık güvenilirliği cronbach $\alpha=0.932$ olarak, açıklanan varyans değeri ise %21,021 olarak saptanmıştır.

Araştırmanın Hipotezleri

- H¹: Yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık haberlerine yönelik tutumları, sağlık konusundaki bilgi ihtiyaçlarını gidermede kitle iletişim araçlarından faydalanma sıklığına göre farklılaşmaktadır.
- H²: Yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumları, sağlık eğitiminde kullanılan kitle iletişim araçlarına olan güven derecesine göre farklılaşmaktadır.
- H³: Yetişkinlerin sağlık konusundaki bilgi ihtiyaçlarını gidermede kitle iletişim araçlarından faydalanma sıklığı ile sağlık eğitiminde kullanılan kitle iletişim araçlarına güven düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.

Bulgular

Tablo 1’de araştırmaya katılanların tanımlayıcı özellikleri ile ilgili bulgular yer almaktadır. Yetişkinlerin “cinsiyet” değişkenine göre 112’si (%53,8) kadın, 96’sı (%46,7) erkek olarak dağılmaktadır. Yetişkinlerin “yaş” değişkenine göre 69’u (%33,2) 25-29 yaş, 44’ü (%21,2) 30-34 yaş, 39’u (%18,8) 35-40 yaş, 32’si (%15,4) 41-46 yaş, 5’i (%2,4) 47-51 yaş, 19’u (%9,1) 51 ve üstü olarak dağılmaktadır. Yetişkinlerin “medeni durum” değişkenine göre 116’sı (%55,8) evli, 92’si (%44,2) bekâr olarak dağılmak-

tadır. Yetişkinlerin “eğitim durumu” değişkenine göre 1’i (%0,5) okuryazar değil, 12’si (%5,8) ilkokul, 8’i (%3,8) ortaokul, 53’ü (%25,5) lise, 48’i (%23,1) ön lisans, 71’i (%34,1) lisans, 15’i (%7,2) yüksek lisans olarak dağılmaktadır. Yetişkinlerin “meslek” değişkenine göre 66’sı (%31,7) işçi, 82’si (%39,4) memur, 12’si (%5,8) ev hanımı, 6’sı (%2,9) emekli, 10’u (%4,8) öğrenci, 3’ü (%1,4) işsiz, 29’u (%13,9) diğer olarak dağılmaktadır. Yetişkinlerin “kronik hastalığın varlığı” değişkenine göre 52’si (%25,0) evet, 156’sı (%75,0) hayır olarak dağılmaktadır. Yetişkinlerin “hastalık veya ameliyat geçirme durumu” değişkenine göre 63’ü (%30,3) evet, 145’i (%69,7) hayır olarak dağılmaktadır. Yetişkinlerin “kendini bedenlen sağlıklı hissetme durumu” değişkenine göre 39’u (%16,2) çok iyi, 85’i (%50,2) iyi, 70’i (%33,7) orta, 12’si (%5,8) çok kötü, 2’si (%1,0) kötü olarak dağılmaktadır. Yetişkinlerin “kendini ruhen sağlıklı hissetme durumu” değişkenine göre 32’si (%15,4) çok iyi, 74’ü (%35,6) iyi, 76’sı (%36,5) orta, 16’sı (%7,7) kötü, 10’u (%4,8) çok kötü olarak dağılmaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Tanımlayıcı Özellikleri (N=208)

Değişkenler	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	112	53,8
	Erkek	96	46,2
Yaş	25-29	69	33,2
	30-34	44	21,2
	35-40	39	18,8
	41-46	32	15,4
	47-51	5	2,4
	51 ve Üzeri	19	9,1
Medeni Durum	Evli	116	55,8
	Bekâr	92	44,2
Eğitim Durumu	Okuryazar	1	0,5
	Değil	12	5,8
	İlkokul	8	3,8
	Ortaokul	53	25,5
	Lise	48	23,1
	Ön lisans	71	34,1
	Lisans	15	7,2
Meslek	Yüksek Lisans		
	İşçi	66	31,7
	Memur	82	39,4
	Ev Hanımı	12	5,8
	Emekli	6	2,9
	Öğrenci	10	4,8
	İşsiz	3	1,4
	Diğer	29	13,9
Kronik Hastalık Varlığı	Evet	52	25,0
	Hayır	156	75,0
Hastalık veya Ameliyat Geçirme Durumu	Evet	63	30,3
	Hayır	145	69,7

Kendini Bedenen Sağlıklı Hissetme Durumu	Çok İyi	39	18,8
	İyi	85	40,9
	Orta	70	33,7
	Kötü	12	5,8
	Çok Kötü	2	1,0
Kendini Ruhen Sağlıklı Hissetme Durumu	Çok İyi	32	15,4
	İyi	74	35,6
	Orta	76	36,5
	Kötü	16	7,7
	Çok Kötü	10	4,8

Araştırmaya katılan yetişkinlerin “gerçeklik” düzeyi tutum puanı orta ($3,084 \pm 0,820$); “önemlilik” düzeyi tutum puanı orta ($2,789 \pm 0,777$); “genel tutum” puanı orta ($2,946 \pm 0,477$) olarak saptanmıştır. Yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumlarının orta seviyede olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Eğitimi Haberlerine Yönelik Tutum Puanları

	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
<i>Geçerlilik</i>	208	3,084	0,820	1,21	4,83
<i>Önemlilik</i>	208	2,789	0,777	1,00	5,00
<i>Genel Tutum</i>	208	2,946	0,477	1,43	4,55

Araştırmaya katılan yetişkinlerin gerçeklik puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t=-0,527$; $p=0,599>0,05$). Önemlilik puanı ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t=0,958$; $p=0,339>0,05$). Genel tutum puanı ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t=0,153$; $p=0,878>0,05$). Bu bulgudan hareketle yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumlarının cinsiyetlerine farklılaşmadığı söylenebilir (Tablo 3).

Tablo 3. Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Eğitimi Haberlerine Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre Farklılaşma Durumu

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	T	p
<i>Geçerlilik</i>	Kadın	112	3,056	0,887	-0,527	0,599
	Erkek	96	3,117	0,737		
<i>Önemlilik</i>	Kadın	112	2,837	0,779	0,958	0,339
	Erkek	96	2,733	0,775		
<i>Genel Tutum</i>	Kadın	112	2,95	0,492	0,153	0,878
	Erkek	96	2,940	0,461		

Araştırmaya katılan yetişkinlerin gerçeklik puanı ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($F=1,591$; $p=0,164>0,05$). Önemlilik puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($F=0,596$ $p=0,703>0,05$). Yaş değişkenine göre genel tutum puanları ortalamalarına uygulanan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=2,656$; $p=0,024<0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Yaşı 35-40 yaş olanların önemlilik puanları ($3,098 \pm 0,434$), yaşı 51 yaş üstü olanların önemlilik puanlarından ($2,699 \pm 0,604$) yüksek bulunmuştur (Tablo 4).

Tablo 4. Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Eğitimi Haberlerine Yönelik Tutumlarının Yaşa Göre Farklılaşma Durumu

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	F	p	Fark
Geçerlilik	25-29 yaş	69	3,010	0,797	1,591	0,164	
	30-34 yaş	44	3,117	0,893			
	35-40 yaş	39	3,332	0,592			
	41-46 yaş	32	3,093	0,811			
	47-51 yaş	5	3,183	0,962			
	51 ve üzeri	19	2,728	1,028			
Önemlilik	25-29 yaş	69	2,688	0,762	0,596	0,703	
	30-34 yaş	44	2,905	0,762			
	35-40 yaş	39	2,822	0,689			
	41-46 yaş	32	2,864	0,855			
	47-51 yaş	5	2,878	0,924			
	51 ve üzeri	19	2,670	0,901			
Genel Tutum	25-29 yaş	69	2,857	0,419	2,656	0,024	3>6
	30-34 yaş	44	3,020	0,520			
	35-40 yaş	39	3,098	0,434			
	41-46 yaş	32	2,982	0,451			
	47-51 yaş	5	3,021	0,388			
	51 ve üzeri	19	2,699	0,604			

Araştırmaya katılan yetişkinlerin gerçeklik puanı ortalamasının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t=-0,275$; $p=0,783>0,05$). Önemlilik puanı ortalamasının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t=1,169$; $p=0,244>0,05$). Genel tutum puanı ortalamasının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermedi-

ğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t=0,621$; $p=0,535>0,05$) (Tablo 5).

Tablo 5. Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Eğitimi Haberlerine Yönelik Tutumlarının Medeni Duruma Göre Farklılaşma Durumu

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	T	p
Geçerlilik	Evli	116	3,070	0,865	-0,275	0,783
	Bekâr	92	3,102	0,764		
Önemlilik	Evli	116	2,845	0,793	1,169	0,244
	Bekâr	92	2,718	0,755		
Genel Tutum	Evli	116	2,964	0,490	0,621	0,535
	Bekâr	92	2,923	0,461		

Araştırmaya katılan yetişkinlerin gerçeklik puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($F=1,342$; $p=0,240>0,05$). Önemlilik puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($F=0,968$; $p=0,448>0,05$). Genel tutum puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($F=0,910$; $p=0,489>0,05$) (Tablo 6).

Tablo 6. Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Eğitimi Haberlerine Yönelik Tutumlarının Eğitim Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	F	p	Fark
Geçerlilik	Okuryazar değil	1	1,541	.	1,342	0,240	
	İlkokul	12	2,802	0,880			
	Ortaokul	8	3,015	1,227			
	Lise	53	3,213	0,975			
	Ön lisans	48	3,193	0,581			
	Lisans	71	3,020	0,800			
	Yüksek Lisans	15	2,955	0,579			
Önemlilik	Okuryazar değil	1	3,260	.	0,968	0,448	
	İlkokul	12	2,615	0,784			
	Ortaokul	8	3,114	0,759			
	Lise	53	2,630	0,805			
	Ön lisans	48	2,782	0,735			
	Lisans	71	2,871	0,800			
	Yüksek Lisans	15	2,921	0,697			

<i>Genel Tutum</i>	Okuryazar değil	1	2,361	.	0,910	0,489	
	İlkokul	12	2,705	0,512			
	Ortaokul	8	3,031	0,808			
	Lise	53	2,939	0,521			
	Ön lisans	48	3,001	0,389			
	Lisans	71	2,953	0,475			
	Yüksek Lisans	15	2,944	0,311			

Araştırmaya katılan yetişkinlerin önemlilik puanları ortalamalarının meslek durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($F=0,610$; $p=0,722>0,05$). Geçerlilik puanları ortalamalarının meslek durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,974$; $p=0,000<0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Mesleği ev hanımı olanların geçerlilik puanları ($2,413 \pm 1,073$) mesleği işçi olanların geçerlilik puanlarından ($2,990 \pm 0,447$), yüksek bulunmuştur. Mesleği işçi olanların geçerlilik puanları ($2,990 \pm 0,447$), mesleği emekli olanların geçerlilik puanlarından ($1,868 \pm 0,690$) yüksek bulunmuştur. Mesleği memur olanların geçerlilik puanları ($3,132 \pm 0,631$), mesleği ev hanımı olanların geçerlilik puanlarından ($2,413 \pm 1,073$) yüksek bulunmuştur. Mesleği diğer olanların geçerlilik puanları ($3,204 \pm 0,745$) mesleği emekli olanların geçerlilik puanlarından ($1,868 \pm 0,690$), yüksek bulunmuştur. Mesleği diğer olanların geçerlilik puanları ($3,204 \pm 0,745$), mesleği ev hanımı olanların geçerlilik puanlarından ($2,413 \pm 1,073$) yüksek bulunmuştur. Mesleği memur olanların geçerlilik puanları ($3,132 \pm 0,631$), mesleği emekli olanların geçerlilik puanlarından ($1,868 \pm 0,690$) yüksek bulunmuştur. Genel tutum puanları ortalamalarının meslek durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=4,359$; $p=0,000<0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Mesleği işçi olanların genel tutum puanları ($2,990 \pm 0,447$), mesleği ev hanımı olanların genel tutum puanlarından ($2,560 \pm 0,512$) yüksek bulunmuştur. Mesleği işçi olanların genel tutum puanları ($2,990 \pm 0,447$), mesleği emekli olanların genel tutum puanlarından ($2,361 \pm 0,332$) yüksek bulunmuştur. Mesleği memur olanların genel tutum puanları ($3,005 \pm 0,434$), mesleği ev hanımı olanların genel tutum puanlarından ($2,560 \pm 0,512$) yüksek bulunmuştur. Mesleği emekli olanların genel tutum puanları ($2,361 \pm 0,332$), mesleği diğer olanların genel tutum puanlarından ($3,066 \pm 0,447$) yüksek bulunmuştur. Mesleği diğer olanların genel tutum puanları ($3,066 \pm 0,447$), mesleği ev hanımı olanların genel tutum puanlarından ($2,560 \pm 0,512$) yüksek bulunmuştur (Tablo 7).

Tablo 7. Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Eğitimi Haberlerine Yönelik Tutumlarının Meslek Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	F	P	Fark
Geçerlilik	İşçi	66	3,258	0,892	4,974	0,000	1>4
	Memur	82	3,132	0,631			2>3
	Ev hanımı	12	2,413	1,073			2>4
	Emekli	6	1,868	0,690			3>1
	Öğrenci	10	2,750	0,742			7>3
	İşsiz	3	3,041	0,896			7>4
	Diğer	29	3,204	0,745			
Önemlilik	İşçi	66	2,682	0,825	0,610	0,722	
	Memur	82	2,856	0,713			
	Ev hanımı	12	2,753	0,865			
	Emekli	6	2,956	1,116			
	Öğrenci	10	2,660	0,750			
	İşsiz	3	2,434	0,805			
	Diğer	29	2,905	0,768			
Genel Tutum	İşçi	66	2,990	0,477	4,359	0,000	1>3
	Memur	82	3,005	0,434			1>4
	Ev hanımı	12	2,560	0,512			2>3
	Emekli	6	2,361	0,332			4>7
	Öğrenci	10	2,693	0,491			7>3
	İşsiz	3	2,744	0,419			
	Diğer	29	3,066	0,447			

Araştırmaya katılan yetişkinlerin gerçeklik puanı ortalamasının kronik hastalığın varlığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=-4,888$; $p=0,000<0,05$). Hastalık olanların gerçeklik puanları ($x=3,564$), hastalık olmayanların gerçeklik puanlarından ($x=3,043$) yüksek bulunmuştur. Önemlilik puanı ortalamasının kronik hastalığın varlığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t=0,319$; $p=0,750>0,05$). Genel tutum puanı ortalamasının kronik hastalığın varlığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t=0,447$; $p=0,655>0,05$) (Tablo 8).

Tablo 8. Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Eğitimi Haberlerine Yönelik Tutumlarının Kronik Hastalığın Varlığına Göre Farklılaşma Durumu

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	T	P
Geçerlilik	Evet	52	3,043	0,894	-4,888	0,000
	Hayır	156	3,564	0,741		

Önemlilik	Evet	52	2,819	0,755	0,319	0,750
	Hayır	156	2,779	0,787		
Genel Tutum	Evet	52	2,971	0,434	0,447	0,655
	Hayır	156	2,937	0,491		

Araştırmaya katılan yetişkinlerin gerçeklik puanları ortalamalarının hastalık veya ameliyat geçirme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t=-4,559$; $p=0,000<0,05$). Hastalık veya ameliyat olanların gerçeklik puanları ($x=3,466$), hastalık veya ameliyat olmayanların gerçeklik puanlarından ($x=3,031$) yüksek bulunmuştur. Önemlilik puanları ortalamalarının hastalık veya ameliyat geçirme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t=-1,055$; $p=0,293>0,05$). Genel tutum puanları ortalamalarının hastalık veya ameliyat geçirme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t=0,118$; $p=0,906>0,05$) (Tablo 9).

Tablo 9. Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Eğitimi Haberlerine Yönelik Tutumlarının Hastalık/Ameliyat Geçirme Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	T	p
Geçerlilik	Evet	63	3,031	0,881	-4,559	0,000
	Hayır	145	3,466	0,845		
Önemlilik	Evet	63	2,703	0,706	-1,055	0,293
	Hayır	145	2,827	0,806		
Genel Tutum	Evet	63	2,952	0,429	0,118	0,906
	Hayır	145	2,943	0,497		

Araştırmaya katılan yetişkinlerin gerçeklik puanları ortalamalarının kendini bedenen sağlıklı hissetme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($F=1,437$; $p=0,223>0,05$). Önemlilik puanları ortalamalarının kendini bedenen sağlıklı hissetme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($F=0,478$; $p=0,752>0,05$). Genel tutum puanları ortalamalarının kendini bedenen sağlıklı hissetme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F=2,321$; $p=0,058>0,05$). Farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizi yapılmıştır. Kendini bedenen sağ-

lıklı hissetme çok iyi olanların genel tutum puanları ($2,944 \pm 0,561$), kendini bedenlen sağlıklı hissetme iyi olanların genel tutum puanlarından ($2,915 \pm 0,462$) yüksek bulunmuştur. Kendini bedenlen sağlıklı hissetme çok iyi olanların genel tutum puanları ($2,944 \pm 0,561$), kendini bedenlen sağlıklı hissetme orta olanların genel tutum puanlarından ($3,040 \pm 0,403$) yüksek bulunmuştur (Tablo 10).

Tablo 10. Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Eğitimi Haberlerine Yönelik Tutumlarının Bedenen Sağlıklı Hissetme Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	F	p	Fark
Geçerlilik	Çok iyi	39	3,057	0,924	1,437	0,223	
	İyi	85	3,074	0,844			
	Orta	70	3,189	0,709			
	Kötü	12	2,805	0,869			
	Çok Kötü	2	2,062	0,147			
Önemlilik	Çok iyi	39	2,829	0,978	0,478	0,752	
	İyi	85	2,738	0,772			
	Orta	70	2,865	0,646			
	Kötü	12	2,590	0,778			
	Çok Kötü	2	2,739	1,414			
Genel Tutum	Çok iyi	39	2,944	0,561	2,321	0,058	1>2
	İyi	85	2,915	0,462			1>3
	Orta	70	3,040	0,403			
	Kötü	12	2,712	0,572			
	Çok Kötü	2	2,351	0,586			

Araştırmaya katılan yetişkinlerin gerçeklik puanı ortalamasının kendini ruhen sağlıklı hissetme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($F=0,669$; $p=0,614 > 0,05$). Önemlilik puanı ortalamasının kendini ruhen sağlıklı hissetme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($F=1,043$; $p=0,386 > 0,05$). Genel tutum puanı ortalamasının kendini ruhen sağlıklı hissetme değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($F=0,817$; $p=0,516 > 0,05$). Bu bulgudan hareketle yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumlarının kendini ruhen sağlıklı hissetme değişkenine göre farklılaşmadığı söylenebilir (Tablo 11).

Tablo 11. Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçlarıyla Verilen Sağlık Haberlerine Yönelik Tutumlarının Ruhen Sağlıklı Hissetme Durumuna Göre Farklılaşma Durumu

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	F	p	Fark
Geçerlilik	Çok iyi	32	2,977	0,986	0,669	0,614	
	İyi	74	3,115	0,803			
	Orta	76	3,130	0,789			
	Kötü	16	3,151	0,636			
	Çok Kötü	10	2,745	0,907			
Önemlilik	Çok iyi	32	2,739	1,018	1,043	0,386	
	İyi	74	2,713	0,744			
	Orta	76	2,885	0,705			
	Kötü	16	2,611	0,622			
	Çok Kötü	10	3,073	0,875			
Genel Tutum	Çok iyi	32	2,855	0,540	0,817	0,516	
	İyi	74	2,927	0,449			
	Orta	76	3,018	0,482			
	Kötü	16	2,904	0,398			
	Çok Kötü	10	2,891	0,556			

Tablo 12’ye göre araştırmaya katılan yetişkinlerin sağlık eğitimi ihtiyaçlarını gidermede “kitle iletişim araçlarından faydalanma sıklığı” düzeyi ($2,854 \pm 0,621$) olarak saptanmıştır. Bu sonuca göre sağlık eğitimi ihtiyaçlarını gidermede kitle iletişim araçlarını “nadiren” kullanmaktadırlar.

Tablo 12. Yetişkinlerin Sağlık Eğitimi İhtiyaçlarını Gidermede Kitle İletişim Araçlarından Faydalanma Sıklığı

	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maximum
Kitle İletişim Araçlarını Kullanma Sıklığı	208	2,854	0,621	1,00	4,00

Tablo 13’e göre araştırmaya katılan yetişkinlerin sağlık eğitiminde kullanılan “kitle iletişim araçlarına güvenme düzeyi” ($2,514 \pm 0,658$) olarak saptanmıştır. Bu sonuca göre yetişkinler sağlık eğitiminde kullanılan kitle iletişim araçlarına “az” güvenmektedirler.

Tablo 13. Yetişkinlerin Sağlık Eğitiminde Kullanılan Kitle İletişim Araçlarına Güven Düzeyleri

	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maximum
Kitle İletişim Araçlarına Güvenme Düzeyi	208	2,514	0,658	1,00	4,00

Tablo 14’te önemlilik ile gerçeklik puanları arasında ters bir ilişki vardır ($r=-0,304$; $p=0,000<0.05$). Buna göre önemlilik puanı arttıkça gerçeklik puanı azalmaktadır. Genel tutum ile gerçeklik puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,693$; $p=0,000<0.05$). Buna göre genel tutum puanı arttıkça gerçeklik puanı artmaktadır. Genel tutum ile önemlilik puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,473$; $p=0,000<0.05$). Buna göre genel tutum puanı arttıkça önemlilik puanı artmaktadır.

Kitle iletişim araçlarını kullanma sıklığı ile gerçeklik puanı arasında ters bir ilişki vardır ($r=-0,243$; $p=0,011<0.05$). Buna göre kitle iletişim araçlarını kullanma sıklığı arttıkça gerçeklik puanı azalmaktadır. Kitle iletişim araçlarını kullanma sıklığı ile önemlilik puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,298$; $p=0,000<0.05$). Buna göre kitle iletişim araçlarını kullanma sıklığı arttıkça önemlilik puanı artmaktadır. Kitle iletişim araçlarını kullanma sıklığı ile genel tutum puanı arasında ters bir ilişki vardır ($r=-0,002$; $p=0,977>0.05$) Buna göre kitle iletişim araçlarını kullanma sıklığı arttıkça genel tutum azalmaktadır. Bu sonuca göre “H¹: Yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumları, sağlık konusundaki bilgi ihtiyaçlarını gidermede kitle iletişim araçlarından faydalanma sıklığına göre farklılaşmaktadır” hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

Kitle iletişim araçlarına güvenme düzeyi ile gerçeklik puanı arasında ters bir ilişki vardır ($r=-0,278$; $p=0,000<0.05$). Buna göre kitle iletişim araçlarına güvenme düzeyi arttıkça gerçeklik puanı azalmaktadır. Kitle iletişim araçlarına güvenme düzeyi ile önemlilik puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,423$; $p=0,000<0.05$). Buna göre kitle iletişim araçlarına güvenme düzeyi arttıkça önemlilik puanı artmaktadır. Kitle iletişim araçlarına güvenme düzeyi ile genel tutum puanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=0,058$; $p=0,403>0.05$). Buna göre kitle iletişim araçlarına güvenme düzeyi arttıkça genel tutum artmaktadır. Bu sonuca göre “H²: Yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumları, sağlık eğitiminde kullanılan kitle iletişim araçlarına olan güven derecesine göre farklılaşmaktadır” hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

Kitle iletişim araçlarına güvenme düzeyi ile kitle iletişim araçlarını kullanma sıklığı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,574$; $p=0,000<0.05$). Buna göre kitle iletişim araçlarına güvenme düzeyi arttıkça kitle iletişim araçlarını kullanma sıklığı artmaktadır. Bu sonuca göre “H³: Yetişkinlerin sağlık konusundaki bilgi ihtiyaçlarını gidermede kitle iletişim araçlarından faydalanma sıklığı ile sağlık eğitiminde kullanılan kitle iletişim araçlarına güven düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 14. Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçları ile Verilen Sağlık Eğitimi Haberlerine Yönelik Tutumları ile Sağlık Eğitiminde Kitle İletişim Araçlarını Kullanma Sıklığı ve Kitle İletişim Araçlarına Güven Düzeyi Arasındaki İlişki

		Geçerlilik	Önemlilik	Genel Tutum	Kitle iletişim araçlarını kullanma sıklığı
Önemlilik	R	-0,304**	1,000		
	P	0,000	0,000		
Genel Tutum	R	0,693**	0,473**	1,000	
	P	0,000	0,000	0,000	
Kitle İletişim Araçlarını Kullanma Sıklığı	R	-0,243**	0,298**	-0,002	1,000
	P	0,000	0,000	0,977	0,000
Kitle İletişim Araçlarına Güvenme Düzeyi	R	-0,278**	0,423**	0,058	0,574**
	P	0,000	0,000	0,403	0,000

Sonuç

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerini gerçekçi bulma, önemli bulma ve genel tutumları orta düzeydedir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgulara göre yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Fakat Simpkins ve Brenner'in bir araştırması sağlık haberlerinin daha çok kadınları ve yüksek gelir gruplarını ilgilendirdiğini ortaya koymuştur²³. Oysaki sağlık haberleri yetişkinlere bireysel sağlıklarıyla ilgili mesajlar vermek yerine, daha çok toplum sağlığını koruma ve geliştirmeye ve sağlıklı ilgili farkındalığı ve bilgiyi arttırmaya yönelik mesajlar içermelidir.

Yetişkinlerin yaş ilerledikçe sağlık problemleri artmaktadır ve buna bağlı olarak sağlık konularına ve sağlık haberlerine ilgilerinin artması beklenmektedir. Yapılan araştırma sonucuna göre yetişkinlerin sağlık eğitimi haberlerini gerçekçi bulma ve genel tutumları yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir fakat kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerini; 35-40 yaş arası bireyler 51 ve üstü yaş bireylerden daha önemli bulmaktadırlar. Bunun yanı sıra sağlık eğitimi haberlerini gerçekçi bulma ve önemli bulma tutumları ile genel tutumları, medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Eğitim seviyesi arttıkça bireylerin sağlık haberlerine inanmasının daha zor olacağı düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre düşünülenin tam tersi sağlık eğitimi haberlerini gerçekçi bulma ve önemli bulma tutumları ile genel tutumları, eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bireylerin meslekleri sağlık haberlerine yönelik tutumlarını etkile-

23 Çınarlı, *Sağlık İletişimi ve Medya*, s.98.

mektedir. Kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerini önemli bulma tutumları meslek durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Gerçekçi bulma tutumları ve genel tutumları meslek durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerini mesleği ev hanımı olanlar işçi olanlara, mesleği işçi olanlar emekli olanlara, mesleği memur olanlar ev hanımlarına, diğer meslek grubuna sahip olanlar emekli olanlara göre daha gerçekçi bulmaktadır. Mesleği işçi olanların kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık haberlerine yönelik genel tutumları mesleği ev hanımı ve emekli olanlardan yüksek, mesleği ev hanımı olanların genel tutumları mesleği emekli ve diğer olanlardan düşüktür.

Yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerini önemli bulma ve genel tutumları kronik bir hastalığın varlığına göre ve daha önce hastalık/ ameliyat geçirme durumuna anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Gerçekçi bulma tutumları kronik bir hastalığın varlığına ve daha önce hastalık/ ameliyat geçirme durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Kronik bir hastalığı olan, daha önce ameliyat geçirmiş bireylerin olmayanlara göre kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerini gerçekçi bulma tutumları daha olumludur. Bunun sebebi daha kronik hastalığı olan, daha önce ameliyat geçirmiş olan bireylerin sağlık ihtiyaçları fazla olduğu için haberlere inanma güdüsü daha fazla olacaktır.

Bireylerin kendilerini bedenlen ve ruhen sağlıklı hissetmesi sağlık haberlerine yönelik tutumlarının belirlenmesinde önemli bir unsurdur. Yapılan araştırma sonucunda da yetişkinlerin kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerini gerçekçi ve önemli bulma tutumlarının kendini bedenlen sağlıklı hissetme durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediğini, genel tutumlarının kendini bedenlen sağlıklı hissetme durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Kendini bedenlen çok iyi hissedenen bireylerin iyi ve orta hissedenlere göre kitle iletişim araçlarıyla verilen sağlık eğitimi haberlerini önemli bulma tutumları ve genel tutumları daha olumludur. Kendini ruhen sağlıklı hissetme durumuna göre ise anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur.

Önemli diğer bir sonuç ise yetişkinler sağlık eğitimi ihtiyaçlarını gidermede kitle iletişim araçlarını “nadiren” kullanmakta ve az güvenmektedirler. Yetişkinlerin sağlık konusundaki bilgi ihtiyaçlarını gidermede kitle iletişim araçlarından faydalanma sıklığı ile sağlık eğitiminde kullanılan kitle iletişim araçlarına güven düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre yetişkinlerin sağlık eğitiminde kullanılan kitle iletişim araçlarına güvenme düzeyi arttıkça, sağlık eğitimi ihtiyaçlarını gidermede kitle iletişim araçlarından faydalanma sıklığı da artmaktadır.

Yetişkinlerin sağlık eğitimi ihtiyaçlarını gidermede kitle iletişim araçlarına güvenme düzeylerini ve sağlık eğitimi ihtiyaçlarını gidermede medyayı kullanma sıklıklarını arttırabilmek için bazı noktalara dikkat edilmesi gerekmektedir. Sağlık eğitimi haberleri yetişkinlere sunulurken amacının toplumun sağlığını koruma ve geliştirme olması, özel sağlık kuruluşlarının veya buralarda çalışan sağlık profesyonellerinin

reklamlarının yapılmasından kaçınılması gerektiği düşünülmektedir. Sağlık haberleri yapılırken topluma sağlık davranışı kazandıracak haberlerin yapılmasına dikkat edilmelidir. Yetişkinlere, güvenlikleriyle ya da sağlıklarıyla ilgili sık karşılaşılan olumsuz durumlarda nasıl önlem alınacağına dair sağlık eğitimi haberleri, sağlık kuruluşlarının denetiminde sunulmalıdır.

Sağlık eğitimi haberi yapılırken kullanılacak olan kitle iletişim aracı (televizyon, radyo, internet, gazete, dergi), eğitimin verileceği hedef kitlenin özellikleri dikkate alınarak seçilmelidir. Ayrıca sağlık eğitimi için seçilen kitle iletişim aracının da, hedef kitle üzerinde en etkili olan kitle iletişim aracının olup olmadığına dikkat edilmelidir. Örneğin kırsal kesimde internet kullanımını yaygın değildir. Kırsal bölgedeki yetişkinlere verilecek sağlık eğitiminin internet üzerinden planlanması, sağlık eğitimi haberinin amacına ulaşmasını olumsuz etkileyecektir. Örneğin; benzer bir araştırma kırsal bölgelerde yapıp, bireylerin sağlık eğitimi ihtiyaçlarını gidermede hangi kitle iletişim kanallarını kullandıkları ve tutumları belirlenebilir. Özellikle günümüzde yetişkinlerin sağlık eğitimi haberlerine yönelik tutumu etkileyen faktörlerin neler olduğuna ilişkin konularda yapılan araştırmaların sayısı oldukça yetersiz olup, bu alanlarda yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynakça

- Akgün, Gülsüm. “Yetişkinlerin Kitle İletişim Araçları Yoluyla Verilen Sağlık Eğitimi Haberlerine Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014.
- Çağatay, Güler ve Songül Vaizoğlu. “Toplum Sağlığı Eğitimi: Sağlık için Eğitim”. *Yeni Türkiye*. 39 (2001): 796-797.
- Çınarlı, İnci. *Sağlık İletişimi ve Medya*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008.
- Demir, Vedat. *Medya Etiği*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım, 2006.
- Duman, Ahmet. *Yetişkinler Eğitimi*. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2007.
- Geray, Cevat. *Halk Eğitimi*. Ankara: İmaj Yayınevi, 2002.
- Gökkoca, F. Zuhul Ulusoy. “Sağlık Eğitimi Açısından Temel İlkeler”. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. 10/10 (2001): 371-374.
- Güneş, Firdevs. *Yetişkin Eğitimi*. Ankara: Ocak Yayınları, 1996.
- Girgin, Atilla. *Gazeteciliğin Temel İlkeleri*. İstanbul: Der Yayınları, 2008.
- Lowe, Jone. *Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış*. Çev., Turhan Oğuzkan. Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1985.
- Miser, Rıfat. *Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999.
- Miser, Rıfat. “Küreselleşen Dünyada Yetişkin Eğitimi”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 35/1-2 (2002): 55-60.
- Onur, Bekir. *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi, 2008.
- Okçabol, Rıza. *Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)*. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006.
- Özden, Mehmet. *Sağlık Eğitimi Ders Kitabı*. Ankara: Kadioğlu Matbaacılık, 1991.
- Özden, Mehmet. *Sağlık Eğitimi*. Ankara: Feryal Matbaacılık, 1993.

- Park, Sung- Jung. “Korean Women’s Development Institute; South Korea the Change of South Korean Adult Education in Globalization”, *International Journal of Lifelong Education*. 21/3 (2002): 285-294.
- Penirci, Gülşah. “Yetişkin Eğitimi Kurslarının Yetişkin Eğitimi ve Yetişkin Öğrenen İlke ve Özelliklerine Göre İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 1999.
- Yüksel, Erkan. *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2001.

Investigation of Adult Attitudes Towards Health News

HARUN KIRILMAZ

YONCA YILDIRIM

Abstract: *The aim of this research is to determine the attitudes of adults towards health education news delivered via mass media. The study was conducted on 208 outpatients who voluntarily participated in the research hospital in Kocaeli University Medical Faculty Hospital in April 2017 in accordance with the screening model. As a means of collecting data in the research, "Adults' Health Questionnaire Survey" and "Attitude Scale Towards Health News Given by Mass Media" developed by Akgün (2014) were used. Descriptive statistics and difference statistics were used in the analysis of the data. According to findings from the research, realistic finding, important finding and general attitudes towards health education news delivered by mass media are moderate. As the frequency of using the mass media increases as adults are getting away from their health education needs, the attitude of finding realistic and important health education news delivered by mass media is increasing. As the level of confidence in the mass media used in the health education of adults increases, the attitude of finding realistic and important health education news delivered by mass media is increasing.*

Keywords: *Adult education, Health education, Health news, Mass media.*

ILO: Grev Hakkına İlişkin Kriz

SEVDA KÖSE*

sevdakose@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-7751-3240

Öz: Bu çalışmanın amacı, 2012 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü Konferansındaki işveren grubunun grev hakkı ile ilgili yaptığı sert itirazların Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) bağlamında bir krize yol açıp açmadığının incelenmesidir. ILO ve denetim mekanizmaları aracılığı ile oluşturulan içtihatlar bağlamında 60 yıl boyunca grev hakkına, örgütlenme özgürlüğünün bir parçası olarak yer verilerek, toplu sözleşme, sendika hakkı ve grev hakkı bir bütün olarak düşünülmüştür. Bu içtihatların, grev hakkının uluslararası alanda tanınmasına olan katkısı fazladır. Bu durum ta ki 2012 yılındaki ILO Konferansı'na kadar devam etmiştir. İşveren grubundan ciddi bir itiraz ile birlikte grev hakkı ile ilgili ILO'da bir kriz olup olmadığı sorusu gündeme gelmeye başlamıştır. Bu durum ILO'nun denetim mekanizmasının etkinliğinin sorgulanmasına neden olurken aynı zamanda ILO'nun denetim organları içindeki eşgüdümün de eleştirilmesine yol açmıştır.

Anahtar kelimeler: Grev hakkı, Örgütlenme özgürlüğü, Uluslararası Çalışma Örgütü, ILO krizi, Sendika özgürlüğü.

Giriş

Grev hakkını uluslararası alanda anlamlandırmaya ve etkin hale getirmeye çalışan en önemli mekanizmalardan birisi Uluslararası Çalışma Örgütüdür. Örgütlenme özgürlüğü ve toplu pazarlık hakkı ile bir bütünü oluşturan grev hakkı bizzat Uluslararası Çalışma Örgütü'nün yapısında kutsal bir yeri olan konulardan birisidir, ancak bu hak uluslararası çalışma hukuku alanında sadece Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile sınırlandırılmamaktadır. Bu bağlamda Uluslararası Çalışma Örgütü öncü bir görev görse de evrensel ve bölgesel ölçekte (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler İkiz Sözleşmeleri, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı gibi benzeri belgelerde) de bu konu ele alınmaktadır. Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkı'nın Korunması Sözleşmesi olan 87 Sayılı ILO Sözleşmesi'nin metninde grev hakkı açıkça yer almamış olsa da ILO'nun denetim organları Sendika Özgürlüğü Komitesi ve Uzmanlar Komitesi toplu pazarlık ve grev hakkı ile sendika hakkının birbirinin varlık koşulu olduğunu uzun yıllardır vermiş olduğu kararlarında vurgu-

* Dr., Kocaeli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

lamaktadır. Bu bakımdan sendikal hakların bütünselliği ve bölünmezliğinin uluslararası çalışma hukukunun temel ilkelerinden biri olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmada grev hakkı ile ilgili krizin çıktığı yıl olan 2012 ve devamındaki yıllardaki ILO Konferansı Yönetim Kurulu Raporları ve ILO Denetim Organlarının raporları incelenmiştir. Grev hakkı ile ilgili kriz tartışmasında ILO'nun üçlü yapısı bağlamında tarafların bakış açılarındaki farklılığın ortaya konulması istenmiştir.

Uluslararası Çalışma Örgütü

Çalışanların uluslararası alanda bir korumaya ihtiyacı olduğu fikrinin temelleri, sanayileşmenin hız kazanması ile insan onuruna yakışmayan kötü çalışma koşullarının çok yoğun şekilde var olduğu dönemde atılmıştır. 20. yüzyılın başlarında çalışanların haklarını korumak için küresel bir örgüte ihtiyaç olduğu fikri ortaya çıkmıştır¹. Bu fikir Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda daha da canlanmıştır. Buradaki önemli vurgulardan birisi emeğin bir mal olmadığıdır. 25 Ocak 1919 tarihinde Versay Barış Konferansı, ABD, Japonya, İngiltere, Fransa, İtalya, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurar. Bu komisyona, işçilerin çalışma koşulları ile bu konuda ahengin sağlanabilmesini araştırarak bir kuruluşun kurulması konusunda önerilerde bulunma görevini üstlenir². Bu temel ihtiyaçtan hareketle Uluslararası Çalışma Örgütü 1919 yılında Versay Antlaşması bağlamında kurulmuştur. ILO'nun özgün ve en önemli görevi uluslararası çalışma standartlarının düzenlenmesi, geliştirilmesi ve izlenmesidir. ILO evrensel ve kalıcı bir barışın ancak sosyal adalet temeli üzerine kurulabileceğine inanmaktadır. Bu bağlamda insan haklarının korunması ve çalışma haklarının iyileştirilmesi ILO'nun temel felsefelerinden birisidir³.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün amacına bakıldığında ise temelde ikinci kuşak insan haklarını düzenleyen sözleşme ve tavsiyelerin yer aldığı bir uluslararası kurallar sistemi oluşturmak ve bu kuralların uygulanmasını sağlamak olduğu görülebilmektedir. İnsan hakları birinci kuşak, ikinci kuşak ve üçüncü kuşak insan hakları olarak sınıflandırılabilir. Bu bağlamda ILO'nun sözleşme ve tavsiye kararlarının odak noktasını ikinci kuşak haklar oluşturmaktadır. Kuşaklar arasında yapılan sınıflandırmada da devlet ile insan hakları arasındaki ilişkinin niteliği ve ne olması gerektiğine değinilmekle birlikte tarihsel süreç ön plana çıkartılmıştır. Birinci kuşak haklar, siyasal ve kişisel haklar, ikinci kuşak haklar ekonomik ve sosyal haklar, üçüncü kuşak haklar ise çevre geliştirme ve barış haklarıdır. Birinci kuşak haklar, iktidar karşısında ve diğer kişiler karşısında bireyin güvenliğini ve özerkliğini sağlayan haklardır. Düşünce özgürlüğü, ifade ve iletişim özgürlüğü başlıcalarıdır. İkinci kuşak haklar, sosyal, iktisadi ve kültürel haklar ve özgürlüklerdir. 19. yüzyılda eşitlik ve özgürlük herkese tanınmış olsa da bunlardan sadece küçük bir kesim faydalanabilmekte olduğu belirtilmektedir. Bu dönemde yaşanan toplumsal sefalet ve işçilerin içinde

1 Mesut Gülmez, *Uluslararası Sosyal Politika*, Ankara: Hatipoğlu Yayıncılık, 2011, s.3.

2 Tankut Centel, *Türkiye'nin Onayladığı ILO Sözleşmeleri*, İstanbul: Mess, 1999, s.1.

3 Pir Ali Kaya, *Uluslararası Sosyal Politika: Teorisi, Uluslararası Çalışma Normları ve Güncel Gelişmeler*, Bursa: Siyasal Kitabevi, 2014, s.35.

bulunduğu güç koşullar bunların en belirgin kanıtları olduğu düşünülebilmektedir. Sendikal hak ve özgürlükler, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı ve benzeri haklar ikinci kuşak haklar kapsamında yer almaktadır⁴. İkinci kuşak haklar denildiğinde Uluslararası Çalışma Örgütü, sanayileşme süreci ile başlayan kötü çalışma koşullarından etkilenen kesimleri koruma amacıyla başladığı uluslararası kural üretme etkinliğini son yıllarda daha da genişleterek küreselleşmenin ortaya çıkardığı sorunlara da yönelmiştir⁵.

Demokratik değerlerin ortaya çıkışı ve korunması Uluslararası Çalışma Örgütü için son zamanlarda ortaya çıkan bir gelişme değildir. Kurulduğu günden bu güne bu değerlerin birçoğu ILO'da önemli bir yere sahiptir. Evrensellik ilkesi bağlamında ILO'nun politik, yasal ve ekonomik açıdan birbirinden farklı ülkelerle çalıştığı görülmektedir. Üçlü yapısı içinde bu farklı değerleri ortak bir zeminde uzlaştırmaya çalışan ILO'da sivil ve siyasi hakların yeri çok önemlidir. Sivil ve siyasi haklar olmaksızın ne sendikal haklar olağan şekilde uygulanabilir ne de çalışanların hakları savunulabileceği düşünülmektedir⁶. ILO Birleşmiş Milletler sistemi içinde üçlü yapıya sahip önemli ve yegane bir uluslararası organdır. ILO'nun en ayırt edici özelliği olarak düşünülebilen üçlülük ilkesi, ILO'yu evrensel ve bölgesel düzeydeki tüm uluslararası kuruluşlardan ayırmaktadır. İşçi ve işveren temsilcileri politika ve programların şekillenmesinde üçüncü tarafı oluşturan hükümet temsilcileri ile eşit söz hakkına sahiptir. ILO, bu yapıyı üye ülkelere de önermektedir⁷. Her ikisi de anayasal bir ilke olan sendika özgürlüğü ile üçlü yapı arasında önemli bir bağın olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda üçlülük ilkesinin özünü geniş anlamda sendikal hak ve özgürlüklerin oluşturduğu vurgusu yapılmaktadır. Sendikal hak ve özgürlüklerin bir bütün olarak tanınmaması, üçlülük ilkesinin anlamını kaybetmesine sebep olacağı ifade edilmektedir⁸.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 23. Maddesinin 4. fıkrası, "*herkesin çıkarlarını korumak için sendika kurma ve sendikaya üye olma hakkına sahip olduğunu*" belirtir. Bu hakkın daha spesifik bir görünümü ise 20. Maddede yer almaktadır. 20. Madde ise *barışçıl toplanma ve örgütlenme hakkından* söz etmektedir⁹. Evrensel Bildiri'de bu prensibin kapsamı ILO'nun 3 önemli aracında da yer almaktadır. Bunlardan ilki ILO Anayasasıdır. Anayasa'nın başlangıç bölümünde örgütlenme özgürlüğünden söz edilmektedir. Anayasanın girişi açıkça çalışma koşullarını geliştiren ve bu sayede çalışma barışını sağlayan önlemler arasında sendikal hakları da saymaktadır. ILO'nun ikinci önemli temel belgesi Philedelphia Bildirgesi 1944'te kabul edilmiş ve 1946 'da ILO Anayasasına dahil edilmiştir. Philedelphia Bildirgesi gerekli ve sürdürülebilir bir gelişme olarak karakterize edilen ve ILO'nun dayandığı temel prensiplerden birisi

4 İbrahim Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku*, 6. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2002, s.39-40.

5 Gülmez, *Uluslararası Sosyal Politika*, s.9.

6 ILO, Report of Director-General, Democratisation and the ILO, Geneva: International Labour Conference, 79th Session, 1992, s.24.

7 Kaya, *Uluslararası Sosyal Politika*, s.36.

8 Mesut Gülmez, *Sendikal Hakların Ulusal Üstü Kuralları, Oluşumu ve Uygulanması*, 2. Baskı, Ankara: Hatiboğlu Basım ve Yayın, 2014, s.54.

9 Mehmet Semih Gemalmaz, *Ulusalüstü İnsan Hakları Belgeleri II.Cilt Uluslararası Sistemler*, Ankara: Legal, 2010, s.14.

olarak örgütlenme özgürlüğünden yeniden bahsetmiştir. Örgütlenme özgürlüğü ile ilgili üçüncü belge ise 87 sayılı ILO sözleşmesidir¹⁰.

Örgütlenme hakkının özel bir şekli olan ve insan hakları belgelerinde tanınıp güvence altına alınan sendika hakkı ve toplu pazarlık ile grev haklarının uluslararası alanda kabulü ILO'nun Anayasası ve özellikle II. Dünya Savaşı sonrası kabul ettiği sözleşmeler ile gerçekleşebilmiştir¹¹. Bu konuda ILO'nun sahip olduğu misyona göre geç bir tarihte yani kurulduktan yaklaşık 30 yıl sonra sendika özgürlüğü ve toplu pazarlıkla ilgili sözleşmeleri kabul etmiş olduğu görülmektedir.

Sendikalar da örgütlenme özgürlüğünün tanınmasını, ILO'nun kurulmasından önce de talep etmekteydiler. İnsan haklarının ayrılmaz bir parçası bağlamında çalışanların haklarının korunmasında ve savunulmasında önemli köşe taşlarından birisi olan örgütlenme özgürlüğü, ILO'nun üç taraflı yapısında önemli bir yeri kaplamaktadır. Örgütlenme özgürlüğü, başlangıçtan beri ILO'nun temel prensiplerinden birisi olarak kabul edilmiştir. Sendika hakkı ile toplu pazarlık ve grev hakkı arasında yaşamsal bir bağ vardır¹². Grev ve toplu pazarlıksız sendika hakkı üyelerin ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını koruyup geliştirme amacını güden sendikaların varlık sebeplerinin sorgulanmasına neden olabilecektir. ILO denetim organları vermiş oldukları kararlarında hiçbir ayırım gözetmeksizin grev hakkının tüm çalışanlara tanınmış olduğunu, sendika hakkının kişiler yönünden kapsamı konusunda hiçbir sınırlama yapılmayacağını kamu görevlilerinin de bu haktan yararlanması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır¹³. Grevi de içeren toplu eylem hakkı, uluslararası insan hakları hukukunda önemli bir yere sahiptir. Ancak ILO'nun 2012 yılındaki konferansında İşveren grubunun, grev hakkı ile ilgili yapmış olduğu olduğu müdahale ve yorum neticesinde ILO'nun tarih boyunca yüklenmiş olduğu bu misyonun etkinliğine ilişkin soru işaretleri gündeme gelmiştir.

Grev hakkının, uluslararası niteliği kazanmasında önemli katkısı olan ILO'nun grev hakkına bakışı ile ilgili süreç dinamik bir yapı sergiler.

Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Çalışma Örgütü uluslararası çalışma hukukunda grevi de içeren toplu eylem kavramının gelişiminde temel kaynak olma rolünü üstlenmişlerdir. ILO'nun kurulduğu günden bu güne özel bir önem verdiği örgütlenme özgürlüğü ve onun bir parçası olan sendika özgürlüğü ilgili önemli bir içtihat havuzu oluşmuştur. Doğrudan grevi de içeren toplu eylem hakkı ile ilgili sözleşme ya da tavsiye kararları olmasa da ILO denetim organları bu konu ile ilgili önemli bir işlev

10 Lee Swepston, "Human Rights Law and Freedom Of Association: Development Through ILO Supervision", *International Labour Review*, 137/2, (1998), s.176.

11 Mesut Gülmez, *Sendikal Haklarda Uluslararası Hukuka ve Avrupa Birliğine Uyum Sorunu* Ankara: Belediye İş Yayınları, 2005, s.138.

12 Mesut Gülmez, "Sendika Hakkı, Toplu Sözleşme ve Grevi de İçeren Toplu Eylem Haklarını Kapsar mı?", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 18/3 (2008), s.139.

13 ILO, Governing Body Report, Digest of Decisions and Principles of the Freedom of Association Committee, 2006, s.218.

görmüşlerdir. Uluslararası çalışma hukukunun gelişiminde önemli bir yeri olan ILO bu konuda öncül bir görevi var olduğu söylenebilir. ILO'nun sendika özgürlüğü ile ilgili onaylamış olduğu ve sendikal hak ve özgürlükler ile ilgili önemli bir içtihatın oluşmasına kaynaklık eden iki önemli sözleşmesi bulunmaktadır. Bu sözleşmeler 87 Sayılı *Sendika Hakkı ve Sendika Özgürlüğünün Korunması Sözleşmesi* ve bir diğeri ise 98 Sayılı *Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesi*'dir. Bu iki sözleşme de ILO'nun temel sözleşmeleri arasında yer almaktadır. 9 Temmuz 1948 tarihinde kabul edilen ve 153 ülke tarafından onaylanan 87 sayılı ILO sözleşmesi sendika özgürlüğünü en kapsamlı şekilde ele alan uluslararası belgelerin başında gelmektedir.

87 ve 98 sayılı sözleşmelerin kabul edildiği yıllarda ILO, greve yönelik sınırlamalar ve sendikalar üzerindeki baskı ile ilgili olarak şikâyetlere hızla cevap verebilecek mekanizmalara ihtiyaç duymuştur. ILO Yönetim Kurulu, ortaya çıkan birçok şikâyetin mevcut denetim mekanizmaları ile uyumlu olamayacağını farkındaydı. Bu ihtiyaç doğrultusunda 1951 yılında Sendika Özgürlüğü Komitesi (SÖK) kurulmuştur. Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin kurulması sendikal özgürlüğüne, uluslararası kurullarla işlerlik kazandırılması için atılan önemli ve olumlu adımlardan birisi olarak değerlendirilmektedir¹⁴. ILO'nun sendika özgürlüğü ile ilgili sözleşmelerinin metinlerinde grev hakkı kavramı yer almamış olsa da Sendika Özgürlüğü Komitesi ve Uzmanlar Komitesi'nin kısacası ILO'nun denetim organlarının vermiş olduğu kararlarda sendikal hakların grevi de içerecek şekilde bir bütün olduğu vurgusu yapılmıştır. SÖK vermiş olduğu kararlarında, grev hakkının 87 Sayılı Sendika Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunması ILO sözleşmesinde garanti altına alınan örgütlenme özgürlüğünün doğal bir sonucu olduğunu belirtmektedir¹⁵. Sendika Özgürlüğü Komitesi 1952 yılında Jamaika ile ilgili vermiş olduğu kararında ilk kez grev hakkını, sendikal hakların bir parçası olarak değerlendirilmiştir. SÖK, bu olayda vermiş olduğu kararında grev hakkının ve sendikal eylem özgürlüğünün sendikal hakların temel aktörlerinden birisi olduğunu belirtmiştir. Hükümet tarafından sendikal eylemlerin yasaya uygunluğu için alınan önlemlerin sendikal faaliyetlerin önlenmesi ile sonuçlanmaması gerektiği vurgusu yapılmıştır. Sendika Özgürlüğü Komitesi vermiş olduğu bu karar doğrultusunda grev hakkı üzerinde sınırlama olup olmayacağı konusunu da ele almıştır. Örgütlenme özgürlüğünün garanti altına alan 87 sayılı sözleşmenin kabulünden 4 yıl sonra grev hakkının varlığını böylece açıkça kabul edilmiştir. Ancak grev hakkının sınırsız bir hak olmadığı da belirtilmiştir¹⁶. Uzmanlar Komitesi ise 87 sayılı ILO Sözleşmesi onaylandıktan 10 yıl sonra grev hakkı ile ilgili kararını vermiştir.

Uzmanlar Komitesi bu kararında grev hakkı ile örgütlenme hakkı arasında sıkı bir ilişki olduğunu vurgulamıştır¹⁷. Bunun yanı sıra grev hakkı, çalışanların ve örgütlerinin temel haklarından birisidir¹⁸. Uluslararası çalışma hukukunun temel varsayımları içinde sendikal hakların bütünselliği yer almaktadır. Sendika özgürlüğü,

14 Mesut Gülmez, "Sendika Özgürlüğüne Saldırı Yakınmaları", *Amme İdaresi Dergisi*, 18/4 (1988), s.108.

15 ILO, Governing Body Report, Digest of Decisions and Principles, s.218.

16 ILO, Sixth Report of the International Labour Organisation to the United Nations, 1952, s.210.

17 ILO, Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, ILC 43rd Session, Part: 1, Report: 3, 1959, s.129.

18 ILO, 311th Reports of Freedom of Association Committee, Vol: 81, Seri: B, No: 3, 1998, s.127.

toplu eylem ve grev hakkı ile bölünmez bir bütünü meydana getirmektedir. İşveren grubunun ise ILO denetim organlarının grev hakkı ile ilgili verdikleri kararlarla ilgili eleştiri ILO denetim mekanizmasının etkinliğinin sorgulanmasına sebep olmuştur.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nde Grev Hakkı ile İlgili Kriz

Uluslararası Çalışma Örgütü'nde krizine yol açan şeyin ne olduğunun ele alınmak istenilmesi bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2012 yılında yapmış olduğu 101. Konferansı'na uluslararası çalışma standartları bağlamında, grev hakkının var olup olmadığı sorunu hakkındaki uyuşmazlıklar damgasını vurmuştur. Bu Konferansta ILO'daki denetim sisteminin etkinliği işveren grubu tarafından eleştirilmiştir. 2012 yılında düzenlenen Uluslararası Çalışma Konferansı'nda uluslararası çalışma standartlarını ve sosyal standartları ciddi şekilde ihlal etmekle suçlanan ülkelerin bir listesinin yapıp onaylanması işverenler tarafından engellenmiştir. ILO sözleşmelerini ciddi bir şekilde ihlal ettiği ifade edilen 25 ülkenin yer aldığı listenin tartışılması işveren grubu tarafından engellenmiştir¹⁹.

Grev hakkı ile ilgili ayrıntılı ve kapsamlı bir içtihat meydana getiren Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin tarihi yorumlarına işverenler tarafından yapılan eleştiri, aynı zamanda ILO'nun denetim sisteminin sorgulanmasına sebep olmuştur. Aplikasyon Komitesi ve ILO Konferansı ilk kez, ILO temel fonksiyonlarını yerine getirmede acziyete düşmüş olduğu belirtilmektedir²⁰.

2012 yılında işveren grubunun grev hakkı ile ilgili konularının tartışılmasını engellemeyi aslında doğrudan ILO ve onun var olma nedenini riske atan bir krizdir. İşverenlerin 2012 yılındaki böylesi bir meydan okuyuşu ILO denetim sisteminin fonksiyonunun etkinliği için soru işaretlerinin oluşmasına sebep olmuş olabilir. ILO'nun denetim mekanizması ILO'nun güvenilirliği ve etkinliği bakımından da kritik noktalardan birisidir.

2012 yılındaki Konferans gündemine işveren grubunun bu müdahalesinin benzeri 1994 yılında da gerçekleşmiş olduğu belirtilmektedir. Uzmanlar Komitesi'nin 87 ve 98 sayılı sözleşmelerinin toplu incelemesi sırasında grev hakkının tartışılması sırasında işveren grubu eleştiride bulunmuştur. Ancak bu durum ILO denetim mekanizmasının etkinliğinin sorgulanmasına yol açan bir krize dönüşmemiştir²¹.

Çalışanların hak ihlalleri ile ilgili kötü örneklerinin bazılarının tartışılması 2012 yılındaki ILO Konferansı'nda işveren grubunca engellemiştir. 1926 yılından günümüze kadar Cenevre'de ILO Uzmanlar Komitesi'nin yıllık raporlarında yer alan en ciddi örnekler tartışılmaktadır. Ancak, 2012 yılında işveren grubu grev hakkı konusunu tartışmayı kabul etmemiştir. 2012 yılındaki ILO Konferansı'nda işveren grubu Konferansın olağan sürecine müdahale ederek grev hakkı ile ilgili ihlallerin değerlendirilmesini engellemiştir. İşveren grubunun 1989 yılından beri grev hakkına olan karşıtlıkları bağlamındaki tepkileri bilinmektedir. Bu durumda aslında işverenlerin

19 Cladua Hoffman, *Grev Hakkı ve Uluslararası Çalışma Örgütü*, İstanbul: Frederich Ebert Vakfı, 2014, s.1.

20 Francis Maupain, "The ILO Regular Supervisory System: A Model in Crisis?", *International Organizations Law Review*, 10/1 (2013), s.117.

21 Gülmez, *Sendikal Hakların Ulusal Üstü*, s.382.

ne Sendika Özgürlüğü Komitesi ve Uzmanlar Komitesi'nin verdiği kararları desteklediği ne de grev hakkına destek vermiş olduğu söylenebilir²².

ILO'daki bu konuyla ilgili uzman değerlendirmelerinden birisinde şöyle bir ifade kullanılmaktadır: “Örgütlenme ve toplu pazarlığın temel prensiplerini düzenleyen 87 ve 98 sayılı sözleşmelerde grev hakkından söz edilmediğine dair tartışmada işveren grubu *kuşkusuz ki haklıdır*” demektedir²³. Sendika Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına ilişkin 87 Sayılı ILO Sözleşmesi'nin 3. maddesi “*çalışanların kendi örgütlerini kurma, kurallarını, temsilcilerini, yöntemlerini organize etmede, eylemlerini ve programlarını belirlemede serbest olduğunu*” ifade etmektedir. Aynı sözleşmenin 10. maddesi, “*çalışanların örgütlerini, çalışanların çıkarlarını koruyucu ve geliştirici yapılarından*” söz edilmektedir. Bu görüşteki amaç 87 sayılı sözleşmenin 3.1. maddesinin *sendikaların eylemlerini örgütlerken aynı zamanda grev, oturma eylemi gibi dışsal eylemlerin pratiklerinde de özerkliği ve örgütlenmeyi* de kapsadığı anlaşılabilir. 87 sayılı Sözleşmenin 3.1. maddesi çalışanların eylemlerini ve yönetimlerini belirleme hakkına sahip olduklarını belirtir. Örgütlenme kavramı sadece bir takım kuralları düzenlemeyi değil aynı zamanda şekillendirmeyi de içermektedir. Sendikaların eylemlerini şekillendirmede ve çalışanların çıkarlarını geliştirmede meydana gelen bir endüstriyel uyuşmazlığın çözümünde greve başvurma “*ultimate ratio*” kısacası en son çare olarak düşünülmektedir. Bu görüş aynı zamanda Sendika Özgürlüğü Komitesi ve Uzmanlar Komitesi tarafından da kabul edilen bir görüştür. Sendika Özgürlüğü ve Uzmanlar Komitesi altmış yıldan fazla bir süredir verdikleri kararlarında grev hakkının sendika özgürlüğünün ayrılmaz bir parçası ve merkezi bir bileşeni olarak görmektedirler²⁴.

Uzmanlar Komitesi ise koşulsuz bir grev hakkından söz etmemektedir. Uzmanlar Komitesi grev hakkı ile ilgili bazı sınırlamalar olabileceğini belirtilmektedir. Bu sınırlamalar genellikle sempati grevi, siyasi grev ve kamu kesimindeki bazı grevlerdeki kısıtlamalar gibi grevin şekliyle ilgilidir. Uzmanlar Komitesi grev hakkının koşulsuz ve sınırsız bir hak olarak görmemektedir. Grev hakkının bazı sınırlarının olması olağandır, ancak bu sınırlama çalışan kategorisi içinde çok geniş bir biçimde ele alınmaz. Tümüyle grev hakkının yasaklayan ya da büyük ölçüde kısıtlayan bir yaklaşım ILO'nun sendikal haklarla ilgili sözleşmelerinin felsefesine de uyumlu olmayacaktır. Çünkü bu sözleşmelerin mantığında yer alan en önemli şey “*her ne olursa olsun ayrımcılık yapılmamasıdır*.” Uzmanlar Komitesi grev hakkı ile ilgili benimsediği görüşünü 1959 yılından beri sürdürmektedir. Grev hakkı ile ilgili kısıtlama bakımından kamu görevlileri için temel hizmetlerde çalışan kamu görevlileri ve devlet adına otorite kullanan kamu görevlileri için kısıtlamalardan söz edilebilir, ama bu kısıtlama daha önce de belirtildiği gibi çok geniş ölçüde düşünülmemelidir. Uzmanlar Komitesi'nin sahip olduğu yaklaşımın temelinde aslında işveren ve çalışan grubu arasında bir dengeyi ve ahengi sağlamak vardır. Bunu gerçekleştirme noktasında uluslararası standartların rehberlik ettiği dengeli bir yaklaşım benimsenmektedir. Grev hakkının

22 Claire La Hovary, “Showdown at The ILO? A Historical Perspective on Employer's Group's 2012 Challenge to the Right to Strike”, *Industrial Law Journal*, 42/4 (2013), s.339.

23 Claudia Hoffman ve Norbert Schuster, “Some Reflections on the Right to Strike and Its Treatment on the ILO”, ILO, *Working Paper* No: 28, 2014, s.7.

24 Hoffman ve Schuster, “Some Reflections on the Right to Strike”, s.4.

metninde geçmediği 87 sayılı sözleşmeyi onaylayan birçok ülke kendi ulusal mevzuatlarında grev hakkını tanımıştır²⁵. Böylelikle grev hakkının işveren grubunun 2012 yılında ILO'nun 101. Konferansı'nda öne sürdüğü gibi grev hakkının sözleşme metninde yer almaması, bu hakkın inkâr edileceği anlamına gelmemektedir.

Uzmanlar Komitesi değerlendirmeleri ve tecrübeleri işveren tarafını da göz önüne aldığını göstermektedir ve bu şekilde çalışanların çıkarlarının korunması ve geliştirilmesinde her iki tarafı da uyumlu bir noktaya getirmeyi istemekte ve böylece optimum yardımı sağlama hedeflenmektedir. Amaçlanan hedef, işverenler ve çalışanlar arasında bir ahenk sağlayabilmektir. Bu ahenk anayasal zeminde “*uygulamadaki benzeşimin*” koruyucusu olacaktır. Bu yüzden Komite, uluslararası standartların rehberliğinde dengeli bir yaklaşımı tercih etmektedir. İnsan hakları kategorisinde yer alan böylesi bir hakkın ulusal ve uluslararası düzenlemelerde “*dilenilmesi*” için açık bir kapı bırakılmaması gerektiği ifade edilmektedir. Bu yüzden Uzmanlar Komitesi ve Sendika Özgürlüğü Komitesi uluslararası standartların eşliğinde dengeli bir yaklaşımı tercih etmektedir²⁶.

Bununla birlikte diğer önemli bir nokta da şudur ki; grev hakkının yıllardır vurgulayan Uzmanlar Komitesi ve Sendika Özgürlüğü Komitesi, uzun yıllardır dengeli bir yaklaşım sergileyebilmek için işveren temsilcileri ile mücadele etmektedirler. 1994 yılına kadar bu konu ile ilgili bir direnç görülmemiştir. Yıllardır grev hakkı ile ilgili çok şiddetli tartışmaya girmeyen işveren tarafının yıllar sonra böylesi şiddetli bir tepki vermesi şaşırtıcı olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin çalışmaya başladığı 1952 yılından itibaren yaklaşık kırk yıllık süreçte grev hakkıyla ilgili geliştirdiği içtihatlarla işveren grubu tarafından bir meydan okuma söz konusu olmadığı da ifade edilmektedir²⁷. Sendika Özgürlüğü Komitesi grev hakkını doğrulayan ve bu uygulamayı düzenleyen kararlar almıştır. Grev hakkı ile ilgili Uzmanlar Komitesi'nin ise yapmış olduğu incelemeler Uluslararası Çalışma Konferansı'nda ILO'nun üçlü yapısı tarafından düzenli bir şekilde kabul edilmiştir. Soğuk Savaş'ın sonuna kadar İşveren Grubu'nun, ILO tarafından korunan grev hakkının varlığı ile ilgili bir sorun oluşturmadığı ifade edilmektedir. İşveren Grubu'nun şikâyetleri 1989 ve 1992'de yüzeye çıkmıştır. 1994 yılında Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Özgürlüğü Genel İncelemesi Raporu'nda İşveren Grubu ILO denetim sistemi organları tarafından geliştirilen grev hakkı üzerinde durmuştur. İşveren Grubu, denetim organları tarafından grev hakkının tanımlanmasına değil grev hakkı kapsamının geniş şekilde ele alınmasına ve grev hakkının sınırsız şekilde tanımlandığı vurgusu üzerinde durmuşlardır. Oysa ne Sendika Özgürlüğü Komitesi ne de Uzmanlar Komitesi sınırsız bir grev hakkı tanımlamasına gitmemişlerdir ve hatta zaman içerisinde grev hakkı ile ilgili sınırlamalar getirmişlerdir. Bunun yanı sıra Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin incelediği vakalar ile Uzmanlar Komitesi'nin ulaştığı sonuçlar arasında uyumsuzluk ya da dengesizlik olmadığı belirtilmektedir. 2012 yılına

25 Claudia Hoffman ve Norbert Schuster, “It ain't Cover Till It's Over: The Right to Strike and the Mandate of the ILO Committee of Experts Revisited”, ILO, Working Paper No: 40, 2016, s.23.

26 Hoffman ve Schuster, “Some Reflections on The Right to Strike”, s.4.

27 Hovary, “Showdown at The ILO?”, s.338.

kadar İşveren Grubu, uluslararası grev hakkının var olmadığı tartışmasını gündeme getirmemiştir²⁸.

Grev hakkının uluslararası alanda tanınması ile ilgili işveren grubunun ILO'da *krize* sebep olan bazı iddiaları vardır. İşveren grubu, Uzmanlar Komitesi'nin grev hakkı ile ilgili karar verme mekanizması olmadığını belirtmiştir. Bunun üzerine ILO Yönetim Kurulu, Uzmanlar Komitesi'nin adeta bir çeşit mahkeme gibi çalışmadığını, Komite'nin üye ülkelerin, sözleşmeyi yorumlamaları konusunda sınırlı bir görevi olduğunu belirtmiştir. Bu durumda grev hakkına uluslararası temel kazandıran ILO'nun organları arasında bir çelişki yaşadığını söylemek mümkündür²⁹.

İşveren grubu, grev hakkıyla ilgili kural ve uygulamaları belirleme yetkisinin hükümlere düştüğünü savunmuştur. İşveren grubuna göre grev hakkının 87 sayılı sözleşme bağlamında, bu sözleşmenin kapsamında olduğunun düşünülmesi doğru bir yaklaşım değildir. İşveren grubuna göre Uzmanlar Komitesi'nin, grev hakkının "uluslararası bir insan hakkı" olduğu yaklaşımı, ulusal hükümetlerin grev hakkını tanımlama yetkisini kısıtlayacaktır³⁰. Danimarka İşveren Temsilcisi, grevin ulusal yasa ile bağlantılı olduğunu, uluslararası hukuk ile bağlantılı olmadığını belirtmiştir³¹. İşveren grubu 87 sayılı Sözleşmede grev hakkının yer olmadığını ve Uzmanlar Komitesi'nin de sözleşmelerin yorumlanması gibi bir yetkisinin bulunmadığını belirtmektedir³². İşveren grubuna göre Uzmanlar Komitesi'nin yetkisi 87 Sayılı sözleşmenin uygulanmasını yorumlamaktır, Komite'nin görevi 87 Sayılı Sözleşme'nin grev hakkını kapsadığı şeklinde bir yoruma varmak değildir³³. İşveren grubuna göre sözleşmenin yorumu, ILO Anayasası'nın 37. maddesi gereğince Uluslararası Adalet Divanı (International Court of Justice)'na aittir. ILO Anayasasının 37 maddesi ise şöyledir: "Bu Anayasanın ve bu Anayasa gereğince üyelerce daha sonra onaylanan sözleşmelerin yorumlanmasına ait her türlü sorun veya güçlükler Uluslararası Adalet Divanının değerlendirmesine sunulacaktır." İşveren grubuna göre 87 Sayılı Sözleşmede de örgütlenme özgürlüğünden söz edilmektedir ve örgütlenme özgürlüğü ile ilgili olarak 87 sayılı Sözleşmenin farklı bir denetim prosedürü vardır ve bu denetim de Sendika Özgürlüğü Komitesi aracılığı ile yapılmaktadır. Bununla birlikte Uzmanlar Komitesi uzun yıllardır grev hakkı ile ilgili yorumlarında Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin vakalarını kullanmakta ve böylece aslında Sendika Özgürlüğü Komitesi yorumlarını kullanarak sonuca varmakta olduğu işveren grubu tarafından belirtilmiştir. İşveren grubu bununla birlikte bu karışıklığın önemli olduğunu ve bu durumun denetim sisteminin yarattığı örtük bir durum olduğunu belirtmiştir³⁴.

28 Tonia Novitz, "Connecting Freedom of Association and Right to Strike: European Dialogue with the ILO and Its Potential Impact", *Canadian Labour and Employment Law Journal*, 15/3 (2010), s.476.

29 John Kloosterman, Shareholder, Littler, "The Right to Strike: The ILO's Freedom of Association Convention", *Ius Laboris Global Human Resources Lawyers Bulletin*, 2013, s.2.

30 Gülmez, *Sendikal Hakların Ulusal Üstü*, s.388.

31 ILO Report of the Committee on the Application of Standards: Submission, Discussion, and Approval. Record of Proceedings, No 27, International Labour Conference 101st Session, 2012, s.23.

32 ILO, 101st Session, s.22.

33 ILO, 101st Session, s.33.

34 ILO, 101st Session, s.34.

İşveren grubuna göre, Uzmanlar Komitesi'nin ILO içinde hukuki yorum yapma yetkisi bulunmamasına rağmen Uzmanlar Komitesi'nin grev hakkı ile ilgili olarak yaptığı yorumlar hukuki yorumlardır. Bununla birlikte “*Uzmanlar Komitesi'nin ILO denetim mekanizmasında tanımlayıcı bir rolü yoktur ve Komite'nin emek standartlarını denetleyemeyeceği*” belirtilmiştir. İşveren grubunun iddiası ise Uzmanlar Komitesi'nin ve hatta ILO'nun üçlü yapısının çalışma standartlarını yönetemeyeceğidir. Hukuki bir niteliği olmayan Uzmanlar Komitesi'nin 87 Sayılı Sözleşme' de grev hakkının var olduğu şeklindeki yorumu ne kadar yersiz ise Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin de grev hakkı ile ilgili kararlarının o kadar yersiz olduğu vurgulanmıştır. İşveren grubuna göre 87 sayılı ILO sözleşmesi grev hakkı konusunda sessizdir ve bu yüzden Uzmanlar Komitesi'nin hakkında açıklama yapabileceği bir konu değildir. İşveren Grubuna göre ILO'nun 87 sayılı sözleşmesinin metninde grevi refere eden herhangi bir şey olmadığı için, uluslararası alanda kabul edilen kuralların yorumu ILO'nun 87 sayılı sözleşmesini grev hakkı olmaksızın yorumlamayı gerektirmektedir³⁵. İşveren grubunun bu sert yorumu ILO denetim organlarının varlığı ve işlevinin sorgulanmasına sebep olmaktadır. İşveren grubu tarafından yapılan bu sert eleştirilerin ILO'nun uluslararası alandaki amacına uygun olmadığı ifade edilebilir. İşveren grubunun eleştirilerinin temelinde işveren grubunun sendika karşıtlığı ya da yönetim anlayışını paylaşmak istemeyişinin de yer alabileceği düşünülebilir. İşveren grubu, Uzmanlar Komitesi'nin adeta bir hukuk uygulayıcısı gibi grev hakkı ile ilgili karar veremeyeceği vurgusunu yapmaktadır³⁶.

Çalışan temsilcisi ise Uzmanlar Komitesi'nin ILO Sözleşmelerini yorumlayıcı fonksiyonunun göz ardı edilmesinin çok sakıncalı olduğunu belirtmiştir. Temsilci, Uzmanlar Komitesi'nin tarafsızlık, objektiflik ve bağımsızlık ilkelerini takip eden bir teknik organ olduğunu belirtmiştir ve Komite sözleşmeleri tanımlayıcı bir şekilde yorumlamamaktadır³⁷. Grev hakkının olmayışı, çalışanların toplu pazarlığın bir parçası olmasını engellemektedir. Örgütlenme özgürlüğünün ayrılmaz bir parçası olan grev hakkının sorgulanması, pratikte diğer hak ve özgürlükleri de anlamsızlaştıracaktır. Temel hakların, denetim mekanizması aracılığıyla ILO Sözleşmeleri'nin yorumlanması sosyal haklar ile sivil özgürlükler arasındaki devamlılığın sürmesini sağlamaktadır³⁸. Bununla birlikte Çalışan Grubu üyesi, şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

ILO'nun onaylamış olduğu temel sözleşmeler insan hakları ile ilgilidir ve bu sözleşmeler demokrasinin gelişmesi için temel aktörlerden birisidir. 87 ve 98 Sayılı Sözleşmeler de bu temel sözleşmeler içinde yer almaktadır. Ve grev hakkının 87 Sayılı Sözleşme'den türetildiğini doğrulamak çok önemlidir ve bu hak örgütlenme özgürlüğünün doğal sonucudur³⁹.

Kanada Hükümet Temsilcisi, Robinson “*grev hakkı ile ilgili ihlallerin bu yılki Konferans'ta ele alınmamasının sonucunda ortaya çıkan mağdurların, savunmasız durum-*

35 ILO, 101st Session, s. 35.

36 ILO, 101st Session, s.22.

37 ILO, 101st Session, s.23.

38 ILO, 101st Session, s.23.

39 ILO, 101st Session, s.27.

daki tüm dünyadaki çalışanlar” olduğunu belirtmiştir⁴⁰. Çalışan grubu ise işveren grubunun grev hakkı ile ilgili konuların görüşülmek istemeyişinin ILO’nun üçlü yapısını ve denetim etkinliğini tehlikeye düşüreceğini belirtmiştir⁴¹.

Haziran 2012’de İşveren Grubu, yaptığı müdahale ile yıllardır ILO’nun tüm bileşenleri tarafından kabul edilmiş olan grev hakkına meydan okumuştur. Bu meydan okuma ILO Komitelerinin yetki alanlarına da müdahaleyi beraberinde getirerek, ILO’nun diğer sözleşmelerinin de gelecekte yorumlanmasında müdahaleyi açık hale getirebilecektir.

İşveren grubu bu müdahaleye devam ederse ILO’nun önünde iki seçenek bulunmaktadır. İlk ILO Yönetim Kurulu Uluslararası Adalet Divanı’ndan istişari bir karar verilmesini ve uyuşmazlığa son verilmesini isteyebilecektir. Bir diğeri ise uyuşmazlık konusu sorunla ilgili hızlı bir şekilde karar verilmesinin sağlanması için bağımsız bir mahkemenin kurulmasına karar verilebilir⁴².

İşçi temsilcileri ve bazı devlet temsilcileri işveren grubunun böylesi bir meydan okuyuşu karşısında keskin bir anlaşmazlık içinde olduklarını ifade etmişlerdir. İşveren grubu ise daha sonra ILO’nun tüm denetim sistemlerinin kriz içinde olduğunu ve bu durumun ILO’nun işleyişinde bir değişimi gerektirdiğini belirtmişlerdir⁴³.

İşveren grubunun bu sert tavrının ILO dışında meydana gelen içtihadın motive ettiği belirtilmektedir. Ulusal ve yerel mahkemeler, kendi kanunları ve aktörleri gereğince ILO’nun denetim organlarındaki örgütlenme özgürlüğü ile ilgili metinleri daha hızlı bir biçimde uygulamaya çalışmaktadırlar.

2012’de gerçekleşen ILO Konferansı’nda İşveren grubu Sendika Özgürlüğü Komitesi’nin 87 sayılı sözleşmeyi grev hakkı bağlamında geniş ve ayrıntılı bir şekilde yorumladığını ifade ederek Uzmanlar Komitesi’nin incelenmesini önerdiği konulara bloke koyması ile ILO denetim sisteminin etkinliğinin sorgulanmasına yol açmıştır. İlk kez Aplikasyon Komitesi ve ILO Konferansı ILO’nun temel fonksiyonlarını yerine getirme konusunda kendilerini aciz görmüşlerdir.

İşverenlerin grev hakkı ile ilgili görüş ve gözlemlerinden yola çıkarak Uzmanlar Komisyonu yetki gaspı ile suçlanmıştır. Komite siyasi bir amaç taşıyan bir organ olmadığı için farklı bir konumdadır. Uzmanlar Komitesi’nin görüş ve yorumlarının bağlayıcı bir niteliği yoktur. Uzmanlar Komitesi’ni baskı altına alarak frenlemek zaten yaptırım gücü son derece sınırlı olan ILO denetim mekanizmasına, üye devletlerin asgari normlara uyma iradesini zayıflatabileceği belirtilmektedir. Bu durum ILO’nun sosyal ve sendikal haklar alanında yıllar boyunca elde etmiş olduğu saygınlığa gölge düşürecektir⁴⁴.

40 ILO, 101st Session, s.11.

41 ILO, 101st Session, s.6-7.

42 Hovary, “Showdown at The ILO?”, s.367.

43 ILO Governing Body Report, Matters Arising Out of Work of the International Labor Conference, International Labour Conference, 317th Session. 2013, s.14-15.

44 Gülmez, *Sendikal Hakların Ulusal Üstü*, s.588.

2012 yılındaki Uluslararası Çalışma Konferansı'nı takiben, ILO bu zor durumdan kurtulmak için resmi görüşme takviminin yanı sıra 2013 yılında gayri resmi bir görüşme gündemi de oluşturmuştur. 2012 Kasım ve 2013 Şubat ayında yeni bir gayri resmi görüşme düzenlenmiştir.

2012 Kasım ayında yapılan ILO'nun 316. Toplantısı'nda gayri resmi üç taraflı bir toplantı yapılmıştır. İşveren Grubu tavrında bir değişiklik sergilemeden, grev hakkı ile ilgili olarak Uzmanlar Komitesi'nin neden 87 Sayılı Sözleşme ile ilgili yorum yapma yetkisi olmayan bir organ olduğunun gerekçelerini sıralamıştır. İşveren Grubu'na göre Uzmanlar Komitesi teknik bir organdır ve bu organın hukuki bir işlevi yoktur.

Uzmanlar Komitesi'nin sözleşmelerin yorumu ile ilgili fonksiyonu ilk yıllarda dahi tartışılıp reddedilmiştir. İşveren temsilcisi John Kloosterman, böyle bir yetkisi bulunmayan Uzmanlar Komitesi'nin yıllar içinde sözleşmelerin yorumlanması ile ilgili işlevini geliştirdiğini belirtmiştir. ILO Anayasası'nda açık bir referans olmamasına rağmen Uzmanlar Komitesi bu yetkiyi kendi kendisine vermiştir⁴⁵.

2013 yılında yapılan toplantıda işveren grubu yeniden ağır eleştirilerde bulunmuşlardır. İşveren grubuna göre grev hakkı 87 Sayılı Sözleşme'de düzenlenmemiştir. Bunun yanı sıra İşveren Grubu 87 Sayılı Sözleşme hazırlanırken ILO'nun yetkili organlarının sözleşmede grev hakkının içerilmesini kabul etmediklerini belirtmiştir. 87 Sayılı Sözleşme'nin okunmasından grev hakkı çıkarılamayacağı vurgulanmıştır. İşveren grubuna göre uluslararası bir belgede açıklanmayan bir hakkın yorumlanmasında ulusal uygulamalara gönderme yapılması, 87 sayılı Sözleşme'nin grev hakkının kaynağı olduğunu kanıtlama olanağı vermemektedir⁴⁶. 2013 yılında İşveren Grubu ILO'yu krize sürükleyen taleplerinden vazgeçmemişlerdir.

İsveç Hükümeti, işveren grubu ve işçi grubu arasındaki iki taraflı görüşmeleri sağlamak ve eğer üçlü danışmaya başvurmadan önce sosyal taraflar arasında bir anlaşmaya varılıp varılmayacağını görmek için olanak sağlamıştır. Bu toplantılar Mayıs, Haziran ve Eylül 2013'te düzenlenmiş. Ancak, bu konuların çözümünde başarısız olunmuştur.

2013 yılındaki Uluslararası Çalışma Konferansı'nda taraflar Sendika Özgürlüğü Komitesi'nce tartışılan 25 maddelik bir liste üzerinde anlaşabilmişler; ancak, İşveren Grubu örgütlenme özgürlüğü ile ilgili dosyaların sonuç cümlesi olarak "87 sayılı ILO sözleşmesinde grev hakkının tanınmış olduğu fikrine işveren grubunun katılmadığını ve komitenin bu dosyalarda grev hakkına değinmediği" şeklinde bir ifadenin yer almasında ısrar etmişlerdir ve raporda bu ifade yer almıştır⁴⁷. Ancak bu durumda işveren grubunu tatmin etmek için yeterli olmamıştır ve İşveren grubuna Uzmanlar Komitesinin sınırı aşmış olduğunu belirtmiştir.

45 ILO, Minutes of the 316th Session of the Governing Body of the International Labour Office, Geneva, 316th Sesion, 2012, s.22.

46 Gülmez, *Sendikal Hakların Ulusal Üstü*, s.392.

47 Hoffman ve Schuster, "It ain't Cover Till It's Over", s.6.

2014 Mart ayında, ILO Genel Konferansı'nda ortaya çıkan tartışmaların üstesinden gelebilmek için ILO Yönetim Kurulu çeşitli çözüm arayışı içine girmiştir. Bu amaçla Kasım 2014'te toplantı için ILO Genel Direktörü'nün bir doküman hazırlaması istenilmiştir. Böyle bir raporun ILO Anayasası 37/1 ve 37/2 doğrultusunda ILO sözleşmelerine müdahale ve uyuşmazlık durumunda izlenebilecek yöntem ve kapsam konusunda düzenleme içermesi istenilmiştir⁴⁸. Grev hakkı ile ilgili sorunda ILO Anayasası'nın 37. Maddesine göre yargısal mekanizmaya başvurulma yolu tercih edilmemiştir. ILO Anayasası'nın 37. maddesi şöyledir:

1. Bu Anayasanın ve bu Anayasa gereğince üyelerce daha sonra onaylanan sözleşmelerin yorumlanmasına ait her türlü sorun veya güçlükler Uluslararası Adalet Divanının değerlendirmesine sunulacaktır.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrasındaki hükümler dikkate alınmaksızın, Yönetim Kurulu bir sözleşmenin yorumlanmasına ait olup, Kurul tarafından veya anılan sözleşme gereğince mahkemeye gönderilecek her sorun veya güçlüğün çabuk çözümlenmesi amacıyla bir mahkeme oluşturulması hakkında birtakım usuller saptar ve bunu konferansın onayına sunabilir. Uluslararası Adalet Divanının bütün kararları veya danışmaya dayalı görüşleri bu fıkra gereğince oluşturulan her mahkemeyi bağlayacaktır. Böyle bir mahkeme tarafından verilen her hüküm, Örgüt üyelerine gönderilecek ve onların görüşleri Konferansa sunulacaktır.⁴⁹

2014 ILO Konferansında işveren grubu Uzmanlar Komitesinin “ulusların farklı sosyo ekonomik ve kültürel yapılarının yanı sıra hukuk sistemlerinin de farklılığının bilincinde olmasına rağmen üye devletlerin, sözleşmenin uygulanması ile ilgili hukuki ve pratikteki durumları ile ilgili tarafsız ve teknik denetimi nasıl gerçekleştirdikleri” eleştirilmektedir. 2015 yılında ILO'da 87 Sayılı Sözleşme ve grev hakkının değerlendirilmesi ile ilgili resmi bir oturum yapılmıştır. Bu oturumda çalışan grubu, grev hakkı ile ilgili görüşlerinin değişmediğini belirtmiştir. Çalışan grubuna göre grev hakkı en temel haklardan birisi ve demokrasinin oluşması için çok önemli bir haktır⁵⁰. Hükümet grubu ise grev hakkının ILO'nun temel ilkelerinden birisi olan sendika özgürlüğü ile bağlantılı bir hak olduğunu vurgulamıştı⁵¹. 2015 yılındaki toplantıda hükümet temsilcilerinin ortak ifadesi, grev hakkının örgütlenme özgürlüğü bağlamında tanınmaması, çalışanların ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarının korunmasının gerçekleştirilemeyeceğini belirtmişlerdir⁵².

Bu kriz Uluslararası Çalışma Örgütü'nün sınırlarını aşan ve ciddi bir krizdir. Bu, sadece Uluslararası Çalışma Örgütü'nün yıllar süresince oluşturduğu uluslararası hu-

48 International Trade Union Confederation (ITUC), The Right to Strike and the ILO: The Legal Foundations, March 2014, s.10.

49 “Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Anayasası”, ILO internet sitesi, <http://www.ilo.org>.

50 ILO, Governing Body Report. Fifth Item on the Agenda: The Standards Initiative 323rd Session, 12-27 March 2015.

51 Jeffrey S. Vogt, “The Right to Strike and the International Labour Organisation (ILO)”, *King's Law Journal*, 27/1 (2016), s.126.

52 Hoffman ve Schuster, “It ain't Cover Till It's Over”, s.24.

kuk sisteminin temelinden sarsılması anlamına gelmemektedir. Bu kriz hem Uluslararası Çalışma Örgütü bağlamında grev hakkı ve Uzmanlar Komisyonu'nun ve hatta Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin yetki sorununun ötesinde, Uluslararası Çalışma Örgütü'nü Uluslararası Çalışma Örgütü yapan kurucu ilkelere saldırı olmasının yanı sıra evrensel ve bölgesel insan hakları kuruluşları çerçevesinde üretilen uluslararası çalışma hukuku normlarına da bir müdahale anlamını taşımaktadır⁵³. 2015 yılı ILO Konferansı'nın sonunda görüşülecek ihlallerle ilgili listede anlaşılması ILO'da barış ortamının yeniden oluşturulabildiğini göstermektedir, ancak, böyle bir müdahalenin gerçekleşmesi ILO denetim sürecine yeni bir müdahalenin tekrar gerçekleşmeyeceği anlamına gelmeyebilir.

Sonuç

Grev hakkına ilişkin tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. ILO'nun denetim organları toplu pazarlık ve grev hakları ile sendika hakkının birbirinin varlık koşulu olduğunu kabul etmişlerdir. Bu bakımdan sendikal hakların bütünselliği ve bölünmezliğinin uluslararası çalışma hukukunun temel ilkelerinden biri olduğunu söylemek mümkündür.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 101. Konferansı'na uluslararası çalışma standartları bağlamında, grev hakkının var olup olmadığı sorunu ortaya çıkmıştır. Bu sorun çerçevesinde taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar, ILO denetim mekanizmasının etkinliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bu durumun, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün ötesinde bir kriz olduğu söylenebilir. İşveren grubu tarafından yapılan müdahale sadece Uluslararası Çalışma Örgütü'nün yıllardır oluşturduğu uluslararası hukuk sisteminin temelinden sarsılması anlamına gelmemektedir. Bu kriz Uzmanlar Komitesi'nin ve Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin yetki sorununun ötesindedir ve aynı zamanda Uluslararası Çalışma Örgütü'nü Uluslararası Çalışma Örgütü yapan kurucu ilkelere de müdahale olması anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra aynı zamanda uluslararası çalışma hukuku normlarına da kısacası uzun yılların birikimi olan sendikal haklar ortak hukuku sistemine de bir müdahale anlamını taşımaktadır. ILO'nun verdiği kararlarda, denetim mekanizmasının işlerliği bakımından üye ülkeler üzerinde herhangi bir yaptırım söz konusu olmadığı bilinmektedir. Üye ülkeler üzerinde herhangi bir yaptırım olmayan ama uluslararası çalışma hukuku bağlamında güçlü bir konumu olan ILO'nun etkinliği de tartışma konusu olmaya başlamıştır. Tartışma noktalarından birisi Uzmanlar Komitesi'nin sözleşme ve tavsiye kararlarını yorumlamaya ilişkin bir zorunluluğu olup olmadığıdır. 1989'dan bu yana grev hakkı ile ilgili olarak itirazlarını gündeme getiren işveren grubunun 2012 yılındaki tepkisinin daha sert olduğu belirtilmektedir. Bu aslında önemli bir ikilemdir. İşveren grubunun, ILO'nun etkinliğini azaltma yönünde bir çabası olup olmadığı da önemli bir sorun noktasıdır. İşveren grubuna göre sözleşmede açıkça belirtilmemiş olan grev hakkının var olduğu şeklinde bir yorum yapılamaz.

53 Gülmez, *Sendikal Hakların Ulusal Üstü*, s.381.

ILO'nun denetim mekanizmasının etkinliğinin sorgulanmasına yol açan krizin devam etmesi halinde uluslararası çalışma standartlarına olan bağlılığa ilişkin şüphelerin ve tartışmaların doğmasına yol açacağı yönünde endişeler bulunmaktadır.

İşveren grubu, Uzmanlar Komitesi'nin emek standartlarının belirlenmesinde, ILO'nun onayladığı sözleşmelerle ilgili kapsamlı yorumlarda bulunmakta bu durumun da Uzmanlar Komitesi'nin yolunu kaybetmesine yol açtığını iddia etmektedirler. İşverenler, emek standartlarının belirleme işinin ILO'nun bileşenlerine ait olduğu ilkesine işveren grubunun bağlı olduğunu belirtmişlerdir. İşveren grubuna göre bu bağlamda yasa yapma yetkisi olmayan Uzmanlar Komitesi sözleşmelerin yorumlanması konusundaki sınırını aşmaktadır. İşveren grubuna göre Uzmanlar Komitesi'nin grev hakkı ile ilgili görüşlerinin yumuşak bir hukuk içtihadı şeklinde düşünülmesine karşıdır, çünkü işveren grubuna göre 87 sayılı sözleşmenin metninde grev hakkına yer verilmeyişi bilinçli bir tercihtir. Bu bağlamda ILO işçi işveren ve hükümet arasında bir ahengi sağlamak istemektedir. İşveren grubuna göre ILO'nun grev hakkına metinde yer vermesi ILO'nun objektifliğine gölge düşürebilecektir. Çıkan bu krizde aslında ILO'nun anlamlı faaliyetlerde bulunabilme ve uluslararası çalışma standartlarını ve sosyal standartları denetleme gücü eleştirilmiştir. Böylesi bir krizin tekrar ortaya çıkması halinde ILO'nun bağımsız ve etkin işleyişine gölge düşürebilecektir. İşveren tarafının yeni bir müdahalesinin sonuçları ILO denetim mekanizmasının yeniden sorgulanmasına sebep olabilecektir. Uzmanlar Komitesi'nin yetkilerinin azaltılması yönündeki talep eğer uygulamaya geçirilmek istenirse ILO'nun işlevselliği de ciddi bir biçimde zedelenebileceği düşünülebilir. Uzmanlar Komitesi, ILO sözleşmelerini üye ülkelerin ulusal mevzuatlarına nasıl aktardıklarını ve uygulamadaki yansımalarını tarafsız bir şekilde incelemektedir. Uzmanlar Komitesi, sözleşmelerdeki hükümlerin yasal çerçevesini, içeriğini ve önemini üye ülkelerin yasal düzenlemeleri ve uygulamaları bakımından rehber görevi görmektedir. Uzmanlar Komitesi'nin kararlarının hukuki bağlayıcılığının olmaması işveren müdahalesini kolaylaştırdığı düşünülebilir. Bu kararların üye ülkeleri bağlayıcı hukuki bir nitelik kazanması gelecekte böyle bir krizin yeniden yaşanılması halinde ILO'nun işlevselliği ile ilgili şüphelerin ortaya çıkmasını engelleyebilir.

Kaynakça

- Centel, Tankut. *Türkiye'nin Onayladığı ILO Sözleşmeleri*. İstanbul: Mess, 1999.
- Gemalmaz, Mehmet Semih. *Ulusalüstü İnsan Hakları Belgeleri II. Cilt Uluslararası Sistemler*. Ankara: Legal, 2010.
- Gülmez Mesut. *Uluslararası Sosyal Politika*. Genişletilmiş 2. Baskı. Ankara: Hatipoğlu Basım ve Yayım, 2011.
- Gülmez, Mesut. *Sendikal Hakların Ulusal Üstü Kuralları, Oluşumu ve Uygulanması*. 2. Baskı. Ankara: Hatiboğlu Basım ve Yayım, 2014.
- Gülmez, Mesut. *Sendikal Haklarda Uluslararası Hukuka ve Avrupa Birliğine Uyum Sorunu*. Ankara: Belediye İş Yayınları, 2005.
- Gülmez, Mesut. "Sendika Hakkı, Toplu Sözleşme ve Grevi de İçeren Toplu Eylem Haklarını Kapsar mı?". *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 18/3 (2008): 137-169.

- Gülmez, Mesut. "Sendika Özgürlüğüne Saldırı Yakınmaları". *Amme İdaresi Dergisi*. 18/4 (1988): 105-120.
- Hovary, Claire La. "Showdown at The ILO? A Historical Perspective on Employer's Group's 2012 Challenge to the Right to Strike". *Industrial Law Journal*. 42/4 (2013): 338-368.
- Hoffman, Cladua. *Grev Hakkı ve Uluslararası Çalışma Örgütü*. İstanbul: Frederich Ebert Vakfı, 2014.
- Hoffman, Claudia ve Norbert Schuster. "It ain't Cover Till It's Over: The Right to Strike and the Mandate of the ILO Committe of Experts Revisited". ILO, Working Paper No: 40, 2016: 1-37.
- Hoffman, Claudia ve Norbert Schuster. "Some Reflections on The Right To Strike and Its Treatment on The ILO". ILO, Working Paper No: 28, 2014: 1-30.
- ILO. 311th Reports of Freedom of Association Committee. Vol: 81, Seri: B, No: 3, 1998.
- ILO. Governing Body Report. Digest of Decisions and Principles of the Freedom of Association Committee. 2006.
- ILO. Governing Body Report. Fifth Item on the Agenda: The Standards Initiative 323rd Session. 12-27 March 2015.
- ILO. Governing Body Report. Matters Arising Out of Work of The International Labor Conference. International Labour Conference 317th Session. 2013.
- ILO. Minutes of the 316th Session of the Governing Body of the International Labour Office. Geneva: 316th Session. 2012.
- ILO. Minutes of the 317th Session of the Governing Body of the International Labour Office, Geneva: 317th Session. 2013.
- ILO. Report of Director -General. Democratisation and the ILO. Geneva: International Labour Conference, 79th Session. 1992.
- ILO. Report of the Commitee on the Application of Standards: Submission, Discussion, and Approval. Record of Proceedings, No 27, International Labour Conference 101st Session. 2012.
- ILO. Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations. ILC 43rd Session, Part: 1, Report: 3, 1959.
- ILO. Sixth Report of the International Labour Organisation to the United Nations. 1952.
- ILO. "Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Anayasası". ILO internet sitesi, <http://www.ilo.org>.
- International Trade Union Confederation (ITUC). The Right to Strike and the ILO: The Legal Foundations. March 2014: 1-122.
- Kaboğlu, İbrahim. *Özgürlükler Hukuku*. 6. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2002.
- Kaya, Pir Ali. *Uluslararası Sosyal Politika: Teorisi, Uluslararası Çalışma Normları ve Güncel Gelişmeler*. Bursa: Siyasal Kitabevi, 2014.

- Kloosterman, John ve Littler Shareholder. “The Right to Strike: The ILO’s Freedom of Association Convention”. *Ius Laboris Global Human Resources Lawyers Bulletin*. 2013.
- Maupain, Francis. “The ILO Regular Supervisory System: A Model in Crisis?”. *International Organizations Law Review*. 10/1 (2013): 117-165.
- Novitz, Tonia. “Connecting Freedom of Association and Right to Strike: European Dialogue with the ILO and Its Potential Impact”. *Canadian Labour and Employment Law Journal*. 15/3 (2010): 465-494.
- Swepston, Lee. “Human Rights Law and Freedom Of Association: Development Through ILO Supervision”. *International Labour Review*. 137/2 (1998): 169-194.
- Vogt, Jeffrey S. “The Right to Strike and the International Labour Organisation”. *King’s Law Journal*. 27/1 (2016): 110–131.

ILO: Crisis in Terms of Right to Strike

SEVDA KÖSE

Abstract: *The purpose of this study is to examine whether the rigid objections made by the employers' group at the International Labor Organization Conference in 2012 on the right to strike led to a crisis the context of the International Labor Organization. For sixty years in the context of jurisprudence of ILO's superbody mechanism when it is thought that right to strike has been included as a part of freedom of association and at the same time, the right to collective bargaining, trade union rights and right to strike has been considered as a whole. This situation continued until 2012 ILO Conference. With a serious objection from the employers' group, the question of whether there was a crisis in the ILO regarding the right to strike began to come to the fore. This led to the questioning of the effectiveness of the ILO's superbody mechanism and at the same time the ILO's criticism of its coordination within its supervisory bodies.*

Keywords: *Right to strike, Right to organise, ILO, Crisis of ILO, Freedom of Trade Union Rights.*

Vejetaryen Olmayı Seçmek

ESRA SAHTİYANCI ÖZTARHAN*
esraoztarhan@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0001-6332-5521

Öz: Koreli yazar Han Kang *Vejetaryen* isimli romanına kadın kahraman Yonghe'nin vejetaryen olmaya karar vermesi ile başlar. Bu kararı onu ve çevresindekileri de etkileyecek bir karardır. En başta sadece yemek seçimleriyle ilgili görünen bu durum, önce kahramanın ailesi ile ilişkilerini etkiler. Daha sonra ise Yonghe, yemek yemeyi tamamen reddederek kendi kimliği ile ilgili bir karar verir. Oldukça basit gibi görünen yemek yemeyi seçmesi ya da yememeyi seçmesi onun kendini yok etmesine kadar giden süreci de anlatır. Yazar, romanda kadın kahramanın yemek seçimleri üzerinden yemeğin toplumsal cinsiyet rolleri ile olan ilişkisini sorgular. Romanda et yemek erkek egemen düzenin bir metaforudur. Yonghe de önce et yemeyi reddederek sonra da bedenine alacağı bütün besinleri reddederek sisteme kendi bedeniyle karşı gelir. Böylelikle yemek yeme eyleminin ve seçimlerinin kimlikle olan ilişkisi de anlatılır.

Anahtar kelimeler: *Vejetaryenlik, Et yemek, Toplumsal cinsiyet rolleri, Kadın bedeni.*

Giriş

Koreli kadın yazar Han Kang'ın 2016 Uluslararası Man Booker ödülünü almış romanı *Vejetaryen*, aslında yazarın daha önce yazdığı üç farklı öyküyü birleştirerek ve genişleterek tekrar yazmasından oluşmuştur. 2000'de kısa öykü halinde yazılan eser, 2007'de tekrar başka bir perspektiften yazılarak roman haline getirilmiş, 2016'da da İngilizceye çevrilerek bu ödüle aday gösterilmiştir. Kitap birçok dile çevrilmiş, çok satanlar arasına girmiş ve hatta sinemaya da uyarlanmıştır. Bu makalede esas olarak romana da adını veren ve bağımsız olarak da okunabilen ilk bölüm üzerinde durulacaktır. Han Kang romanda vejetaryenliği erkek egemen düzenin bir metaforu olarak işlemiştir. Romanın kadın kahramanı da bilinçli bir seçim olarak vejetaryen olmayı seçerek ve hatta romanın sonunda yemek yemeyi reddederek ataerkil düzenin, kadını, hayvanlar ve bitkiler gibi ikincil konumda bırakmasını eleştirmiştir. Kitap kendi yiyeceğine karar veren bedeninin tek hâkimi olmak isteyen bir kadın kahraman yaratmıştır.

Yemek ve Toplumsal Cinsiyet Roller

Roman, kadın kahraman Yonghe'nin öyküsünü vejetaryen olması, daha sonra da yemek yemeyi tamamen reddetmesi üzerinden anlatır. Dolayısıyla yemek yeme ey-

* Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü.

leminin toplumsal cinsiyet rolleri ya da kimlikle olan ilişkisi belirtilmesi gereken önemli kavramlardır. Claude Fischler'e göre yemek, kimlik bilincimizi oluşturan temel taşlarından biridir. Bir insan topluluğunun yemek yeme şekli o topluluğun içindeki toplumsal düzeninin bir göstergesidir. Yemeğin insan topluluklarını hem birleştiren hem de ayıran özelliği bulunur. Yemek, aynı yemekleri yiyenleri birleştirirken, aynı yemekleri yemeyenlerden ayıran bir öğedir¹. Yemek yemenin kuralları vardır. Bunlar toplumlara, dine, yaşa, zamana, sınıf farklılıklarına, toplumsal cinsiyet rollerine vb. göre değişir. Yemek herkes için, her zaman için ve her yer için farklı anlamlar taşır².

Yemek aynı zamanda güç ilişkilerinin çokça görüldüğü bir alandır. Yemek seçimleri sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet rolü, yaş gibi birçok kıstasa göre belirlenir. Kimin neyi, ne zaman yiyebileceği, bu yazılmamış olan kurullarla baskın kültür tarafından belirlenmiştir. Bunun gibi bazı yiyecekler geleneksel olarak bazı dinlere, bazı milletlere, bazı cinsiyetlere aittir. Et de bu yemeklerden biridir. Tarihi ve kültürel olarak et erkeklere ait bir yemektir. Sınıflar arasındaki yeme seçimleri ve yeme pratikleri üzerine yazdığı makalesinde Bourdieu, toplumsal cinsiyet rolleri açısından da yemek seçme farklılıkları olduğundan bahseder. Örneğin balık veya meyve gibi seçimler erkekler için hafif seçimler olarak görülür. Bazı yemekleri yemekteki pratikler, yavaş yenmesi ya da ısıarak yenmesi gibi o yemeğin kadın ya da erkek için uygunluğunu da belirler. Erkek daha çok ve güçlü şeyler yemelidir. Dolayısıyla kadınlara küçük porsiyonlar ve salata gibi yemekler uygunken, et yemekleri erkeklere yakışır³. Ayrıca yemeğin hazırlanması ve sunulması da toplumsal cinsiyet rollerinin yansımasıdır. Örneğin kadın yemeği yapan, masayı kurup kaldıran, bulaşık yıkayan rolündeyken erkek oturan ve ona sunulan yiyecekleri yiyen konumundadır⁴. Toplumsal cinsiyet rolleri ve yemek arasındaki ilişki tarihi olarak kurgulanmıştır. Mutfak zaten bu rolere göre belirlenmiştir ve kadının alanıdır. Eğer erkek yemek pişirecekse, erkekliğinin kaybolmayacağına emin olmalıdır, erkeklere özgü şeyler pişirmelidir Aynı şekilde eğer kadın, kadına atfedilen yemek pişirme eylemini reddederse bu onun normal olmadığını bir göstergesidir.

Yemek aynı zamanda da oldukça sembolik bir alandır. Sadece beslenmek için değil belli bazı güç dengelerinin sürekliliğini sağlamak için de gerçekleştirilen bir eylemdir. Bazı yemekler dişil bazıları ise eril. Bazı yemekler, imgeler cinselliği çağrıştırır. Et erkelere ait bir yemek olduğu için, eril gücü simgeleyen bir göstergedir. Carol J. Adams bunu *Etin Cinsel Politikası* kitabında şöyle açıklar:

Geleneksel olarak, çalışan erkeğin kuvveti için ete ihtiyaç duyduğu hissedile gelmiştir [sic]. Bu inanışın içinde bir hurafe yatar: Güçlü hayvanların kaslarını yerssek biz de güçlü oluruz. Ataerkil kültürün mitlerine göre et gücü artırır, erkeklik özellikleri erkeksi yiyecekler yiyerek elde edilir⁵.

1 Claude Fischler, "Food, Self and Identity", *Social Science Information*, 27 (1988), s.275.

2 Fischler, "Food, Self and Identity", s.288.

3 Pierre Bourdieu, "A Social Critique of the Judgement of Taste", *Food and Culture: A Reader*. ed., Carole Counihan ve Penny Van Esterik, New York: Routledge, 2013, s.34-35.

4 Bourdieu, "A Social Critique of the Judgement of Taste", s.37.

5 C. J. Adams, *Etin Cinsel Politikası: Feminist-Vejetaryen Eleştirel Kuram*, çev., G. Tezcan ve M.E. Boyacıoğlu, İstanbul: Ayrıntı, 2015, s.87.

Aynı şekilde et en değerli yemek olarak da erkeklere layıktır. Kadınlara ise kendi önemlerine yakışan, sebzeler ve otlar düşer. Bunların sembolik gücü etinki kadar güçlü değildir. Adams'a göre etin çağrıştırdıkları ile sebzelerin çağrıştırdıkları da farklıdır. Bitkiler, tadı olmayan tekdüze bir edilgenliği çağrıştırırlar. Bitki yemek aynı bitki gibi olmak yani kadın olmakla eşdeğerdedir⁶. Ayrıca et "Batı kültüründe uzun süredir kadının maruz kaldığı baskının metaforu olarak kullanılmıştır". Adams bunun mitolojideki Metis'i yutan Zeus öyküsünden geldiğini söyler. Adams bu mitin "cinsel olarak arzu edilen objeyi tüketilebilir olarak görmek" sonucunu yarattığını yazar⁷. Erkek egemen kültür şiddetten beslenir.

Romanda kahraman, gördüğü vahşi sahneleri olan bir rüyadan sonra vejetaryenlik kararı verir. Ancak maruz kaldığı vahşet bu rüyalarla sınırlı kalmaz. Öncelikle kocası tarafından "normal" olunmaya zorlanırken hem sözlü hem cinsel şiddete maruz kalır. Ona göre karısının yaptıkları "kocasının düşüncesini yok sayan bir inatçılıktır"⁸. Kocasını onu vejetaryen yapan rüya ile ilgili tek bir soru sormaz ve ilgilenmez bile. Bu duyarsızlığı, onun içinde bulunduğu travmayı duymak bile istememesi, Yonghe için adeta başka bir şiddettir. Evde artık et pişmediği için et yiyemeyen kocası iyice sinirlenir. Cinsel arzularına da bir karşılık bulamayınca karısı ile zorla birlikte olur. Bu tam da Zeus'un Metis'i bir et gibi yemesi, et gibi görmesine benzer bir durumdur. Yonghe'nin duyguları, davranışları ne olursa olsun kadınlık ve karılık görevlerini yerine getirmelidir. Yoksa erkek egemen toplum zorla onu uyum sağlamaya zorlayabilir.

Yonghe'nin maruz kaldığı bir başka baskı ise vejetaryen olduğu için kocasının şirketindekiler ve patronla çıktığı yemekte görülür. Yemeğin toplumsal kuralları vardır. Eril güç, yani burada kocasının patronu ve masadakiler, ona ne yiyeceğini söylerler. Farklı olmak, yani herkesin yediğini yememek, tepki çeker ve kabul edilemez. Masadakiler onu yine hiç anlamadan ve dinlemeden yargırlar: "Et yemeden yaşanabilir mi?", "Etoburluk temel içgüdüdür, yani ot oburluk insan doğasına ters. Normal değil" derler⁹. Bu sosyal baskı da yemek üzerinden bireylere ne yenip yememenin normal olduğunu bildiren bir tür şiddettir. Bireysel kararlara olan bu tepki, sisteme karşı olanlara bir uyarıdır.

Et Yemek ya da Yememek

Adams da vejetaryen edebiyatında neredeyse her eserde vejetaryenliği seçen bireye karşı saçma sorular soran, onun seçimin kendisine bir meydan okuma gibi gören, seçimini değersizleştiren, önemsiz konularda düşündüğünü hissettiren birileri olduğunu söyler¹⁰. Han Kang da bir röportajda kendisinin de kahramanla aynı deneyimi yaşadığını yazar. Yirmili yaşlarında vejetaryen olmaya karar verdiğinde çevresinin çok tepki gösterdiğini anlatır. Herkesin ona tekrar et yedirmek için seferber olduğundan bahseder. Yemek masasında "tek et yemeyen olmak" zor bir durumdur.

6 Adams, *Etin Cinsel Politikası*, s.92-93.

7 Adams, *Etin Cinsel Politikası*, s.112.

8 Han Kang, *Vejetaryen*, çev., Göksel Türközü, İstanbul: April Yay., 2017, s.17.

9 Kang, *Vejetaryen*, s.24.

10 Adams, *Etin Cinsel Politikası*, s.178-179.

Bunu da Kore toplumunun kolektif yapısına bağlar¹¹. Et yemeyi reddetmek bu bağlamda romanda bireyselliğin de bir metaforudur.

Bir başka sahnede Yonghe kocasıyla anne babasının evine gelir. Orada kocası karısının bu “kabul edilemez” durumunu onlara şikayet eder. Bir an önce “normal” kadınlar gibi davranması ve yemesini ister. Asıl şikayet ettiği şey aslında karısının et yemediği için güçsüz düşmesi değil, kocasını “dinlememesidir”¹². Bu da ailenin toplumsal düzenin ve ataerkil sistemin bir uzantısı olarak yemek yeme eylemi üzerinden kadınlara nasıl baskı uyguladığına bir başka örnektir. Yonghe’nin annesi ve kız kardeşi de edilgen oldukları, bu olaylara sessizce şahit kaldıkları için ataerkil sistemin hem bir kurbanı hem de parçasıdır. Babası ise kızının durumu kabullenmez ve çok kızar:

Şu andan itibaren vejetaryenlik miymiş neymiş hemen bitiriyorsun. Bunu, bunu hepsini ye hemen. Yokluk içinde de değilsin, bu ne hal yahu?(...) Şu halini görmek yüreğimi yakıyor. Babanın sözünü nasıl dinlemezsin? Ye diyorsam ye!¹³

diyerek kızının yemek seçimine müdahale eder. Hatta babasının bu tepkisi kızına vurmaya kadar uzanır¹⁴. Kızının bedenine almayı reddettiği eti zorla ağzına sokarak bir çeşit onun bedenine hükmetmek ister. Bu sahneyi de kocası anlatır: “Karımın ağzının açıldığı an kayınpeder eti tıkaştırdı” der¹⁵. Zaten kayınpederi için sorun olan kızının sağlığı değil düzene karşı gelmesi, onu dinlememesi, onun istediğini yemesidir.

Bu olaydan sonra şiddet daha da artar ve Yonghe kendini bıçakla keser, yine kocasının ağzından olayın dehşeti anlatılır: “Karımın bileğinden fıskiye gibi kan fışkırdı. Beyaz tabakaların üzerine kırmızı kan yağmur gibi boşandı”¹⁶. Bu ve buna benzer et ve kan imgeleri romanda özellikle rüya sahnelerinde çokça görülür. Kang roman boyunca kan ve et imgelerini özellikle kadına uygulanan fiziksel ve psikolojik şiddetin bir yansıması olarak kullanmıştır. Bu imgeler özellikle rahatsız edici şekilde romanda yer alır. Örneğin, Yonghe’nin sözleri şu şekildedir: “Kendi ellerimle insan öldürme hissi, yahut birisi tarafından öldürülme hissi, yaşamamış olsam kesinlikle hissetmeyeceğim (...) Donuk, yavan, hayal kırıcı. Hafif soğumuş ılık kan gibi”¹⁷. Bir başka rüyasını anlattığı sahnede yine et üzerinden şiddeti anlatır: “Vahşi bir hayvanın görüntüsü, parçalanmış bir kafatası, ardından tekrar vahşi bir hayvanın gözleri”¹⁸.

Bir röportajında yazar: “Şiddet insan olmanın bir parçasıdır ve ben o insanlardan biri olduğumu nasıl kabul edeceğim?” der. Kang, özellikle onu etkileyen ve yazmaya

11 Kry Lee, “Violence and Being Human: A Conversation with Han Kang,” *World Literature Today*, May 2016, s.66.

12 Kang, *Vejetaryen*, s.27.

13 Kang, *Vejetaryen*, s.35-36.

14 Kang, *Vejetaryen*, s.38.

15 Kang, *Vejetaryen*, s.38.

16 Kang, *Vejetaryen*, s.39.

17 Kang, *Vejetaryen*, s.28.

18 Kang, *Vejetaryen*, s.32.

yönelten şiddetin gündelik hayatta karşımıza çıkan şiddet olduğunu belirtir. Ona göre: “Et yemek, et pişirmek gibi günlük aktiviteler içinde normalleştirilmiş şiddeti barındırır”¹⁹. Bu şiddet ise et simgesi ile birlikte erkek egemen toplumu yansıtır. Yani vejetaryen olmayı seçmek bu şiddetin bir parçası olmayı, et ve onu tüketen ataerkil toplumu da reddetmektir. Bu anlamda bir başkaldırıdır.

Cumhuriyet Kitap ekindeki yazarla yapılan röportajda, Kang vejetaryen kelimesini “bir şeyi reddeden” anlamında kullandığını söyler. Romanın son bölümünde kahramanın ancak ağaç olmaya çalışarak sisteme karşı geldiği görülür. Kadınlardan beklenen, toplumda normal sayılan davranış biçimleri edilgen olmak, ona biçilen rollere boyun eğmek ve kabullenmektir. Aynı Emily Dickinson’ın şiirinde dediği gibi:

Çılgınlık en güzel akıldır
Görmesini bilen göze,
Akılsa zırdelilik -
Bunda da her şeyde olduğu gibi
Çoğunluk ağır basar
Kabullen - akıllısındır
İtiraz et - tehlikelisin
Zincirlere vurulacak kadar²⁰.

Romanda da kahramanın akıl sağlığının bozulması, kadının eğer toplumsal rolleri reddederse, deli ya da çılgın etiketiyle damgalanacağına bir örnektir. Romanın son bölümünde Yonghe’nin artık iyice akıl sağlığını kaybettiği, akıl hastanesinde bir parça yemeği ve suyu bile reddettiğinden yaşamsal faaliyetlerinin iyice durduğu görülür. Yaşamsal faaliyetlerinin durması bir yandan yemek yemeği reddetmesindedir. Bir yandan da artık dayanamadığı ataerkil düzene ve baskıya bir tepki olabilir. Yonghe gerçekten akıl sağlığı yerinde olmadığı için değil de artık yaşamak bile istemediğinden akıl hastanesinde olabilir. Ancak romanın bütününde gerek anlatıcılar tarafından gerekse rüyalarla verilen ayrıntılar, bu delirmiş olma durumunun, deliliğin metaforik olduğunu ispatlar. Yonghe’nin kendi dünyası, seçimi, hayatı algılayışı toplumdan farklıdır; bu da başkaları için delilik demektir. Zaten Yonghe’nin, toplumun beklentilerine cevap vermediği ve öyküsü de kendisi değil de başkaları tarafından yazıldığı için deli olarak etiketlenmesi de olasıdır.

Kadın ve erkeğin birbirinden tamamen farklı özleri olduğunu savunan esasçı görüşe göre, rasyonel olan, mantıklı olan normal olanı yapan erkeklerken, kadın irrasyoneldir. Romanda da kadın kahramana çevresi tarafından yöneltilen suçlamalar, “saçmalamaması” için yapılan uyarılar hep bu ikili karşıtlığın bir sonucudur. Eşinin vejetaryenliği seçmesi üzerine kocası baskın kültürdeki çoğu insanın düşüncelerine tercüman olur:

Son günlerde vejetaryenlik furçasının yaygın olduğunu görüp duyuyordum.
Sağlıklı, uzun yaşamak düşüncesiyle, alerji gibi şeylerden kurtulmak yahut

¹⁹ Lee, “Violence and Being Human: A Conversation with Han Kang”, s.65.

²⁰ Emily Dickinson, *Rütbesi Yalınayak: Emily Dickinson Şiirlerinden Seçmeler*, çev., Ayşe Lahur Kırtunç, Ankara: Efil Yayınevi Yay., 2009, s.52.

çevreyi korumak için insanlar vejetaryen oluyor. Elbette Budist tapınağındaki keşişler hayvanlara zarar vermemeyi amaçlar ve hayatlarını bunun üzerine kurar, ancak ergenlik dönemindeki kızlar bile bu kadarını yapmıyor. Kilo verme, hastalıktan kurtulma, kötü bir ruh tarafından esir alınma, uykunun hazımsızlıkla bölünmesi gibi sebeplerden yeme alışkanlığı değiştirilebilir de bir kâbus görüp et yemeyi bırakmak anlaşılabilir²¹.

Buna karşı gelmek kadınlığa atfedilen “delilik, histerik olma” gibi etiketlenmelerle sonuçlanır. Kocaya, babaya ve ataerkil düzene karşı gelmek kabul edilemez. Vejetaryenlik da bu anlamda kadına toplumda atfedilen rollerin reddedilmesi olarak okunabilir. Kocasını Yonghe için şöyle der: “Bu denli bencil ve kendi kafasına göre takılan bir yönü olduğuna inanamıyordum. Demek ki böyle anormal bir kadındı”²². Romanda vejetaryen olmayı seçtikten sonra bir eş olarak eşine yemek yapmadığı ya da Yonghe’nin ütü ütülemediği görülmektedir. Kocasına “bedeninden et kokusu geliyor” diyerek onunla beraber olmayı da reddeder²³. Dolayısıyla yemekle ve beslenmeyle ilgili bir seçim olarak görülen vejetaryenlik bütün kadınlık sorumluluklarından da vazgeçiş ve toplumsal cinsiyet rollerine bir karşı koyuştur. Yonghe’nin bu seçimden sonra sutyen giymeyi reddetmesi, bazen çıplak dolaşması kıyafetlerine ve temizliğine özen göstermemesi de buna bir başka örnektir. Bu aynı zamanda toplumsal kurallara bir başkaldırıdır.

Yemek ve Kadın

Edebiyatta ya da popüler kültürde çoğu zaman kadınlar hayvanlarla özdeşleştirilir. Eko feministlerden, hayvan çalışmaları kuramcılarında birçok kuramcı toplumda kadın ve hayvanların benzer şekilde değersiz olduklarından bahseder. Eko feministlere göre ikili karşıtıklardan hayvan ve insan gibi benzer bir ilişki kadın ve erkek arasında vardır ve bu ikili karşıtlık da benzer güç ilişkileri barındırır. Bu kuramlar, her iki grubun da yani hayvanlar ve kadınların da baskın kültürün hegemonyası altında olduklarını bu yüzden seslerinin çıkmadığı ve tek tipleştirilmeye maruz kaldıklarını anlatır. Gökçen, Amerikan edebiyatındaki hayvan çalışmaları ile ilgili kitabının giriş bölümünde birçok kuramcıdan örnek vererek bunu inceler. Toplumda hem kadınlara hem de hayvanlara karşı şiddetin, onları bilimsel ya da cinsel obje olarak görmenin bu “şeyleştirme” politikasına hizmet ettiğini söyler²⁴.

Anlatım stratejisi olarak romandaki üç bölüm farklı anlatıcılar tarafından yazılmıştır. İlk bölüm, *Vejetaryen* Yonghe adındaki kadının kocası tarafından anlatılır. İkinci bölüm olan *Moğol Lekesi*’ni, kadının kız kardeşinin kocası anlatmıştır. Üçüncü ve son bölüm olan *Alev Ağacı*’nın anlatıcısı ise Yonghe’nin kız kardeşidir. Dolayısıyla romanın kahramanının öyküsü ailedeki diğer insanlar tarafından anlatılır. Kahramanın kendi sesi yoktur. Hep başkalarının gözünden görüldüğü şekilde var olur. Romanda Yonghe’nin sesi ancak italik halde yazılan, rüyalarını anlattığı bölümlerde

21 Kang, *Vejetaryen*, s.17.

22 Kang, *Vejetaryen*, s.17.

23 Kang, *Vejetaryen*, s.19.

24 Nilsen Gökçen, *Encountering the Animal: Exploration in American Literature*, İstanbul: Boyut Yay., 2015, s.10-11.

ya da geçmişi anlattığı bölümlerde anlatıyı keser ve duyulur.

Carol J. Adams da *Etin Cinsel Politikası* kitabında kadın ve hayvanların edilgenliğini ve baskı altında bulunma durumlarını verdiği popüler kültür imgeleri ile anlatır. Ona göre pornografideki zincir, ip, kamçı gibi araçlar aynı hayvanlara hükmetmeyi çağırır²⁵. Baskın kültür hem kadınları hem hayvanları nesneleştirir. Adams'a göre kadınlara tecavüz edilmesi de hayvanların kesilmesi ile aynı değersizleştirmeye örnektir²⁶. Yani kadınlara da aynı yenilecek et parçaları gibi davranılır. Bu durum romanda bedeni kocası tarafından cinsel ihtiyaç için kullanılan, sanatçı akrabası tarafından palet olarak kullanılan, akıl hastanesindeki doktorlar tarafından sanki bir deney faresiymiş gibi saygısızca kullanılan, zorla ilaç içirilen kadın kahraman örneğiyle görülür. Yonghe'ye roman boyunca insanların hayvanlara, cansız bir nesne ya da önemsiz bir canlıymışçasına davrandıkları gibi saygısızca ve vahşice davranılır. Ne yemek istediği ya da yemek istemediği de bu yüzden önemli değildir.

Kadınların toplumda güçsüz bırakılmasının sembolü çoğu zaman et ve kan imgesidir. Kadınlar da hayvanların kesilmesi ve yenilecek et haline getirilmeleri gibi, ataerkil toplum tarafından duygusal ve fiziksel açıdan paramparça edilebilirler. Bu anlamda romandaki kahramanın gördüğü rüyalandaki et yeme, kesilen hayvan imgeleri aslında kadınlara uygulanan baskının ve şiddetin bir yansımasıdır. Yonghe gördüğü bir rüyayı şöyle anlatır:

Yüzlerce, büyük ve kıpkırmızı et parçası upuzun bambu çubuklara asılı. Bazılarından kırmızı kan yere damlamakta hâlâ. Bitmek bilmeyen et parçalarını geçiyorum ama karşı tarafta bir çıkış yok. Üzerimdeki elbise tamamen kanla ıslanıyor (...) Ellerime kan bulaşmış. Ağzıma kan bulaşmış. O ahırda, yere düşen bir et parçasını yemişim çünkü. Yumuşak çiğ eti diş etlerimde ve damağımda gezdirip kanı emmişim. Ahırın zeminindeki kan birikintisine yansıyan gözlerim ışıldamış²⁷.

Yonghe de geçmişte yediği etin kendinin bu ataerkil sistemdeki varlığını sorgulamasına engel olduğunu düşünür. Ne zaman ki et yemeyi bırakır, o zaman bu sistemin kanayan hayvanlar gibi acı çeken kadınların ait olduğu bu sistemin dışına çıkabilir ancak. Romanın başka bir yerinde Yonghe yine yemek yemeyi reddedişinin sebebini artık nefes alamamak olarak anlatır. Göğsünde biriken etler yüzünden nefes alamıyorum der: "Çok fazla et yedim. O hayatlar bozulmadan orada asılı. Kesinlikle. Kan ve etlerin hepsi sindirilip vücudumun her köşesine yayılmış, tortusu dışarı atılmıştır, ama o hayatlar ısrarla karın boşluğuma yapışmış duruyor (...) Kimse tekrar nefes almamı sağlayamaz"²⁸. Romanda vücudunu ölü hayvanlardan oluşan bir mezar gibi görür.

Bazen de kadın olma durumu bir bitkiye benzetilir. *Vejetaryen* romanının fikri as-

25 Adams, *Etin Cinsel Politikası*, s.103.

26 Adams, *Etin Cinsel Politikası*, s.109.

27 Kang, *Vejetaryen*, s.15-16.

28 Kang, *Vejetaryen*, s.45.

lında ilk defa yazarın 2000 yılında yayınladığı “Fruits of My Woman” adlı kısa bir öykü ile atılmıştır²⁹. Bu öykü, eve geldiğinde karısının bir ağaca dönüştüğünü gören bir adamla karısının öyküsüdür. Kocasını kadına bir bitki gibi bakar, sular. Kadın daha sonra tohum bile verecek kadar gerçek bir bitki gibi olur. *Vejetaryen* romanının sonunda öğrendiğimiz kadın kahramanın aslında bir ağaca dönüşme isteği ve çabası da benzer bir temadır. En baştan beri okuyucunun şahit olduğu toplumsal düzene direniş ve vejetaryenlik seçiminin son aşaması ise bir bitkiye dönüşerek bedeni bütün bu baskılardan kurtarıp özgürleşmenin son aşamasına geçmektir. Ayrıca ikinci bölümde yer alan kardeşinin sanatçı kocasının onun bedeninin bir tuval gibi kullanarak yaptığı yaprak ve çiçek motifleri de bu aşamaya geçileceğinin bir habercisidir adeta. Yonghe’nin çıplak bedeni yeşil doğanın bir parçası olunca toplumsal rollerden ayrılmış hale gelir. Ama bu onun için hâlâ yeterli değildir. Doğanın gerçekten bir parçası olmak istemektedir: “[D]ünyadaki bütün ağaçlar kardeşim gibi” der³⁰. Artık kadın olmaktan, yani kadını baskılayan toplumsal cinsiyet rollerinden ve ataerkil baskıdan kurtulur. Zaten çok zayıfladığı ve güçsüz düştüğü için de görüntüsü kadın gibi değildi. Romanda birçok yerde göğüslerinin iyice küçülmesine vurgu yapılması da artık cinsellikten, doğurganlıktan öte bir varlığa ve bedene dönüşüyor olduğunu göstermek içindir:

Vücudumda yapraklar yeşeriyordu, ellerim kök salıp (...) toprağın altına uzanıyordu. Durmaksızın, durmaksızın (...) Kasıklarım da çiçekler açmaya çalıştığı için bacaklarımı açtım (...) Ben sulanmalıyım abla, bana böyle yemekler gerekmiyor. Benim suya ihtiyacım var³¹.

Yonghe ağaç olmakla bir yandan toplumsal baskıdan ve ataerkil toplumdan kurtulur, ama bir yandan da yine ikincil bir role bürünür. *Eko Eleştiri: Çevre ve Edebiyat* kitabının eko feminizmle ilgili bölümünde kadın ve doğa ilişkisi şöyle anlatılır:

Her kültür, kadınları onların değerini alçaltan veya değerini olduğundan daha düşük gösteren bir sembolle özdeşleştirmiştir. Bu tasvire uyan bir tek sembol vardır, o da genel anlamıyla doğadır (...) zira doğa ikincildir, tıpkı kadın gibi³².

Bu da Batı’nın kurduğu ikili karşıtlıklardan başka biridir. Ekofeministler aynı zamanda hem kadınlar hem doğa üzerine kurulan hâkimiyete ve şiddete aynı şekilde karşıdırlar. Aynı zamanda “ataerkil esasçılığa dayanan görüşe meydan okur ve sözde erkeksi özelliklerin insanın doğasında olmadığını ve güç ilişkilerinin gerekli olmadığını savunurlar”³³. Bu hareket dolayısıyla erkek egemen kültüre karşı bir harekettir. Bu kültürün yücelttiği saldırganlık, güçlü olma hallerinin de bir eleştirisidir. Kang da romanında et ile bağdaştırdığı vahşet ve ataerkil kültüre karşı doğayı bir kurtuluş aracı olarak koyar.

29 Lee, “Violence and Being Human: A Conversation with Han Kang”, s.66.

30 Kang, *Vejetaryen*, s.124.

31 Kang, *Vejetaryen*, s.127.

32 Pelin Kümbet, “Ekofeminizm: Kadın, Kimlik ve Doğa”, *EkoEleştiri: Çevre ve Edebiyat*, ed., Serpil Opperman, Ankara: Phoenix, 2012, s.177.

33 Kümbet, “Ekofeminizm: Kadın, Kimlik ve Doğa”, s.190.

Yemek ve Kimlik

Yemek hem çok toplumsal ve ideolojik hem de çok bireysel bir alandır. İnsanoğlu yediği veya yemediği yemeklerle biyolojik, fizyolojik ve sosyal olarak kendini kurular³⁴. Yemek onu yiyeni gerçekleştirir. Kişinin yedikleri kadar yemedikleri de onun kim olduğunu belirleyen başka bir olgudur. Romanda et yemeyi reddetmesi ile Yonghe yepyeni bir kimliğe bürünmek ister. Yonghe'nin yeme eylemini dereceli olarak reddetmesinin ardında insanlığa ve erkek-egemen insanlığa bir tepki yer almaktadır. Kadının bedenine almak istediği ya da bu durumda istemediği besin bile başkalarının kontrolü altındadır.

Aslında yemek yemeyi reddetmek, yani kadının kendi kararlarını veriyor olması, bir güçlenme olduğu için tepki görür. Adams bu durumu “muhalifliğin yemekle dile gelmesi” olarak yorumlar. Ona göre:

Kadınlar Batı kültüründe yemeğin hazırlayıcısı olduğuna göre, et de erkek yiyeceği olarak tanımlandığına göre, vejetaryenlik kadın dili içerisinde susturulmuşluktan kaçmak isteyen bir anlam ifade ediyor olabilir (...) [B]u durumda kadın bedenleri, kadınların vejetaryenlik aracılığıyla muhalifliklerini kazıdıkları metinlere açık hale gelir³⁵.

Kendi bedenine ne alacağına karar veremeyen ve yine bedeni üzerine resim çizilecek bir tuval gibi kullanılan Yonghe için bu daha da önemlidir. Kadının bedeninin hep başkalarının izlerini bırakacağı edilgen bir yüzey haline gelmesi romanda da hep belirtilir. Ancak vejetaryenlikle ve daha sonra yemeyi reddetmekle, kendi istediklerini giymek veya çıkartmakla, Yonghe bu edilgen duruma dur diyebilmektedir.

Bordo ise anoreksiya nevroseyi incelediği makalesinde yüzyıllar boyunca kadın bedeninin ataerkil kültürde tıptan, moda kadar birçok alanda güç ilişkilerinin kurbanı olduğunu söyler³⁶. Dolayısıyla kadının bedenini özgür kılması, kendi istediği gibi sosyal baskılardan ayrı tutması oldukça zordur. Ancak kendi bedeni üzerinde kontrol kurabilmesi ile sisteme başkaldırabilir anoreksik hastalarda görülen her türlü besini reddetme bazen bireyin bedenine hükmetmesinin tek yolu olarak okunur³⁷. Bu haliyle politik bir duruş, bir karşı geliştirebilir. Aynı şekilde Kang 'ın romanında da Yonghe için tek kontrol edebileceği alan kendi bedeni üzerine verebileceği kararlardır. Bunun gençliğinden beri ne kadar zor olduğu görülse de yaşadığı yemek seçimi ile başlayan geri dönülmez bir karşı koyuştur.

Romanın en sonunda yemeyi bilinçli olarak reddettiği ve canının son damlasına kadar direndiği için elinden bir şey gelmeyen ablası ona, “En çok zarar verebileceğin şey senin kendi bedenin. Kendi istediğin şekilde yapabileceğin tek şey bu. Ancak bu

34 Fischler, “Food, Self and Identity”, s.275.

35 Adams, *Etin Cinsel Politikası*, s.304.

36 Susan Bordo, “Anorexia Nervosa: Psychopathology as the Crystallization of Culture”, *Cooking, Eating, Thinking: Transformative Philosophies of Food*, ed., Deane W. Curtin ve Lisa M. Heldke, Bloomington: Indiana UP, 1992, s.31.

37 Bordo, “Anorexia Nervosa”, s.38.

bile istediğin gibi olmuyor (...)” diyerek verdiği savaşın zorluğuna dikkat çeker³⁸. Yonghe'nin de kendi bedenine girecek besinlerden, ona dokunacak kişilere kadar en özgür olması gereken kararları bile almasına izin vermeyen bu sistemde kadın olmaktan çıkıp, yok olup, ağaç olmaktan başka yolu yoktur.

Sonuç

Kang'ın *Vejetaryen* romanı kadının toplumdaki yerini, yediği ya da yemediği yemek üzerinden incelemiştir. Toplumdaki güç ilişkilerinin yemek alanında kendini göstermesine örnek olacak bu romanda kadın istediği yemeği seçecek güce bile sahip değildir. Romanın kahramanının et yemeyi reddetmesi bu anlamda uygulaması güç bir karardır. Yonghe eti erkek egemen kültürün bir yansıması olarak görür. Aynı zamanda et ve et yemek kendisinin de çocukluğundan beri hem babası hem de kocasından gördüğü şiddetin bir metaforudur. Böylelikle et yemeyi reddetme sadece besinsel öneme sahip, sağlık için verilmiş bir karar değil, ataeril sistemi reddediş olarak okunabilir. Romanda kadın kahraman kendisini hem hayvanlarla hem bitkilerle özdeşleştirerek, kadınların aynı bu varlıklar gibi toplumda güçsüz ve edilgen olmalarını eleştirir. En sonunda kahramanın hiçbir şey yemeyerek bedeninin yeme-ye tamamen kapaması, bir ağaç olma istemesi yani toplumsal baskılardan tamamen bedeninin arındırması anlamına gelir. Yemek reddetmek, bedene hâkim olmak oldukça özgürleştirici bir konumdur.

Kaynakça

- Adams, C. J. *Etin Cinsel Politikası: Feminist-Vejetaryen Eleştirel Kuram*. Çev., G. Tezcan ve M.E. Boyacıoğlu. İstanbul: Ayrıntı, 2015.
- Bordo, Susan. “Anorexia Nervosa: Psychopathology as the Crysatlization of Culture”. *Cooking, Eating, Thinking: Transformative Philosophies of Food*. Ed. Deane W. Curtin ve Lisa M. Heldke. Bloomington: Indiana UP, 1992: 28-56.
- Bourdieu, Pierre. “A Social Critique of the Judgement of Taste”. *Food and Culture: A Reader*. Ed. Carole Counihan ve Penny Van Esterik. New York: Routledge, 2013: 31-39.
- Dickinson, Emily. *Rütbesi Yalınayak: Emily Dickinson Şiirlerinden Seçmeler*. Çev., Ayşe Lahur Kırtunç. Ankara: Efil Yayınevi Yay., 2009.
- Fischler, Claude. “Food, Self and Identity”. *Social Science Information*. 27 (1988): 275-293.
- Gökçen, Nilsen. *Encountering the Animal: Exploration in American Literature*. İstanbul: Boyut Yay., 2015.
- Kang, Han. *Vejetaryen*. Çev., Göksel Türközü. İstanbul: April Yay., 2017.
- Kümbet, Pelin. “Ekofeminizm: Kadın, Kimlik ve Doğa”. *Ekoeleştirici: Çevre ve Edebiyat*. Ed. Serpil Opperman. Ankara: Phoenix, 2012: 171-206.
- Lee, Kry. “Violence and Being Human: A Conversation with Han Kang”. *World Literature Today*. Mayıs 2016.

³⁸ Kang, *Vejetaryen*, s. 151.

Choosing to be Vegetarian

ESRA SAHTİYANCI ÖZTARHAN

Abstract: Han Kang's novel *Vegetarian* is the story of a woman heroine who refuses to eat meat and choses to be a vegetarian in medias res. This choice of her would be affecting not only her but also the people beside her. This situation at first seems like a personal choice. However the outcomes would also be affecting her relationship with her family as well. As the novel progresses, she who refuses to eat anything which would lead to her destruction. The novel questions the relationship between food consumption, food choices and gender roles. Meat consumption is regarded as a metaphor of the patriarchal system throughout the novel. Therefore, the woman heroine Yonghe refuses the system and challenges with her own body. This way the novel analyses the act of eating and choosing food and its relation with identity.

Keywords: Vegetarianism, Meat consumption, Gender roles, Women's body.

Yayın Koşulları / Publication Rules

1. İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi üç ayda bir elektronik olarak yayımlanan, erişime açık hakemli bir dergidir. Bahar, Yaz, Güz ve Kış sayıları Nisan, Temmuz, Ekim ve Ocak aylarında yayımlanır.
2. İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi çok alanlı bir dergidir. Çevre, edebiyat, eğitim, etik, felsefe, hukuk, iktisat, iletişim, işletme, sanat, siyaset, şehir, tarih, toplum, uluslararası ilişkiler, yönetim ve yöntembilim alanlarında insana dair, özgün bakış açısına sahip akademik araştırma, inceleme ve çalışmalara yer verir.
3. Dergiye gönderilecek yazılar özgün olmalıdır, daha önce başka bir yerde yayımlanmış veya yayımlanmak üzere gönderilmiş olmamalıdır.
4. Dergiye gönderilen makalelerin yazım bakımından son denetimleri yapılmış; yayımlanmaya hazır olarak gönderilmiş olmalıdır. Bu kapsamda, yazım yanlışları bulunan veya yazım koşullarını sağlamayan makaleler değerlendirilmeye alınmaz.
5. Editörler tarafından ön/biçimsel incelemesi yapılan eserler, değerlendirilmek üzere Yayın Kurulu'na sunulur. Yayın Kurulunca incelenen eserler, anonim en az iki hakeme gönderilir; hakemlerin raporları doğrultusunda, makalenin yayımlanmasına; hakemden gelen rapor çerçevesinde düzeltme istenmesine ya da yayımlanmamasına karar verilir. Yazar, verilen karardan, en kısa zamanda ve e-posta yolu ile haberdar edilir. Tamamlanmış veya düzeltilmiş yazı, Yayın Kurulu'nca tekrar hakeme gönderilebilir.
6. Yazılar Microsoft Word (Microsoft Office 98 ve üzeri sürümler) formatında olmalıdır. Yazı içinde resim, grafik, şekil veya tablolar kullanılmışsa, bu öğeler orijinal resim veya excel dosya olarak ayrı ayrı gönderilmelidir.
7. Dergiye gönderilecek yazılar Türkçe veya İngilizce olabilir.
8. Başlık yazısının altında yazar veya yazarların adları sıralı olarak yazılmalıdır. Yazar ad/adları yazılırken herhangi bir akademik unvan belirtilmez. Yazar veya yazarların unvanı ilk sayfanın altında (*) işareti ile gösterilir. Unvandan sonra, yazarın görev yaptığı kurum (Üniversite, fakülte, bölüm veya diğer) adı belirtilir. Akademik unvan dışında başka unvan kullanılmaz.
9. Makalelerde, 120-150 kelime arası Türkçe ve İngilizce öz / abstract, 5 kelimeyi aşmayacak şekilde anahtar kelime yer almalıdır. Türkçe makalelerde, Türkçe öz ilk sayfada; İngilizce abstract ise başlığı ile birlikte yazının sonunda yer alır. İngilizce makalelerde ise İngilizce abstract ilk sayfada, Türkçe öz başlığı ile birlikte yazının sonunda yer alır.
10. Dergiye gönderilen yazılarda Chicago dipnot-kaynakça sistemi kullanılmalıdır. (bkz. Atıf ve kaynakça yazım kılavuzu ve son sayısında çıkan makale örnekleri).

11. Yazıyla birlikte yazarın (veya yazarların) iletişim bilgileri (adı, unvanı, çalıştığı kurum, açık adresi, kolay ulaşım sağlanabilecek telefon numaraları, elektronik posta adresleri, ORCID ID vb.) editörlere ulaştırılmalıdır.

12. Yayına kabul edilen yazıların yazar(lar)ı tarafından “Etik Sorumluluk Beyanı Formu” doldurularak editörlere iletilmelidir.

Ayrıntılı bilgi için bkz., <http://insanveinsan.org/yayin-kosullari>

For “Publication Rules” in English, see, <http://insanveinsan.org/en/yayin-kosullari>

Yazım Kuralları

A4 Kağıt düzeni

Kenar boşlukları: Sol: 3,5 cm Sağ: 3,5 cm Üst: 2,5 cm Alt: 2,5 cm

Metin içi

Yazı tipi: Times New Roman

Punto büyüklüğü: 12 pt

Hizalama: İki yana yaslı

Paragraflarda girinti boşluğu: Sol: 0 pt Sağ: 0 pt Özel: Yok

Paragraf aralığı: Önce: 8 pt Sonra: 0 pt Satır aralığı: Tek

Alıntı paragraflarda girinti boşluğu: Sol: 30 pt Sağ: 0 pt Özel: Yok

Başlıklar

Yazı tipi biçimi: Koyu

Başlıklarda Yalnızca İlk Harfler Büyük olmalı (“ve”, “veya”, “ile” gibi bağlaçlar küçük harfle yazılmalıdır).

Yazı tipi: Times New Roman

Punto büyüklüğü: 12 pt

Paragraf girinti boşluğu: Sol: 0 pt Sağ: 0 pt Özel: Yok

Paragraf aralığı: Önce: 10 pt Sonra: 0 pt Satır aralığı: Tek

Başlık numaralandırma

Çalışmalar Öz, Giriş, Sonuç, Kaynakça dışında uygun sayıda (en az iki) alt başlık içermelidir. Öz, Abstract, Giriş, Başlık ve Alt Başlıklar, Sonuç ve Kaynakça için hiçbir numaralandırma kullanılmamalıdır. Başlık ve alt başlıklarda kelimelerin ilk harfleri büyük, bağlaçlar küçük olmalıdır ve tümü koyu olmalıdır.

Dipnotlar

Yazı tipi: Times New Roman

Punto büyüklüğü: 9 pt

Hizalama: İki yana yaslı

Paragraf girinti boşluğu: Sol: 0 pt Sağ: 0 pt Özel: Yok

Paragraf aralığı: Önce: 0 pt; Sonra: 0 pt; Satır aralığı: Tek

Kaynakça

Yazı tipi: Times New Roman

Punto büyüklüğü: 12 pt

Hizalama: İki yana yaslı

Paragraf girinti boşluğu: Sol: 0 pt Sağ: 0 pt Özel: Asılı (Değer: 0,7 cm)

Paragraf aralığı: Önce: 2 pt Sonra: 0 pt Satır aralığı: Tek

Tablo, Şekil, Grafik, Resim, Fotoğraf başlıkları

Yazı tipi biçimi: İtalik

Başlıklarda Yalnızca İlk Harfler Büyük olmalı (“ve”, “veya”, “ile” gibi bağlaçlar küçük harfle yazılmalıdır).

Yazı tipi: Times New Roman

Punto büyüklüğü: 12 pt

Paragraf girinti boşluğu: Sol: 0 pt Sağ: 0 pt Özel: Yok

Paragraf aralığı: Önce: 10 pt Sonra: 0 pt Satır aralığı: Tek

Tablo başlıkları tablonun üzerinde, Şekil, Grafik, Resim başlıkları ise şekil veya grafiklerin altında verilmelidir.

Tablo veya Grafikler aşağıdaki gibi numaralandırılmalıdır.

Tablo 1: Tablo Başlığı

Grafik 2: Grafik Başlığı

Tablo içerikleri

Tablolar (satır, sütun ve hücreler) düzenleme sırasında karışıklığa ve veri kaybına yol açmayacak şekilde hazırlanmış olmalıdır. Bu çerçevede, makalelerde kullanılan tablolar, Word belgenin dışında, ayrıca Excel dosya içinde gönderilmelidir.

Şekil veya grafikler

Şekil veya grafikler Word dosya dışında, ayrıca Excel dosya olarak gönderilmelidir.

Resimler

Resim formatında olan öğelerin çözünürlüğü yüksek olmalı; resim öğeleri Word dosyanın haricinde, ayrıca yüksek çözünürlüklü resim dosyası olarak gönderilmelidir (Çözünürlük en az 300 DPI olmalıdır).

Yazıma ve atıflara dair diğer hususlar

Kitap, Dergi, Ansiklopedi vb. eserlerin yazımında bu tür eserler tırnak içine alınmamalı veya koyu yazılmamalıdır. Kitap gibi eserler genel yazım kurallarına göre italik yazılmalıdır.

Dipnot ve kaynakça için Chicago dipnot ve kaynakça sistemi kullanılmalıdır.

Atıf ve kaynakça yazım kılavuzu için bkz.

<http://insanveinsan.org/form/Dipnot-kaynakca-yontemi.pdf>

Ayrıca, atıf ve kaynakça örneği için son sayının makalelerini inceleyiniz.